

Idrettsmann og skytter

En historisk undersøkelse av skiskytingens utvikling og organisering
i Norge før 1930

Glenn Eilif Solberg

Masteroppgave i historie

Institutt for arkeologi, historie, kultur og religionsvitenskap

UNIVERSITET I BERGEN

Våren 2019

FORORD

Først vil jeg takke min veileder Camilla Brautaset, for mange gode diskusjoner. Jeg vil også takke alle i seminargruppen «På tvers av grenser» for treffende kommentarer. I tillegg til dette kom Veli M. J. Niinimaa, Viktor Storsveen og Matti Goksøyr alle med gode tips og forslag i oppstartfasen av masterarbeidet.

Jeg må også takke Terje Vestvik og de ansatte på Skytterkontoret, som tok meg imot med åpne armer da jeg ønsket å undersøke det frivillige Skyttervesenets arkiv. Jeg vil også rette en takk til alle bibliotekarene som har hjulpet meg. Særlig Turid Midtbø, og de andre på Norges Idrettshøgskoles bibliotek, som må ha hentet over hundre kilo med arkivmateriale for meg. Jeg må også nevne Mette Guderud, som tok meg godt imot ved Forsvarsmuseets bibliotek og ikke minst Kari Normo, en tryllekunstner på Universitetsbiblioteket i Bergen. Ved anledningen vil jeg også skryte av Nasjonalbibliotekets digitale arkiv, som gjør det det umulige mulig.

Jeg må også takke familien min som har støttet meg gjennom dette «maratonløpet». Ikke minst Anja, og vår egen lokalhistoriker tante Marit.

Glenn Eilif Solberg

ABSTRACT

The goal of this thesis is to investigate and document the development of ski-shooting (sports which combine cross-country skiing and rifle shooting, i.e. sports related to Olympic winter biathlon) in Norway before 1930. The thesis question is: What can explain how and why ski-shooting became a sport in Norway? In order to answer this, two additional questions are raised: when and why did ski-shooting become an established sport in Norway? To what degree can ski-shooting be described as sportified (in Norway and internationally) before 1930?

This paper explores the changing representations of biathlon in Norwegian newspapers, sports journals, and the annual reports of sports associations from the end of the 19th century to 1930, through the lenses of two rationalization processes: *sportification* and militarization. The first moving biathlon toward standardization and competition performance, and the other toward military utility. The paper will also touch on the transnational circulation of sports.

To answer the thesis question the paper contains four analytic chapters. The first seeks to answer *when* the first ski-shooting competitions were constructed in Norway. The second analytic chapter concerns the transnational connection, between the development of ski-shooting in Norway and in Sweden from 1895 to 1910 and seeks to answer *why* ski-shooting became an established sport in Norway. The last two chapters look at the development of the rules of ski-shooting in Norway and in international competitions, to determine the degree of *sportification*.

The findings suggest that ski-shooting in Norway was first constructed in the 1890s as a combination of militarized field shooting and sportified cross-country skiing. However, the sport only established itself in Norway in the 1910s, as a result of transnational connections to Sweden and France. While some rule changes and practices regarding ski-shooting in Norway are seen as signs of *sportification* before 1930, the competitions were primarily defined by their military utility.

INNHold

Forord	ii
Abstract	iii
Innhold	iv
1.1 figurer	vii
1.2 tabeller	viii
1 Innledning.....	1
1.1 Tidligere forskning på skiskytingens historie.....	2
1.1.1 Annen litteratur	3
1.2 Begrepsavklaring, avgrensing og problemstilling	4
1.2.1 Begrepsavklaring.....	4
1.2.2 Geografisk avgrensing.....	6
1.2.3 Periodisering.....	6
1.2.4 Problemstilling	7
1.3 Kildemateriale	7
1.3.1 Årbøker.....	7
1.3.2 Skytter- og idrettstidsskrift.....	9
1.3.3 Avisdatabaser	10
1.3.4 Rapporter og jubileumsbøker	10
1.4 Metode	11
1.4.1 Systematisk hermeneutisk lesestrategi	11
1.4.2 Komparasjon	12
1.5 Teoretisk perspektiv	12
1.5.1 Sportifisering.....	14
1.5.2 Et analytisk rammeverk.....	16
1.6 Oppgavens struktur.....	17
2 Ski og skyting i historisk kontekst	19
2.1 En forening for idrett og skyting	19
2.1.1 Splittelse under parlamentskrisen.....	20
2.2 Nyordning i 1893 – Idrett og skyting splittes	21
2.3 Særforbundenenes fremvekst	22
2.4 Idrett og skyting – En upopulær kombinasjon?.....	22
3 Når oppsto skiskytingen?	24
3.1 Skiløperkompani og militær skiidrett	24

3.1.1	Bakgrunnen for premieskirennene i 1767	24
3.1.2	«Opprinnelsen til den moderne skisport».....	25
3.1.3	Premieringsbestemmelsene fra 1767	26
3.1.4	Nyttig skiidrett.....	28
3.2	Skiskyting som idé.....	29
3.3	Standardisering av ski og skyting	30
3.3.1	Baneskyting	30
3.3.2	Langrenn og hopp – helst i kombinasjon	31
3.4	Militarisering av ski og skyting	32
3.4.1	Feltskyting	33
3.4.2	Skiturer med feltskyting eller langrenn med skyting?.....	34
3.5	Norges første konkurranser i langrenn med skyting?	36
3.6	Avsluttende refleksjoner	37
4	Skiskyting som grenseforsvar?.....	39
4.1	Forsvar, men mot hvem?	39
4.1.1	Hærordningen av 1887	40
4.1.2	Europeiske skiløpersoldater	41
4.2	Skiskytingen i Norge 1895-1905	42
4.2.1	Langrenn med feltskyting.....	42
4.2.2	«Vintermanøvrer»	43
4.3	Skiskyting i Sverige.....	44
4.3.1	Langrenn med feltskyting i Sverige	45
4.3.2	Hva var formålet med den svenske skiskytingen?	47
4.4	Konkrete fiender	48
4.5	Reaksjon i Norge	50
4.5.1	Skiskyting ved norske vinteridrettsuker?	52
4.5.2	Kristiania skytterlags skiklubb	53
4.5.3	Kombinasjonsøvelsenes verdi	55
4.6	Forsvarsrennet	56
4.6.1	Formål	57
4.7	Avsluttende refleksjoner.....	58
5	En norsk standard for skiskyting?	59
5.1	Ti-skudsmodellen	59
5.1.1	Hva påvirket modellens utforming?	61
5.1.2	Modellens svakhet.....	62

5.1.3	Trender i Kristiania skytterlags skiklubb langrenn med skyting.....	63
5.2	Det militære langrennet	65
5.2.1	Skiskyting som Holmenkollrennen?	65
5.2.2	Den militære skiskytingens opphav	67
5.3	Forhandlinger om form.....	69
5.3.1	Ti-skudsmodellen som grunnlag	69
5.3.2	Kritikk mot kombinasjonsidretter	71
5.3.3	1923 – Nytt fokus på langrenn	72
5.3.4	Med eller uten skyting?	73
5.3.5	Det internasjonale militære langrennet i Oslo 1930.....	74
5.4	Utviklingstrekk ved det militære langrennet	75
5.4.1	Kristiania skyttersamlags rolle	77
5.5	Skiskyting utenfor Kristiania.....	77
5.5.1	Militære konkurranser	77
5.5.2	Langrenn med baneskyting?.....	78
5.6	Avsluttende refleksjoner.....	80
6	En internasjonal sport?	81
6.1	Internasjonal skiskyting før første verdenskrig?	81
6.1.1	Norsk påvirkning på militære patruljeløp i Frankrike?	82
6.1.2	Fransk skiskyting?	83
6.2	Skiløpere i krig	86
6.3	Internasjonale konkurranser etter første verdenskrig	87
6.4	Chamonix 1924 – Første OL med skiskyting.....	88
6.4.1	Transnasjonal utveksling?	89
6.5	St. Moritz 1928 – uten skyting	91
6.5.1	Regelverk	91
6.5.2	Norsk deltagelse	92
6.6	Zakopane 1929 – første VM i skiskyting?.....	93
6.6.1	Regelverk	94
6.7	Vinteridrettsuken i Oslo 1930.....	95
6.7.1	Arrangører	95
6.8	Internasjonalt patruljeløp	96
6.8.1	Regelverk	97
6.8.2	Gjennomføring	98
6.9	Trender ved det internasjonale patruljeløpet	99

6.10	Avsluttende refleksjoner	100
7	Konklusjon	102
7.1	Oppgavens fundament	102
7.2	Forklaringer på fremveksten av langrenn med skyting i Norge	103
7.2.1	Sportifisering av langrenn med skyting før 1930	103
7.2.2	Transnasjonale kretsløp	104
7.3	Begrensninger og videre forskning.....	105
8	Tabeller og vedlegg	107
8.1	Tabeller	107
8.2	Vedlegg: Kommisjoner og komiteer for militær skiskyting i Norge.....	110
8.2.1	Kommisjon til å utarbeide anvisninger for anordning av den militære idrett ..	110
8.2.2	Komiteen for idrett og skytning	110
8.2.3	Komiteen for militære langrend	110
8.2.4	Hovedkomiteen for det militære patruljeløpet i 1930	111
9	Forkortelser, kilder og litteratur	113
9.1	Forkortelser.....	113
9.2	Trykte kilder	113
9.2.1	Aviser, serier, periodika:	113
9.3	Litteratur	115

1.1 FIGURER

Figur 1.1	Arbeidstypologi for skiskyting før 1930	4
Figur 1.2	Systematisk hermeneutisk lesestrategi	11
Figur 5.1	Antall deltagere ved det militære langrennet, 50 kilometer langrenn og kombinert, ved Holmenkollrennene fra 1915 til 1930.....	66
Figur 6.1	Skyting ved den militære skiskolen i Briançon.	84
Figur 6.2	Sirkelskiver og Besserud bakken ved patruljeløpet i 1930.....	98

1.2 TABELLER

Tabell 1.1 Manuelt, systematisk skumleste årbøker	8
Tabell 1.2 Manuelt, systematisk skumleste skytter- og idrettstidsskrift (oktober til mai)	9
Tabell 3.1 Premiering av skiløping i 1767 i riksdaler sortert etter total premiesum.	28
Tabell 3.2 Kjennetegn på baneskyting og feltskyting.	34
Tabell 4.1 Skytterlagenes langrenn med skyting i 1910	55
Tabell 5.1 Sammenligning av utvalgte skiskytingsmodeller fra 1895 til 1910.....	60
Tabell 5.2 Eksempler på flerårige konkurranser som benyttet ti-skudsmodellen 1910-1930..	63
Tabell 5.3 Sammenligning av tre militære marsjkonkurranser på ski 1908-1915	69
Tabell 5.4 Militære langrenn med skyting i arrangert av sivile organisasjoner 1916-1918.....	76
Tabell 5.5 Sammenligning av tre regelverk for langrenn med skyting 1916-1925.....	80
Tabell 6.1 Resultater fra det militære patruljeløpet i Chamonix 1924.....	90
Tabell 6.2 Resultater fra det militære patruljeløpet i Zakopane 1929.....	95
Tabell 6.3 Resultater fra det militære patruljeløpet i Oslo 1930.....	99
Tabell 6.4 Sammenligning av regelverk i internasjonale patruljeløp 1924-1930	100
Tabell 8.1 Oversikt over noen sentrale langrenn med skyting før 1930	107
Tabell 8.2 Oversikt over utvalgte idretts- og skytterorganisasjoner i Norge før 1930.....	107
Tabell 8.3 Lengde, tidsfradrag og skuddhold ved militære langrenn i Kristiania før 1930 ...	108
Tabell 8.4 Sammenligning av datoene for det militære langrenn og holmenkollrenn	109

1 INNLEDNING

Hjerte hamret i brystet. Ole tvang seg selv til å puste rolig inn, så ut. Han justerte posisjonen slik at kroppen var avslappet med skulderen bak riflen og hodet på kinnstøtten. Målet var i siktet. Ole pustet ut og klemte avtrekkeren rolig og kontrollert. Skulderen mottok rekylen fra kolben og like etter ...

- a) ... hadde Bjørndalen fullt hus.
- b) ... var fienden død.

Det er lett å glemme at skiskytingen er basert på teknikker og ferdigheter med potensialet for voldsutøvelse. I dag er skiskyting en populær publikumsidrett, med et *sportifisert* ikke-voldelig uttrykk. Historisk sett har derimot idrettens to elementer, langrenn og skyting, blitt tillagt stor betydning i krig. Denne kontrasten gjør at skiskyting egner seg godt til en historisk studie av hvordan praktiske våpenferdigheter og militære øvelser utvikler seg til konkurranseidrett.¹ Det sentrale spørsmålet i denne oppgaven er: hva kan forklare hvordan og hvorfor kombinasjonen av skiløping og skyting ble konkurranseidrett?

Skiskytingens historie har fått lite oppmerksomhet, til tross for idrettens popularitet. Dette gjelder særlig dens formative periode før 1930, som er et nesten «blankt ark» på forskningsfronten. Den samme perioden har også blitt forbigått i noen av skiskytternes internasjonale forbunds egne narrativ – et forsøk på å nedtone skiskytingens militære nytteverdi. I arbeidet med å få dagens skiskyting (*biathlon d'hivier*) godkjent som olympisk gren, ble det i 1953 skapt et narrativ der skiskytingen fikk sin form fra i jakt og selvberging, og ikke fra militære øvelser.² Dette til tross for (eller kanskje nettopp på grunn av) at *det militære patruljeløpet*, allerede i 1924 var på OL-programmet som en militær lagkonkurranse i skiskyting.³ Det er dermed et behov for en historisk undersøkelse av skiskytingens utvikling før 1930.

¹ Det mulig å se for seg tilsvarende undersøkelser av andre konkurranseidretter som er basert på teknikker og ferdigheter som historisk har blitt brukt til voldsutøvelse, som spydkast, fekting, bueskyting, bryting og boksing, det Peter Lorge kaller «Martial Arts». Lorge 2012: 3-5; Lorge 2016: 906.

² Narrativet skal ha blitt brukt av Sven Thofelt i 1953, for å overbevise Avery Brundage, presidenten for Den internasjonale olympiske komité, om at skiskyting ikke var konstruert for militære formål. Thofelt var generalsekretær i Det internasjonale forbundet for moderne femkamp (senere det internasjonale forbundet for moderne femkamp og skiskyting). Niinimaa 1998: 4; Storsveen 2018: 78.

³ Det militære patruljeløpet blir drøftet i detalj i kapittel seks.

1.1 TIDLIGERE FORSKNING PÅ SKISKYTINGENS HISTORIE

Skiløpingens historie er godt dekket i av idrettshistorikere i Norge. Mest relevant for denne oppgaven er studier av militær skiløping. Siden 1800-tallet har det blitt skrevet om de norske skiløperkompanier, hvor soldatene gikk på ski. Mest kjent er trolig Oscar Wergeland i artikkelen «Skiløbningen, dens Historie og Krigsandvendelse» fra 1865.⁴ Av nyere dato finnes to hefter fra Forsvarsmuseet. I 1965 undersøkte Tor Holm skiløperkompanienes premieskirenn og konkluderte at de var opphavet til dagens olympiske skiskyting.⁵ I 1994 bygget Terje H. Holm, Tom Kristiansen og Kristin Skjelbred videre på Tor Holms arbeid, med en undersøkelse av på skiløpingens militære historie i Norge frem til andre verdenskrig.⁶ Begge tekstene er overbevisende skrevet og bygger på primærkilder, men mangler detaljerte referanser. I 1996 og 1997 utga Elanders forlag *Den Sønderfeldske skieløberbattailon i krig og fred* av Ragnar Steens og *Den Nordenfjeldske skieløberbattailon* av Rolf Rasch-Engh. Sammen dekker disse bøkene de norske skiløperkompanienes historie grundig.⁷ Ingen av tekstene omtalt i dette avsnittet, fokuserte på «skiskyting», men de fleste omtaler eller gjengir regelverket for ett skirenn hvor man kombinerte ski og skyting.

Karl H. Lilletvedts hovedfagsoppgave «Skibruk og skiutstyr i Norge før "Centralforeningen"» (1988) tar for seg utviklingen av militær og sivil skibruk frem opprettelsen av Norges første nasjonale skytter- og idrettsforbund i 1861.⁸ Lite er skrevet om utviklingen til skiskytingen i perioden mellom 1860 og 1930. Historikeren Finn Olstads standardverk *Norsk idretts historie 1861-1939*, har derfor blitt viktig, til tross for at Olstad bare sporadisk retter søkelyset mot skiskytingen. Dette fordi verket samlet sett for seg utviklingen av kombinasjonen av idrett og skyting, og trekker dette opp mot større konfliktlinjer innen norsk idrett.⁹

Jeg kjenner bare til ett større vitenskapelig verk om skiskytingens historie. Det er *Everyone to Skis! Skiing in Russia and the Rise of Soviet Biathlon* (2013) av William D. Frank, historiker og skiskytter. Dette er en studie av hvordan Sovjetunionen påvirket sporten skiskyting etter andre verdenskrig, men en tredjedel av boken er viet til historien til ski og skyting før andre verdenskrig. Analysen av skiskytingens historie i Russland, hvor Frank

⁴ Wergeland: 1865

⁵ Holm 1965

⁶ Holm, Kristiansen & Skjelbred 1994.

⁷ Steen 1996; Rasch-Engh 1997

⁸ Lilletvedt 1988

⁹ Ordet «skiskyting» nevnes bare to ganger og boken i skrivende stund tre tiår gammelt. Jeg kjenner likevel ikke til et annet verk som dekker Norges idretts historie før 1930 med samme grundighet. Olstad 1987

trekker inn utallige primærkilder fremstår som svært grundig. Perioden før 1930 er imidlertid ikke like grundig studert eller kildebelagt. Her synes Frank å tidvis dra veksler på annen litteratur der etterprøvnbarheten ikke kan sies å være like god.¹⁰

1.1.1 Annen litteratur

Frank viser blant annet til boken *Biathlon* (1979) av Arthur Stegen, amerikansk landslagstrener i skiskyting. Dette er en håndbok som inneholder et tre siders kapittel om skiskytingens historie, hvor han trekker en linje fra norske skiløperkompani i 1767 til dagens olympiske skiskyting. Stegen oppgir ingen kilder og kapittelet inneholder en rekke feil og forenklinger.¹¹ Veli M. J. Niinimaa *Double contest: Biathlon, history and development* (1998) inneholder en rekke interessante observasjoner om dagens olympiske skiskytings sportifisering, men forteller lite om utviklingen før 1955.¹² Niinimaa, som har bakgrunn fra skiskyting og idrettsvitenskap, dekker perioden før 1930 med kun to sider, hvor han i noen tilfeller gjengir Stegen (1979) ord for ord uten å oppgi hvor teksten er hentet fra.¹³

Også i Norge har studieobjektet ofte vært dagens olympiske skiskyting og perioden før andre verdenskrig nevnes bare kort som historisk bakgrunn. Tekstene er sjeldent skrevet av historikere og kildehenvisningene er ofte mangelfulle. Et eksempel er John Olav Lunds hovedfagsoppgave «Skiskyting i Norge» fra Norges Idrettshøgskole 1976.¹⁴ Kun to sider er viet til en oversikt over skiskytingens utvikling før 1958, og mange av påstandene er uten kildereferanser. I boken *Fullt Hus – eventyret norsk skiskyting* (2005), dekker Per Jorsett skiskytingens utvikling før 1965 med en side, også uten kildehenvisninger.¹⁵ *Våre skiskyttere 1958-2018* av Viktor Storsveen, tidligere var redaktør i *Norsk skyttertidende*, beskriver skiskyting i Norge etter 1958, mens tiden før bare er sporadisk omtalt og med lite bruk av kildehenvisninger.¹⁶ Skiskytingens historie har også i noen tilfeller blitt viet kapitler i bøker om skiløping. I slike tekster ble det gjerne viet en eller to sider til utviklingen før andre verdenskrig.¹⁷ Et unntak er kapittel «Militært langrenn» i *Norske skiløpere: Supplementsbind* (1969). Her drøfter A. T. J. Petersson regelendringer i et norsk årlig stevne i skiskyting fra

¹⁰ Frank 2013

¹¹ Stegen 1979

¹² Niinimaa 1998

¹³ Niinimaa 1998: 1-2; Stegen 1979: 9-10

¹⁴ Lund 1976

¹⁵ Jorsett 2005: 172.

¹⁶ Storsveen 2018

¹⁷ Eksempler på dette er Breli & Schjeldrup: 1982; Kjelsås 1960; Kjelsås 1966; Vaage 1979

1916 til 1956 over seks sider, men uten bruk av referanser.¹⁸ Oppsummert er det forsket lite på skiskyting og ingen har til nå viet perioden mellom 1880 og 1930 særlig oppmerksomhet.

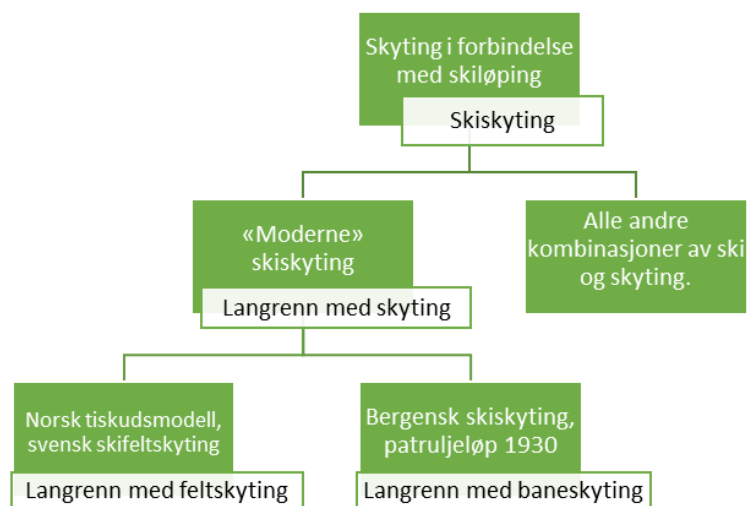
1.2 BEGREPSAVKLARING, AVGRENSING OG PROBLEMSTILLING

1.2.1 Begrepsavklaring

Sosiologen og idrettshistorikeren Allan Guttman minner oss på at idrettens *form* er viktigere enn dens navn.¹⁹ Idretter som omtales med samme navn, kan ha mindre til felles enn idretter med ulike navn. Det er først ved å sammenligne idrettene at vi ser hva de har til felles. Denne oppgaven handler om skiskyting, men ikke om den olympiske vinteridretten, *biathlon d'hiver*, som de fleste leserne vil tenke på. I stedet er det eldre, beslektede idretter som settes i sentrum for analysen.

Figur 1.1 Arbeidstypologi for skiskyting før 1930

Jeg bruker begrepet «skiskyting» i en utvidet betydning som favner alle kombinasjoner av ski og skyting, og ikke nødvendigvis bare konkurranseidretter. Begrepet dekker prinsipielt sett alle former for skyting, men som regel er det snakk om geværskyting. Denne samlebetegnelse åpner for sammenligning av ulike idretter og øvelser som kombinerer skiløping med skyting.²⁰

Oppgaven fokuserer på idretter med lignende form som dagens olympiske skiskyting, avgrenset som *konkurranser i skiløping med innlagte stasjoner for geværskyting, hvor både tidsbruk og treff teller med i resultatene*. Det er nærliggende omtale dette som «den moderne skiskytingen», men begrepet «moderne» har sine egne utfordringer. Jeg vil derfor omtale denne formen for skiskyting som «langrenn med skyting». Dette er deskriptivt, konkret og

¹⁸ Petersson 1969

¹⁹ Han trekker frem forskjellen mellom 1600-talls bueskyting, japansk bueskyting og moderne bueskyting. Guttman 2004: 10-11

²⁰ Idrettshistorikeren Matti Goksøyrr bruker også «skiskyting» med utvidet betydning. Goksøyrr 2008: 29, 97

basert på norsk språkpraksis.²¹ Begrepsbruken åpner også opp for en ytterligere inndeling i «langrenn med feltskyting» og «langrenn med baneskyting». Skillet mellom feltskyting og baneskyting er ikke alltid tydelig, men det kan likevel gi oss verdifull innsikt. Dette er diskutert nærmere i kapittel 3.4.

En slik typologi vil gjøre det lettere for meg og dermed også leseren å skille mellom ulike typer skiskyting, men som med all typologi gir det også noen begrensninger. De historiske navnene på de ulike formene for skiskyting har hatt betydning for idrettens utforming og utvikling. Langrenn med skyting, har i noen tilfeller symbolisert at «langrennet» var den essensielle delen, mens skytingen var et vedheng som kunne ignoreres ved behov. Det motsatte var tilfelle ved «feltskyting på ski», der skytingen ble sett på som viktigst. Samtidig har meningsinnholdet endret seg over tid. Dette har derfor vært nødvendig med en begrephistorisk tilnærming, hvor jeg undersøker hvordan navn «endrer mening, bruksmåte og kontekst».²²

Det er ikke uvanlig at idrettshistoriske artikler begynner med en slik tilnærming. Dette skyldes kanskje at grunnbegrepene «idrett» og «sport», hadde andre meningsinnhold på slutten av det 19. og begynnelsen av det 20. århundret, en hva det har i dag. Da ble begrepet «idrett» ofte tillagt en ideologisk dimensjon. Det handlet ikke bare om fysisk aktivitet, men om å bruke aktiviteten som ett middel for å nå sosiale mål som bedre nasjonsforsvar eller folkehelse.²³ Dette var i skarp kontrast til «sport», som Norges idrettselite ofte fremstilte som unyttig og skadelig. Her var det også en nasjonalistisk dimensjon da ordet «idrett» er av norrønt opphav og ble assosiert med den etablerte kroppskulturen med blant annet skiløping, turn og gymnastikk. Det at de to sistnevnte formene for fysisk aktivitet var fra henholdsvis Tyskland og Sverige, spilte mindre rolle ettersom denne kroppskulturen på slutten av 1800-tallet var blitt integrert i den norske tradisjonen.²⁴ Den engelske sporten, med sine nye holdninger til utøvelsen av fysisk aktivitet, ble derimot ofte fremstilt som dårlig påvirkning.²⁵ For å unngå forvinning rundt begrepens flertydighet, har jeg i denne oppgaven så langt som mulig unngått å bruke begrepet «sport». I stedet bruker jeg det mer deskriptive begrepet «konkurransetidrett».

²¹ Etter min mening fanger dette begrepet det historiske fenomenet og nyansene bedre enn «moderne skiskyting».

²² Jordheim 2011: 12

²³ Goksøyr 1994: 63

²⁴ Goksøyr 1994: 62-63

²⁵ Olstad 1987: 81, 84, 87

1.2.2 Geografisk avgrensning

Hovedfokuset vil være på skiskyting i Norge, men da idretten er transnasjonal, fordi mennesker og idéer krysser grenser, er det vanskelig å forstå utviklingen i Norge, uten å sammenligne den med utviklingen i andre land. Skiskyting i Sverige og Frankrike kommer derfor til å få forholdsvis stor plass i denne oppgaven. Et slikt transnasjonalt perspektiv har fordeler. Det lar meg se trender og prosesser som går på tvers av nasjonale grenser, som det er vanskelig å oppfatte i mer nasjonalfokusert historieskriving.²⁶

1.2.3 Periodisering

Uten klare holdepunkter fra tidligere litteratur valgte jeg å gå bredt ut og deretter snevre inn prosjektet, det motsatte av hva Leidulf Melve anbefaler i *Historikerens arbeidsmåter*.²⁷ Dette viste seg å være svært krevende. For å kunne avgrense oppgaven har jeg inkludert et eget kapittel for å svare på når de første konkurransene i langrenn med skyting ble arrangert i Norge. Mine funn tyder på at det skjedde omtrent i 1895.²⁸ Jeg mener at denne fremgangsmåten har gitt meg en noe mer nøyaktig avgrensning, enn hva som ville vært mulig om jeg hadde jobbet utfra et arbitrært årstall. Oppgavens hovedpunkt var enklere å identifisere, da nesten alle omtaler av skiskytingens historie trekker frem Forsvarsrennet (fra 1912) og det militære langrennet med skyting (fra 1916) som de viktigste årlige skiskytterstevnene i Norge før andre verdenskrig.

Tidlig i arbeidsprosessen valgte jeg 1924 som studiets sluttpunkt. Dette året ble skiskyting inkludert i vinter-OL i Chamonix, noe som ville la meg undersøke om utviklingen fra gikk fra lokale konkurranser til internasjonale standardiserte stevner. Senere valgte jeg å utvide til 1930. Årsaken var todelt. For det første innså jeg at 1923 representerte et vendepunkt for utviklingen av skiskyting i Norge.²⁹ For det andre ble jeg kjent med at det i 1930 for første gang ble arrangert to internasjonale konkurranser i skiskyting i Oslo.³⁰ Hovedvekten i denne oppgaven ligger derfor på utviklingen av skiskyting i Norge mellom 1895 og 1930.

²⁶ Saunier 2013: 3

²⁷ «Det er bedre å snevre inn prosjektet for mye enn for lite; det er tross alt langt enklere å utvide et komparativt prosjekt (...) enn å snevre det inn.» Melve 2018: 78.

²⁸ Se kapittel tre

²⁹ Dette året ble det gjort store endringer i det årlige militære langrennet med skyting. Se kapittel fem.

³⁰ Det militære patruljeløpet, som bygde på tidligere internasjonale stevner og det militære langrennet, som ble arrangert årlig i Norge.

1.2.4 Problemstilling

Forsknings- og kildesituasjonen har vært avgjørende for prosjektets utforming og prioriteringer. Siden skiskytingens historie er lite undersøkt, må jeg først dokumentere *hva* som skjedde. Deretter vil jeg forsøke å utvikle et analytisk rammeverk. Først når dette er på plass, kan jeg analysere *hvorfor* det skjedde og *hvordan* idretten utviklet seg.³¹

Jeg vil fokusere på noen delproblemstillinger. Den første er *når og hvorfor ble langrenn med skyting etablert som konkurranseidrett i Norge?* Dette åpner ikke bare en diskusjon forholdet mellom form og funksjon, men er også helt nødvendig for å avgrense den videre analysen. Det vil også åpne opp for en sammenligning av endringer i langrenn med skytings former over tid, som vil mulig å besvare en annen del-problemstilling: *I hvilken grad ble langrenn med skyting sportifisert (i Norge og internasjonalt) før 1930?* Jeg vil komme tilbake til begrepet «sportifisering», mot slutten av problemstillingen. I forbindelse med denne del-problemstillingen vil jeg også undersøke hvilke aktører, hendelser, prosesser og argument som påvirket diskusjonen om hvilken form og funksjon langrenn med skyting skulle ha i Norge. Sammen vil disse delproblemstillingene gjøre det mulig å svare på hovedproblemstillingen: *Hva kan forklare hvordan og hvorfor langrenn med skyting ble konkurranseidrett i Norge?*

1.3 KILDEmateriale

Basert på hvor lite som var skrevet om skiskyting før 1930, forventet jeg ikke å finne mye relevant kildemateriale. I første omgang så jeg etter kildemateriale produsert av arrangørene, konstruktørene, av langrenn med skyting. Eldre litteratur viser at både skytter- og idrettslag arrangerte langrenn med skyting.³² Disse lagene var knyttet til større frivillige organisasjoner for skiløping, skyting eller generell idrett – uttrykk for sivilsamfunnets fremvekst. Uten klare holdepunkter fra litteraturen på når langrenn med skyting oppsto, var det imidlertid en utfordring å identifisere arrangørene. Jeg valgte derfor å gå bredt ut.

1.3.1 Årbøker

Mange av de større frivillige idrettsorganisasjonene produserte årbøker som inneholdt, referater, lister over årets stevner og noen ganger lengre artikler som diskuterte formålet med idrettene. Årbøkene er sjelden primærkilder for arrangement i skiskyting, men fungerer som

³¹ En slik fremgangsmåte er også nødvendig ved lokale idrettshistoriske undersøkelser i Norge. Goksøyr 1991: 1

³² Olstad 1987: 131-132; Petersson 1969: 400-410

et godt utgangspunkt for videre undersøkelser. Organisasjonene i *Tabell 1.1* var noen de største, relevante frivillige idretts- og skytterorganisasjonene i Norge.

Jeg har i imidlertid ikke gått gjennom Arbeidernes idrettsforbunds beretninger. Dette har sammenheng med at forbundet ble opprettet i 1924, det året min opprinnelige periodisering stoppet.³³ Derimot har jeg inkludert Föreningen för skidlöpningens främjande i Sverige (den svenske skiforeningen) sine årbøker *På skidor*, da jeg fant tegn som tydet på at foreningen arrangerte langrenn med skyting. Det var i *På skidor* og i Foreningen til Ski-Idrettens Fremme (den norske skiforeningen) sine årbøker, at jeg fant den grundigste omtalen av skiskyting, inkludert regelverk. Centralforeningen for Udbredelse af Legemsøvelser og Vaapenbrug (1861-1893) og Centralforeningen for udbredelse av idræt (1893-1920) (heretter Centralforeningen), sine årbøker viste også å være nyttige. Selv om de ikke fortalte mye om skiskyting, så inneholdt de en rekke artikler om forholdet mellom idrett og skyting, som hjalp å plasser skiskytingens utvikling i en større kontekst. En ulempe med årbøker er at de kan bli kortfattede og refererende.

Tabell 1.1 Manuelt, systematisk skumleste årbøker

Organisasjon	Årganger
Centralforeningen for Udbredelse af Legemsøvelser og Vaapenbrug	1861, 1865, 1868, 1869, 1877-1883, 1887-1890
Centralforeningen for udbredelse af Idræt	1893, 1895-1918
Norges Riksforbund for Idræt	1910-1917 ³⁴
Norges Landsforbund for Idræt	1919-1920 ³⁵
Foreningen til Ski-Idrettens Fremme	1894-1900, 1902-1931
Föreningen för skidlöpningens främjande i Sverige	1906-1911, 1913-1930
Norges Skiforbund	1909-1928
Norges Skytterstyre	Stikkprøver av sentrale år ³⁶

³³ Dermed mister også oppgaven et interessant perspektiv på utviklingen på 1920-tallet. I Olstad oppgir at noen lag under Arbeidernes idrettsforbund, drev med skiskyting frem til 1929. Dette året tok forbundet tok avstand til militærvesenet, og stoppet i den forbindelse med skiskyting. Olstad 1987: 236

³⁴ Perioden 1910-1914 er i Lundquist 1914. Perioden fra 1914 til 1917 er dekket av en samling med rundskriv fra Riksforbundet RA/PA-0090/D/Db/L0001/0001.

³⁵ Det viste seg vanskelig å finne årbøkene til Norges Landsforbund for Idræt. Jeg har derfor bare fått undersøkt 1919-1920 årgangen.

³⁶ Norges Skytterstyres årbøker viste seg å være å ha være lite detaljerte og upresise i omtalen av skiskyting. Jeg har derfor ikke gått gjennom alle årgangene.

1.3.2 Skytter- og idrettstidsskrift

For å komme tettere på konkurransene i langrenn med skyting har jeg benyttet ulike tidsskrifter. Denne kildetypen gir ofte mer detaljerte referat fra idrettsarrangement, og kan inneholde diskusjoner om idrettenes formål. Her må jeg trekke frem *Norsk skyttertidende*, folkevæpningssamlangene og senere det frivillige Skyttervesenets tidsskrift. Dette tidsskriftet har fått nærmere oppmerksomhet og en større periodisering. Dette skyldes både at Olstad nevner skytterlag som de tidligste arrangørene av langrenn med skyting og at tidsskriftet viste seg å inneholde mye relevant materiale.³⁷ *Norsk idrætsblad* og *Værg dit land*, begge talerør for Centralforeningen, viste seg også å være nyttige. De de inkluderte en rekke artikler om formålet med å kombinere idrett og skyting, som kan belyse utviklingen av langrenn med skyting. Centralforeningen og Skyttervesenets årbøker og tidsskrift ga for eksempel uttrykk for et ønske om at idretten skulle ha en militær overføringsverdi. For å slippe til andre idrettssyn undersøkte jeg derfor også en rekke andre idrettstidsskrift. Dette viste seg nyttig, og avslørte i et tilfelle en debatt om skiskytingens form.³⁸ For å undersøke internasjonale konkurranser i skiskyting har jeg også benyttet *Bulletin Officiel du Comité International Olympique* i perioden 1926-1929.³⁹ Jeg har dessuten benyttet artikler fra to polske idrettstidsskrift i forbindelse med patruljeløpet i Zakopane 1929.

Tabell 1.2 Manuelt, systematisk skumleste skytter- og idrettstidsskrift (oktober til mai)

Tidsskrift	Årganger
Norsk skyttertidende	1882-1930 ⁴⁰
Norsk idrætsblad	1891-1902, 1905, 1907, 1909, 1910-1912, 1914-1915
Sport	1909-1911, 1913-1915
Norsk idrætsblad og sport	1915-1920, 1922-1923
Sportsmanden	1913, 1915-1920, 1922-1925, 1928, 1930 ⁴¹
Idræt	1915-1924
Idrætsliv	1916, 1918, 1919-1924
Værg dit land	1912-1917

³⁷ Olstad 1987: 97

³⁸ I forbindelse med debatter om det militære langrennets form i 1922-24, uttrykte artiklene i *Sportsmanden* et annet idrettssyn enn Skyttervesenet. Se kapittel fem.

³⁹ I perioden 1916-1926 publiserte ikke IOC slike tidsskrift, noe som gjorde vanskeligere å undersøke skiskytingen i Chamonix 1924. Jeg så også på IOC's eldre tidsskrift *Revue Olympique* i perioden 1912-1915, uten nevneverdige funn.

⁴⁰ I 1913 utgaven på det frivillige Skyttervesenets arkiv, var det en lakune fra 17/9 til 31/12.

⁴¹ Etter 1924 årgangen så jeg bare omtale av de militære skirennene i St. Mortiz (1928) og Oslo (1930)

1.3.3 Avisdatabaser

Avisartikler er ofte primærkilder, som kan gi detaljerte beskrivelser av idrettsarrangement. Systematiske avissøk har også avslørt interessante debatter om skiskytingens form. Våren 2019 fikk jeg tilgang til Nasjonalbibliotekets digitale avisarkiv.⁴² Her gjorde jeg systematiske søk på «langrenn med skyting»⁴³ samt periodens to største skiskytterstevner «Forsvarsrennet»⁴⁴ og «det militære langrenn»⁴⁵.

1.3.4 Rapporter og jubileumsbøker

For å undersøke internasjonale stevner i skiskyting etter første verdenskrig har jeg forsøkt å benytte kilder fra arrangørene. Det olympiske patruljeløpene i Chamonix er omtalt i offisielle rapporter fra den internasjonale olympiske komité (IOC). Tilsvarende har jeg fortrinnsvis benyttet den offisielle norske rapporten til å dekke skiskytingen i Oslo 1930. Detaljnivået i slike rapporter viste seg å være svært forskjellig. Mens rapporten fra 1930 var svært detaljert, var rapporten fra 1924 var ordknapp.⁴⁶

Skytterlagenes jubileumsbøker inneholder sammendrag fra lagenes årsmeldinger og aktiviteter som jeg ellers ikke ville hatt tilgang til. Dette har i enkelte tilfeller gjort det mulig å identifisere tidligere konkurranser i skiskyting, som ikke omtales i andre kilder. Ulempen med slike jubileumsbøker er at de er uten noteapparat og dermed har begrenset etterprøvbarehet. I tillegg til dette kommer ulike kilder som jeg har oppdaget ved å lese forskningslitteratur og spore opp referansene. Jeg har også utført en rekke mindre systematiske søk både i Oria og i Nasjonalbibliotekets digitale arkiv, blant annet for å identifisere enkelte aktører. I arbeidets første fase benyttet jeg meg dessuten av *Norsk militærhistorisk bibliografi* for å finne kilder om militær skiløping.⁴⁷ Alle kildene jeg arbeidet med var trykte og de fleste med latinske

⁴² Det er mulig å oppgi alle avisene i denne databasen, men *Aftenposten*, *Dagbladet* og *Morgenbladet* er blant de som har gitt flest treff på relevante søkeord.

⁴³ Søk på «"lengderend med skydning" OR "lengderend med skytning" OR "langrend med skytning" OR "langrend med skyting" OR "langrenn med skytning" OR "langrenn med skyting"» avgrenset til 1.1.1800 – 31.12.1930 ga 472 treff i aviser i Nasjonalbibliotekets digitale arkiv.

⁴⁴ Søk på «"Forsvarsrennet" OR "Forsvarsforeningens pokal" OR "forsvarsrendet"» avgrenset til 1.1.1800 – 31.12.1930 ga 46 treff i aviser i Nasjonalbibliotekets digitale arkiv. Jeg fikk også mange treff om dette rennet fra søket på «langrenn med skyting».

⁴⁵ Søk på «"Militært lengdeløp" OR "militært langrend" OR "militært langrenn" OR "militært lengdeløp" OR "det militære langrenn" OR "det militære langrennet" OR "det militære langrenn"» avgrenset til 1.1.1800 – 31.12.1930 ga 541 treff i aviser i Nasjonalbibliotekets digitale arkiv..

⁴⁶ Jeg så også etter rapporter fra St. Mortiz i 1928, men det jeg fant var så lite detaljert at jeg ikke kunne bruke det.

⁴⁷ Johnsen & Wasberg 1969

bokstaver.⁴⁸ Noen tidsskrift var i dårlig stand og manglet sider eller deler av sider, men dette var ikke et stort problem.⁴⁹

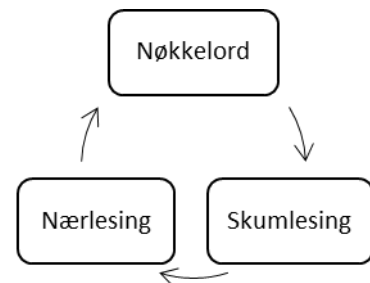
1.4 METODE

Mange av kildene var bare tilgjengelige fra arkiv og bibliotek i Oslo. Spørsmålet ble da: *hvordan bearbeide et stort antall kilder både metodisk, nøyaktig og effektivt?* Løsningen min var å utarbeide en systematisk lesestrategi.

1.4.1 Systematisk hermeneutisk lesestrategi

Figur 1.2 Systematisk hermeneutisk lesestrategi

Først **skumleste** jeg kildene systematisk, side for side, på jakt etter relevante begrep som «skiløping» og «skiskyting» i overskrifter, innholdslistor, register og brødteksten. I praksis så jeg etter alle artikler som omhandlet både ski og skyting. På denne måten kunne jeg raskt og effektivt identifisere relevante artikler. Jeg noterte kort om innhold og relevante sidetall. Dersom teksten var av særlig interesse

skannet jeg den og la den inn i en database. Denne arbeidsmetoden lot meg bearbeide et stort materiale, på en systematisk måte. Årbøkene og tidsskriftene hadde ofte en fast struktur, som gjorde det lettere å identifisere relevante artikler. Svakheten med denne metoden er at det er mulig å gå glipp av nøkkelord, dersom man leser for fort, særlig dersom de gjemmer seg i brødteksten. Jeg var bevisst på dette, leste i en kontrollert fart, og antar derfor at jeg fanget opp de mest relevante artiklene.

Den neste fasen av kildearbeidet var **nærlesing**, hvor jeg gikk systematisk gjennom artiklene i databasen. Her stilte jeg spørsmål til teksten som var utledet fra problemstillingen. I mange tilfeller gikk jeg gjennom samme tekst med ulike spørsmål, men etter hvert opparbeidet jeg meg notater med den mest relevante informasjonen.

Ved en hermeneutisk lesestrategi ser man teksten på nytt ved hver lesing. Problemet med å lese så bredt var at jeg sjelden tid til å lese de fysiske kildene mer enn en gang – jeg var avhengig skannet tekst. Tidlig i studieløpet undersøkte jeg Riksforbundet og Landsforbundets

⁴⁸ I noen tilfeller arbeidet jeg også med gotisk trykkskrift. Dette var utfordrende de første ukene, men lot seg snart lese like raskt som latinsk trykk.

⁴⁹ Jeg kan ikke vite hva jeg har gått glipp av. Kanskje var det en nyttig artikkel om skiskyting på en av disse sidene. Likevel var de manglende sidene så få at jeg vil anta at jeg ikke har gått glipp av noe essensielt.

meldinger og skannet bare noen utvalgte sider. Senere innså jeg at jeg ikke kunne vite på forhånd hvor viktig en tekst ville bli, eller hvem som var de sentrale aktørene. Etter dette var jeg mer liberal med skanningen av tekster, noe jeg tror har økt kvaliteten på oppgaven.⁵⁰

1.4.2 Komparasjon

I denne oppgaven vil jeg utføre en rekke diakrone (og noen synkrone) sammenligninger av formen (i praksis regelverkene) for ulike konkurranser i langrenn med skyting. Jeg bruker hovedsakelig kilder fra Norge. Sammenligninger med konkurranser i andre land blir dermed gjort på et asymmetrisk kildegrunnlag.

1.5 TEORETISK PERSPEKTIV

I denne oppgaven vil jeg forsøke å finne ut hva som kan forklare *hvordan* og *hvorfor* langrenn med skyting ble konkurranseidrett i Norge? Dette spørsmålet kan knyttes opp mot større linjer innen idrettshistorisk forskning. Spørreordet «hvorfor» kan kobles til spørsmålet: *hva var formålet med idrett?* Dette spørsmålet la grunnlaget en spenning innen norsk idrett i perioden 1895 til 1930. På den ene siden var de som mente at idretten først og fremst var et middel for å oppnå bestemte sosiale mål, som bedre folkehelse eller sterke forsvar. Sentral aktører på denne siden var Centralforeningen og andre skyttersaksforkjempere. På den andre siden var de som først og fremst så på idretter som konkurranseformer og ikke mente at målet helliget middelet.⁵¹ Olstad beskrev denne perioden som kjennetegnet av en kamp mellom idrettsledere som ville bruke idretten som et middel og idrettsutøvere som hadde idretten som «et mål i seg selv».⁵² Dette viser til at det for utøverne var selve idrettsutøvelsen (og konkurransen) som sto i fokus. Olstads verk *Forsvar, sport og klassekamp 1861-1839* er kjennetegnet av at det ligger svært tett på kildene. Dette gjør verket verdifullt men fører også til en viss språkssmitte fra kildene. Bruken av frasen «et mål i seg selv» finner vi blant annet ofte i Centralforeningens propaganda mot den moderne konkurranseidretten og den engelske sporten.

Året etter Olstads verk ble utgitt, la Matti Goksøyr fram omrisset til et nytt teoretisk rammeverk for å forstå idrettens utvikling. I stedet for å skille mellom «rationel» idrett og idretten som «mål i seg selv», snakker Goksøyr om to ulike former for rasjonalitet i idretten.

⁵⁰ Motsatt står de tidligste undersøkelsene av Riksforbundet og Landsforbundets årsmeldinger, som et litt svakt punkt i oppgaven. Dersom jeg hadde sett på disse kildene, nå som jeg er bedre kjent med sentrale aktører, ville jeg kanskje ha gjort nye observasjoner.

⁵¹ Denne striden blir beskrevet i neste kapittel.

⁵² Olstad 1979: 109, 201

Idrettens *ytre rasjonalitet* blir beskrevet som «begrunnelsen for eller formålet med virksomheten» og eksisterte på et mikro- og makroplan:

- 1) En personlig individrettet målsetning som tok sikte på en sunn og harmonisk kropp, allsidighet («En sunn sjel i et sunt legeme»).
- 2) En sosial målsetning; idrett ville styrke den generelle folkehelsen, forsvarsviljen og -evnen, og fedrelandet.⁵³

Dette virker som en fornuftig begrepsbruk om et fenomen som handler om å bruke idretten utilitaristisk. Idrettens «rasjonalisme» er med andre ord snakk om en målrasjonalitet, det vil si at det er en logisk sammenheng mellom mål og midler. Her har kanskje Goksøyr har latt seg inspirere av den amerikanske sosiologen Allen Guttman som allerede i 1978 appliserte Max Webers *zweckrationalität* på idrett, noe vi snart vil komme tilbake til.

Idrettens *indre rasjonalitet* fremstår som mer diffus i Goksøyrs tekster. Denne rasjonaliteten blir beskrevet er idrettens «regelverk» og «spillets ånd».⁵⁴ Dette gir mening, fordi det er i reglene man finner ut målet med en konkurranseidrett. Idrettens indre rasjonalitet ser dermed ut til å handle om å arbeide rasjonelt og målrettet for å prestere best mulig i konkurranser. Med andre ord blir det å prestere i konkurranser «et mål i seg selv».

Uklarhetene i begrepsbruken oppstår når Goksøyr ikke skiller tydelig mellom den indre og ytre rasjonaliteten. Han beskriver for eksempel dopingbruk som et utslag av at idrettens indre rasjonalitet.⁵⁵ Problemet er at dopingbruk, vanligvis er et regelbrudd. Spørsmålet blir da om hvordan den indre rasjonaliteten kan representeres både av regelverket og i regelbryting. Betyr dette at idrettens indre rasjonalitet eksisterer uavhengig av reglene? Eller tyder det på at det ikke alltid er et tydelig skille mellom indre og ytre rasjonalitet? Man kan oppnå mange ytre mål ved å vinne en konkurranse, som penger, ære og berømmelse.

Her kan det kanskje hjelpe å se på parallellene mellom begrepene indre og ytre *rasjonalitet* og indre og ytre *motivasjon*. Goksøyr etablerte nemlig sin rasjonalitetsteori bare tre år etter Deci & Ryan i 1985 foreslo at motivasjon kunne deles i to dimensjoner. Det er klare likheter mellom ytre rasjonalitet og ytre motivasjon som «handlar om at aktiviteten kan vera eit middel til å nå eit mål», mens indre motivasjon som «handlar om interessa for ein aktivitet» har tydelige likheter med «idretten som mål i seg selv».⁵⁶ Det er også verdt å merke

⁵³ Goksøyr 1988: 76

⁵⁴ Goksøyr 1991: 301

⁵⁵ Goksøyr 1988: 80

⁵⁶ Goksøyrs artikkel ble skrevet bare få år etter at Deci og Ryan i 1985 foreslo at motivasjon kunne deles i to dimensjoner og likhetene er tydelig. Manger 2013: 147

seg at Guttmann beskriver sport som «autotelic physical contests», altså kroppslige konkurranser som blir drevet av en indre motivasjon.⁵⁷ Selv poengterte Guttmann at man som regel har flere motiv, som ofte er skjult for observatører, og at det derfor ikke finnes en *ren* indre motivasjon i idretten.⁵⁸ Dette er kanskje også en forklaring til hvorfor indre rasjonalitet fremstår som mer diffus enn den ytre rasjonaliteten? Trolig er det bedre å forestille seg et rasjonalitetsspektrum, der det er vanskelige å nå de ekstreme ytterpunktene «indre» og «ytre rasjonalitet».

1.5.1 Sportifisering

Spørreordet «hvordan» i hovedproblemstillingen kan knyttes opp mot et annet stort spørsmål innen idrettshistorie: *hva kjennetegner moderne konkurranseidrett?* I forskningslitteraturen er det stor konsensus om at den moderne konkurranseidretten som utviklet seg løpet av 1800-tallet var grunnleggende forskjellig fra eldre former for fysisk aktivitet. Det er derimot ingen enighet om nøyaktig hva som kjennetegner denne forskjellen eller hvordan den skal forklares.⁵⁹ I *Barbarians, Gentlemen and Players* beskriver for eksempel Sheard, Dunning & Mangan moderniseringen av rugby som en gradvis og kollektiv prosess:

It was, that is, an unplanned process, an unintended consequence of the social changes wrought by industrialization. It took the form of step-by-step adjustments to contingencies as and when they arose; i.e. fully-fledged modern forms did not spring into existence suddenly.⁶⁰

Denne «prosessen i retning prestasjonsorientering, konkurranse og rasjonalitet i idretten» beskriver Goksøyr som *sportifisering*.⁶¹ Han trekker frem følgene av industrialiseringen og urbanisering som viktige forklaringer på disse endringene i den norske kroppskulturen.⁶²

I essaysamlingen *From Ritual to Record* (1978) oppgir Guttmann syv formelle og strukturelle kjennetegn som skiller «moderne» sport fra «før-moderne» sport som fungerer i et samspill: *sekularisme* (i motsetning til fysisk aktivitet som en del av et religiøst ritual), *like muligheter* (ved at reglene er de samme for alle deltagerne), *spesialisering*, *byråkratisering* (av organisasjoner og institusjoner med alt som følger med), *rasjonalisering* (som blant annet kommer til uttrykk ved at den fysiske aktiviteten blir mer abstrakt og øvelser mer

⁵⁷ Guttmann 2004: 7

⁵⁸ Guttmann 2007: 26

⁵⁹ Yttergren 1996: 20

⁶⁰ Sheard, Dunning & Mangan 2005: 49

⁶¹ Denne begrepsbruken er inspirert av historikeren Hojo Bernetts begrep «versportlichung» som beskriver spilllets rasjonaliseringsprosess mot sporten og Norbert Elias «sportization» som beskriver idrettens sivilisering- og rasjonaliseringsprosess. Goksøyr 1988: 43-49

⁶² Goksøyr 2010: 31-33

standardiserte) samt *kvantifisering*. I følge Guttman gir alt dette utspring i et fokus på *rekorder*.⁶³ Her blir rasjonalisering forstått som Max Webers *zweckrationalität* – at der er en logisk sammenheng mellom mål og midler. Forstått på denne måten blir for eksempel sportens regler (et *middel*) viktige historisk kilder for å forstå *målet* med idretten.⁶⁴

Senere har en rekke sosiologer og historikere som Kenneth Sheard, Eric Dunning, Matti Goksøyr og Leif Yttergren foreslått lignende typologier over strukturelle kjennetegn på den moderne konkurranseidretten.⁶⁵ Slike strukturelle kjennetegn er nyttige fordi de gir oss en terminologi som kan brukes til å diskutere utviklingen av den moderne idretten.

Men er det egentlig noe unikt med Guttmanns kjennetegn for moderne konkurranseidrett? Guttman ligger svært nært på Max Webers moderniseringsteorier.⁶⁶ Dette viser seg blant annet i at modernisering kan også beskrives med mange av de samme kjennetegnene Guttman bruker om moderne sport, bl.a. som en prosess mot individualisering, spesialisering og abstraksjon og som rasjonalisering i en mer sekulær verden, kjennetegnet av et upersonlig byråkrati og moderne regelstyrte institusjoner.⁶⁷ Goksøyrs konklusjon er at moderniseringsbegrepet for generelt og for deterministisk til å være særlig nyttig idrettshistorisk forskning og at begrepets eneste styrke at det ikke finnes «et mer adekvat alternativ».⁶⁸ For Goksøyr er løsningen å innføre det idrettsspesifikke begrepet *sportifisering*, slik at man unngår assosiasjonene med moderniseringsbegrepet. Sportifiseringen har ikke et endepunkt, og at man dermed unngår problemene med begrepene «moderne» og «post-moderne».⁶⁹ Til tross for kritikken mot Guttman beskriver Goksøyr også utviklingen av moderne konkurranseidrett som en langvarig prosess, med en rekke strukturelle kjennetegn som skiller eldre aktivitetsformer fra moderne konkurranseidrett. Er sportifiseringsbegrepet da bare er «modernisering» i en annen språkdrakt?

⁶³ Kjennetegnene fremstilles i Guttman 2004: 15-55. Teksten i parentesene er min.

⁶⁴ Guttman 2004: 40

⁶⁵ Goksøyr 1988; Sheard, Dunning & Mangan 2005; Yttergren 1996

⁶⁶ Han ser også svakheter ved Norbert Elias sivilisasjonsbegrep, fordi det er knyttet til den vestlige sivilisasjon og dermed har klare etno-sentriske assosiasjoner. Goksøyr 1988: 21, 32, 42; 1991: 9

⁶⁷ Guttman 2004: 116-117; Shannon 1996: 2-6; Kumar 2017

⁶⁸ Han ser også svakheter ved Norbert Elias sivilisasjonsbegrep, fordi det er knyttet til den vestlige sivilisasjon og dermed har klare etno-sentriske assosiasjoner. Goksøyr 1988: 21, 32 42; 1991: 9

⁶⁹ Denne begrepsbruken er inspirert av historikeren Hojo Bernetts begrep «versportlichung» som beskriver spilllets rasjonaliseringsprosess mot sporten og Norbert Elias «sportization» som beskriver idrettens sivilisering- og rasjonaliseringsprosess. Se Goksøyr 1988: 43-49, 53-54

1.5.2 Et analytisk rammeverk

Sportifiseringsteorien gjør det mulig å jobbe mer systematisk i møte med kildene.⁷⁰ Gjennom å identifisere den moderne konkurranseidrettens generelle strukturelle kjennetegn, kan vi lettere legge merke til hva som er spesielt med f.eks. skiskytingens utvikling. Det er som nevnt ingen konsensus om nøyaktig hvilke kjennetegn som bør være med i en slik liste over strukturelle kjennetegn. Jeg vil derfor, som Yttergren, sette opp min egen typologi basert på tidligere forslag til kjennetegn på den moderne konkurranseidretten. I den forbindelse tar jeg særlig utgangspunkt i Guttman, Goksøyr og Yttergrens forskning.⁷¹

Moderne konkurranseidrett er kjennetegnet av:

- Konkurransfokus, hvor målet, dvs. hvordan man vinner spillet, blir bestemt av idrettens regler – dens indre rasjonalitet.
- Standardisering: av regler, utstyr og anlegg.
- Egalisering: der alle skal konkurrere på samme premisser.⁷²
- Abstrahering: for eksempel ved at man ikke lenger skyter på okser, men på «bullseye».
- Kvantifisering: tellbare resultater som helst kan sammenlignes på tvers av tid og rom i form av rekorder. Her hører det også med et fokus på cm, gram og sekunder.
- Spesialisering: der utøvere fokuserer på en idrettsgren, samtidig som idrettene deles i stadig nye grener.
- Organisering: hvor utviklingen går fra løst organiserte lokale konkurranser med stor variasjon, til internasjonale organisasjoner med standardiserte konkurranser.

Denne typologien er ikke uten svakheter. På mange måter er den utsatt for samme kritikk som moderniseringsteorier, fordi den ligger opp til en viss kontinuitet, og dermed inneholder et element av determinisme. Den svenske historikeren Leif Yttergren påpeker at sportifiseringsstudier er preget av en «tydelig utviklingsoptimisme». Som en løsning på dette forslår han at idrettshistorikere også ser etter tegn på *desportifiseres*, hvor prosessen går i motsatt retning.⁷³ Denne idéen finnes implisitt, men ikke særlig utviklet i vedlegget til Goksøyrs *Sivilisering, modernisering, sportifisering*, hvor han stiller følgende spørsmål om

⁷⁰ Se også Yttergren 1996: 21

⁷¹ Guttman 2004; Goksøyr 1988; Yttergren 1996

⁷² En standardisering av konkurranseforholdene?

⁷³ Yttergren 1996: 20

man kan se på «motstanden mot utslagene av den moderne idrettens utvikling; rekordstreben, konkurranse- og prestasjonsorientering, som en slags ‘kampen mot sportifiseringen’?»⁷⁴

Dersom listen over kjennetegner en utvikling i retning indre målrasjonalitet og sportifisering, så er det kanskje også mulig å se en utvikling i retning ytre rasjonalitet i idretten som kjennetegn på desportifisering?

En måte å teste dette på, er ved å sette opp en liste som speilvender den moderne konkurranseidrettens kjennetegn. En slags «desportifiserings» typologi, som åpner opp for studier av diskontinuitet i utviklingen idrettens utvikling.

- Mindre fokus på konkurransen. Målet er ikke å vinne, men å delta.
- Ikke-standardiserte konkurranser, utstyr og anlegg.
- Konkurranser på ulike premisser.
- Konkretisering, ved at målene med øvelsene blir eksplisitte. For eksempel ved å skyte på bilder av en «fiendtlig soldater» heller enn «blink».
- Resultater som ikke lar seg sammenligne i form av rekorder.
- Allsidighet, som en motpol til spesialisering.
- En utvikling i retning uorganisert idrett.⁷⁵

1.6 OPPGAVENS STRUKTUR

I neste kapittel skissere jeg kort utviklingslinjer i norsk idrettshistorie fra 1814. Målet er å plassere utviklingen av langrenn med skyting i en større historisk kontekst, samtidig som jeg introduserer noen sentrale organisasjoner. Deretter følger kapitlene utviklingen av langrenn med skyting kronologisk og fra lokale konkurranser, til nasjonale mesterskap og internasjonale stevner. I *kapittel tre* undersøker jeg når det først ble arrangert langrenn med skyting i Norge. I *kapittel fire* ser jeg nærmere på hva som var formålet med denne skiskytingen og hva som var konteksten for idrettsarrangementene. For å svare på dette vil jeg også se på utviklingen i Sverige. Samtidig undersøker jeg når langrenn med skyting etablerte seg med årlige konkurranser i Norge. I *kapittel fem* undersøker jeg i hvilken grad var langrenn med skyting sportifisert i Norge før 1930. Her vil fokuset i stor grad være på *Forsvarsrennet* og *det militære langrennet*, to årlige stevner i Kristiania, men jeg vil også se på noen andre langrenn med skyting. *Kapittel seks* har et lignende mål. Her undersøker jeg i hvilken grad det

⁷⁴ Goksøyr 1988: 79

⁷⁵ Dette siste punktet vil det trolig ikke være enkelt å observere, siden uorganisert idrett fører til mindre behov for byråkrati og dermed færre skriftlige kilder.

Innledning

militære patruljeløpet var sportifisert før 1930. I den sammenhengen kommer jeg også til å se nærmere på utviklingen i Frankrike før første verdenskrig.

2 SKI OG SKYTING I HISTORISK KONTEKST

Målet med dette kapittelet er å introdusere noen sentrale frivillige organisasjoner, som har påvirket utviklingen av langrenn med skyting. Samtidig vil jeg forsøke å plassere skiskytingen inn i en større historisk kontekst, ved å *kort* presentere noen sentrale konfliktlinjer i norsk idretts historie.

Ski og skyting har lenge vært kjent som en nyttig kombinasjon i jakt og krig.¹ Skiene ga mobilitet i terreng som var vanskelig å krysse til fots, skytingen gjorde det mulig å felle dyr eller fiender. Fra midten av 1600-tallet ble det i Norge opprettet, og nedlagt, egne kompanier av skisoldater med gevær, som drev med skiskyting i utvidet betydning. En av kompanienes viktigste oppgaver var å forsvare grensen mot Sverige. Etter unionen i 1814 var det derfor mindre behov for slike grensevakter. Skiløperkompaniene ble nedlagt på 1820-tallet, men ideen om at ski og skyting nyttig levde videre blant norske offiser. Da allmenn verneplikt ble grunnlovsfestet på Eidsvoll i 1814, kjempet Diderich Hegermann, eidsvollsmannen og Krigsskolens «relle sjef», for at skiløping og skyting skulle inngå i unge menns «nasjonaloppdragelse».² Hegermanns forslag ble nedstemt, men en rekke andre offiser tok opp tråden i tiårene som fulgte. I militærvitenskaplige avhandlinger argumenterte de for at norske soldaters skiferdigheter ville bli avgjørende i en vinterkrig. Drømmen var å gjenopprette skiløperavdelingene, noe som ikke lyktes på 1800-tallet.³

2.1 EN FORENING FOR IDRETT OG SKYTING

På 1860-tallet fikk ski- og skyttersaken ny vind i seilene. I 1860 oppfordret *Christiania Vaabenøvelsesforening* til dannelsen en nasjonal skytterforening. Resultatet ble *Centralforeningen for Udbredelse af Legemsøvelser og Vaabenbrug* stiftet i 1861 med et mål om å «danne dygtige fædrelandsforsvarere».⁴ Organiseringen av den norske skytterbevegelsen var inspirert av lignende bevegelser i land som England, Sverige og Sveits. Samtidig fylte de nye skytterforeningene et behov for frivillige våpenøvelser etter at allmenn verneplikt ble

¹ Stå det for eksempel at samene gikk så fort på ski «at ingen ting kan komme seg unna, korkje folk eller fe, og alt det dei skytt, det råkar dei.» Sturluson 1917: 70

² Lilletvedt 1988: 137; Oslo militære samfund 1950: 62; Bull & Jansen 1931: 559-560,

³ Steen 1996: 195-196; Lilletvedt 1988: 134-135

⁴ Centralforeningens årbok 1861

vedtatt i 1854.⁵ Under verneplikten var nemlig opplæringstiden så kort at skytteropplæringen ikke ble opplevd som tilstrekkelig⁶

Den utløsende faktoren for opprettelsen av Centralforeningen var trolig unionskrisen. I kjølvannet av stattholderstriden i 1859/60 var det en spent stemning mellom Norge og Sverige. Olstad poengterer at opprettelsen av skytterforeninger likevel ikke var en «umiddelbar krigsforberedelse», da det ville ta tid før skytterbevegelsen var klar for strid.⁷ Aarvold skriver at Centralforeningen bedre kan forstås som en del av den nasjonale selvhevdelsen i møte med presset fra Sverige. Samtidig var skytterbevegelsen en del av assosiasjonsånden, der foreninger ble møteplasser for likesinnede.⁸

Det er liten tvil om at den sosiale siden og selve idrettsutøvelsen også bidro til skytterbevegelsens vekst og ifølge Aarvold var forsvarsmotivet mest «et middel til å begrunne idrettens nødvendighet og gi legitimitet til foreningens etablering».⁹ I tillegg til konkurranseskyting, så drev nemlig Centralforeningens skytterlag også med annen idrett, blant annet skiløping, som med sin direkte militære overføringsverdi som transportmiddel lett kunne legitimeres.¹⁰

2.1.1 Splittelse under parlamentskrisen

To tiår senere var Norge igjen preget av uro. I 1884 presset konflikten mellom Stortinget og den utøvende makten landet til randen av borgerkrig. Stortinget hadde vedtatt at statsrådene måtte delta i Stortingets forhandlinger slik at de kunne kritiseres, men Kongen la ned veto og regjeringen nektet å gjennomføre vedtaket.¹¹

Skytterbevegelsen var også splittet. På høyresiden sto Centralforeningen med nære bånd til både offisersstanden og regjeringen: Norges statsminister i Stockholm, oberstløytnant Otto R. Kierulf, hadde vært foreningens første leder fra 1861 til 1864. På venstresiden sto de nye folkevæpnings-samlagene med Ola Five¹² i spissen. Dette var skytterlag som hadde gått ut av Centralforeningen i kritikk mot foreningens udemokratiske organisering og til støtte for Sverdrup og Stortinget.¹³ 1883 fikk Five gjennom et forslag om at skytterlagene skulle

⁵ Selv om allmenn verneplikt ble grunnlovsfestet i 1814, så var det først i 1854 at fikk vedtatt en vernepliktslov. Loven var ufullstendig og udemokratisk i at den tillot bruk av stedfortreder. Nåvik 1997: 120

⁶ Olstad 1987: 14

⁷ Olstad: 1987: 18

⁸ Aarvold 1998: 18-20

⁹ Ibid.

¹⁰ Olstad 1987: 49

¹¹ Berg 2001: 198

¹² Han fulle navn var Ole Olsen Five, men han er best kjent som Ola Five.

¹³ Olstad 1987: 94-106

begynne med direkte militære forberedelser, noe som fikk Jens Arup Seip til å beskrive Folkevæpningssamlagene som «en parlamentshær».¹⁴

2.2 NYORDNING I 1893 – IDRETT OG SKYTING SPLITTES

I 1890-årene ble det norske forsvaret rustet opp, i tråd med utviklingen ellers i Europa. Offisielt var opprustingen en del av et Norsk-Svensk forsvar rettet mot Russland, som på dette tidspunktet også inkluderte Finland. Samtidig var stemningen spent mellom Norge og Sverige. Fra 1891 utfordret Venstre Sverige ved å kreve et nasjonalt konsulatvesen, noe som gjorde Sverige til en mulig fiende.¹⁵ I denne sammenhengen vedtok Stortinget i 1892 Centralforeningens og folkevæpningssamlagenes skytterlag skulle samles under det frivillige Skyttervesenet.¹⁶ Stortinget og regjeringen ønsket en statlig styrt skytterbevegelse som var mer enhetlig og militarisert, men det var folkevæpningens mer demokratiske idealer som vant frem.¹⁷¹⁸

Centralforeningen fikk fortsette å eksistere, men hadde ikke lenger mandat til å drive med skyting. Den ble en ren idrettsorganisasjon, med det nye navnet *Centralforeningen for utbredelse av idræt*.¹⁹ Til tross for dette så skjedde det få forandringer i foreningens struktur eller målsetninger. Om noe så var fokuset enda sterkere på at Centralforeningens arbeid skulle bidra til å styrke forsvaret. I Stortingsforhandlingene fra 1894 står det at foreningen ønsket å utelukkende jobbe for den idretten som «kan komme Armeen tilgode».²⁰ Dette betydde i praksis forflytningsidretter som kunne gi hæren økt mobilitet, som skiløping.²¹ Til tross for uenigheter om skytterbevegelsens organisering så delte Centralforeningen og Skyttervesenet et idrettssyn der den militære nytteverdien sto sentralt, det gjorde derimot ikke særforbundene.

¹⁴ Dette mener Olstad er en overdrivelse. Han sår tvil om samlagenes reelle kampvilje og mobiliseringsevne, og beskriver Folkevæpningssamlagene som «først og fremst idrettslag» som etter Centralforeningens mal drev med både idrett og konkurranseskyting. Samtidig vedgår han at trusselen fra Folkevæpningssamlagene var en maktfaktor som bidro til et fredelig utfall av parlamentskrisen. Olstad 1987: 94, 104-106.

¹⁵ *Norsk forsvarshistorie* 235-236, Hovland 2013: 239-240

¹⁶ Sth.prp. nr. 54 1892.

¹⁷ Kontinuiteten viste seg ved at Ola Five ble valgt som leder, og *Norsk skyttertidende* nå ble Skyttervesenets tidsskrift. Olstad 1987: 107

¹⁸ Olstad 1987: 106-107

¹⁹ Opprinnelig omtalt i Stortingsforhandlinger som «Centralforeningen til Fremme af anden Idræt end Skarpskydning». Se for eksempel. Hovedpost IX A. Sth.prp. nr 1. 1894: 100

²⁰ Hovedpost IX A. Sth.prp. nr 1. 1894: 100-101.

²¹ Ibid.

2.3 SÆRFORBUNDENES FREMVEKST

Etter 1900 mistet Centralforeningen gradvis kontrollen over den norske idrettens utvikling. Goksøyr forklarer dette med at det var en økende konkurranseinteresse blant utøverne og publikum, noe Centralforeningens modell var dårlig egnet til å håndtere. Det ble dannet en rekke særforbund ulike idrett som roing (1900), fotball (1902), skiløping (1908) og sykling (1911).²² Mens Centralforeningens medlemmer var enkeltindivid, så besto særforbundene av idrettslag og foreninger. Disse særforbundene hadde ofte et positivt holdning til idrettsprestasjoner og et ønsket internasjonale forbund for å standardisere idretten, slik at man kunne ha internasjonale konkurranser.²³ Centralforeningen var derimot skeptisk til dette prestasjonsfokuset og til standardiserte konkurranseregler som ikke tok hensyn til idrettens mål.²⁴ Centralforeningen nektet å ta ansvar for idrettsuken i Kristiania i 1903, tok avstand fra OL-deltagelse og motarbeidet opprettelsen av et norsk skiforbund i 1908.²⁵

I 1909 hadde misnøyen med Centralforeningen nådd et punkt som gjorde at Staten grep inn. Forsvarsdepartementet, tidligere den nyttige idrettens støttespiller, gikk inn for et idrettsforbund som besto av særforbund, og ikke enkeltindivid. Resultatet var opprettelsen av Norges Riksforbund 1910, mens Centralforeningen fikk status som et særforbund for allsidig idrett.²⁶

2.4 IDRETT OG SKYTING – EN UPOPULÆR KOMBINASJON?

Johan Martens, Riksforbundets første leder forsøkte å holde nøytral posisjon mellom Centralforeningens og særforbundene, men tippet mot en ytre rasjonalitet.²⁷ Under Riksforeningens første idrettslandsmøte i 1914, skisserte han et samarbeid mellom idrettsutøvere og skyttere. Han viste til at det fantes et tilsvarende samarbeid i Danmark og mente at «disse to egenskapene forenet hos den samme mand, gjør ham dobbelt værdifuld for forsvaret.»²⁸ Slike kombinasjoner var upopulære blant særforbundene, som ønsket best mulig prestasjoner i spesialiserte idretter.²⁹ Riksforeningens neste presidentvalg ble dermed et valg mellom nyttehensyn og fortsatt sportifisering. Martens ble veltet og Johan Sverre, som hadde

²² Først ute var Det Norske Turn og Gymnastikforbund i 1890 og Norges Skøyteforbund i 1893. Goksøyr 2008: 63-65

²³ Goksøyr 2008: 64-65; Olstad 1987: 116

²⁴ Olstad 1987: 119

²⁵ Olstad 1987: 122

²⁶ Etter modellen til Svenske Riksidrottsförbundet fra 1903. Olstad 1987: 119-120, 122; Goksøyr 2008: 66-67

²⁷ Olstad 1987: 125

²⁸ Lundquist 1914: 211

²⁹ Dette var noe Martens var klar over: «Jeg vet, at der nok er dem, som vil sige at dette ikke interesserer den rationelle utøvelse av de forskjellige idrætter, hvor alt søkes bragt til den høieste fuldkommenhet.» Lundquist 1914: 211

vært Riksforeningens nestformann ble valgt til ny leder. Selv om Sverre var yrkesoffiser og Forsvarsdepartementets representant for militær idrett, så ble var han «først og fremst representant for den internasjonale orienterte og prestasjonsrettede delen av idrettsbevegelsen».³⁰ Spenningene mellom Centralforeningen og særforbundene fortsatt i årene som fulgte. Partene i «idrettsstriden» hadde ulikt forhold til idretten. Særforbundenes ledere var ofte aktive idrettsutøvere, mens dette var mindre vanlig i Centralforeningen, som var dominert av offiserer. Centralforeningens ledere var dessuten gjennomsnittlig eldre enn særforbundenes.³¹ Under den første verdenskrigen fikk synet på at idrett burde være nyttig for forsvaret igjen ny relevans.³² I 1917 gikk Centralforeningen ut av Riksforbundet og kom med forslag til en ny nasjonal idrettsorganisasjon, basert på distriktslag. Særforbundene skulle få mindre makt og den ytre rasjonaliteten skulle være dominerende.³³ Centralforeningens forslag fikk støtte av Stortingets militærkomité, og senere av stortingsflertallet.³⁴

For å utarbeide en ny idrettsorganisasjon ble det nedsatt en parlamentarisk idrettskommisjon, ledet av major Hjalmar Krag. Kommisjonen var enig med Centralforeningen om at idrett skulle være et *middel* og ikke et mål. Krag selv hadde bakgrunn fra Kristiania skytterlag, og hadde vært direkte involvert i konstruksjonen av en militær form skiskyting året før.³⁵ Samtidig anerkjente kommisjonen at særforbundene hadde evnen til å organisere den spesialiserte idrettsutøvelsen. Innstillingen ble et kompromiss, der særforbundene skulle ha det faglige ansvaret, men være underordnet distriktslag.³⁶ Centralforeningen så ut til å vinne striden, men på det avgjørende Idrettstinget i 1919 var særforbundenes støttespillere i flertall. De fikk gjennom et forslag om at alle lag som ville delta i eller arrangere større åpne stevner i en idrett måtte være tilsluttet idrettens særforbund.³⁷ Dette betydde i praksis at idrettens indre rasjonalitet – og ikke ytre nyttehensyn – ville avgjøre reglenes konstruksjon. Hjalmar Krag ble valgt til formann i den nye organisasjonen, Norges Landsforbund for Idrett, men særforbundene satt med flertallet.³⁸ Centralforeningen hadde mislykkes med å hindre den økende spesialiseringen og la ned idrettsvirksomheten i 1920.³⁹

³⁰ Lundquist 1914: 15, 96, 206; Olstad 1987: 126

³¹ Olstad 1987: 190

³² Olstad 1987: 191

³³ Olstad 1987: 190

³⁴ Ledet av oberst Ivar Aavatsmark, Seebergs fortrolige venn, som senere ble forsvarsminister. Olstad 192-194

³⁵ Det militære langrennet med skyting i 1916. Se kapittel fem.

³⁶ Olstad 1987: 196

³⁷ Olstad 1987: 199

³⁸ Olstad 1987: 199

³⁹ Olstad 1987: 200-202

3 NÅR OPPSTO SKISKYTINGEN?

Forslagene til skiskytings opphav spriker vidt. Skiskytingen har blitt fremstilt «ferdig utviklet til konkurranseøvelser» i de norske skiløperkompanienes konkurranser fra 1767, med opphav i norske skytterlag i 1880-årene og fra Sverige i 1939.¹ Her er selvsagt hva man legger i begrepet «skiskyting» er avgjørende. På bakgrunn av tidligere forskning begynner jeg med å se de norske skiløperkompanienes konkurranser i 1767. Etter dette vil jeg kort beskrive utviklingen av ski og skyting etter 1861, før jeg undersøker om den skiskytingen som ble drevet i 1880-årene kan omtales som langrenn med skyting.

I dette kapittelet forsøker jeg å svare på spørsmålet: *Når fikk ble de første konkurransene skiløping med innlagte stasjoner for geværskyting, hvor både tidsbruk og treff talte med i resultatene, arrangert i Norge?* Målet med dette kapittelet er ikke å fastslå det eksakte tidspunktet langrenn og skyting ble kombinert, men å finne et omtrentlig startpunkt som kan som kan avgrense det videre studiet av skiskytingens utvikling i Norge.²

3.1 SKILØPERKOMPANI OG MILITÆR SKIIDRETT

Skiskyting er regnet som en ung idrett, og det første mesterskap ble arrangert såpass sent som i 1959. Da er det litt rart å tenke på at de første premieringsbestemmelser for skiskyting skriver seg helt fra 1767 – nesten 200 år tidligere.³

I sitatet over trekker Steen en linje fra konkurransene skiløperkompanienes konkurranser til dagens olympiske langrenn med skyting. Lignende påstander ser vi også annen litteratur og både Stegen og Niinimaa beskriver konkurransen i 1767 som «the first recorded biathlon competition».⁴⁵ Kan langrenn med skyting spore sitt opphav til 1767?

3.1.1 Bakgrunnen for premieskirennene i 1767

Under Hannibalfeiden i 1644 ble det for første gang opprettet egne kompanier med skiløpere med gevær i Norge.⁶ Senere, under den store nordiske krig (1700-1721), ble det opprettet

¹ Storsveen 77-78; Tor Holm 1965: 36; Olstad 1987: 97

² For å finne et mer nøyaktig svar på spørsmålet om når langrenn med skyting ble arrangert for første gang, er det trolig nødvendig med et grundigere studium av lokale idretts- og skytterlags beretninger, noe som er utenfor denne oppgavens rekkevidde.

³ Steen 1996: 116

⁴ Se for eksempel Torgersens Huntsford 2006: 59; Axel 2004: 25; Holm 1965: 36; Stegen 1979: 9; Niinimaa 1998: 1; Lund 1976: 10

⁵ Tor Holm 1965: 36

⁶ Soldatene brukte moderne våpen med enten hjullås eller fyrslås, altså «fyrør». Disse fyrør-kompaniene var ikke permanente, og ble nedlagt og gjenopprettet etter behov, som under Gyldeløvefeiden (1676-1677). Lilletvedt 1988: 16

egne «skiløperkompanier» for å forsvare grensen mot Sverige. Disse kompaniene var mer ressurskrevende enn vanlige infanteriavdelinger og offiserene var dessuten usikre på skiløpertroppenes militære betydning. Utover 1700-tallet ble derfor skiløperkompanier opprettet, nedlagt, økt og redusert – mye avhengig av Norges forhold til Sverige.⁷

Først i 1747 ble det en permanent fredsoppsetting av et skiløperkorps på 600 mann, fordelt på to bataljoner med tre kompanier i hver.⁸ I april 1767, kom det en ny hærordning som bestemte at skiløperkompaniene igjen skulle legges ned. Denne ordenen ble trosset av General Rantzau-Ascheberg, som erstattet skiløperkompaniene, med fire grenaderkompanier som i praksis var skiløperkompanier.⁹ Rantzaus tro på skiløpernes militære nytteverdi skyldes kanskje hans personlige erfaring med det finske skiløperes seier over russisk kavaleri i 1742.¹⁰ Rantzau økte lengden på vintertreningen fra fire dager til 30 dager og innførte premieskienn for å motivere soldatene til å forbedre skiferdighetene.¹¹

3.1.2 «Opprinnelsen til den moderne skisport»

Premiebestemmelsene fra 7. juli 1767 omhandlet fire klasser, som har blitt sammenlignet med skiskyting, slalåm, utfor og langrenn.¹² Disse reglene har ofte blitt omtalt sammen med «Grüners bok fra 1765», som består av ni illustrasjonssider med tysk tekst om norske militære skiløpere fra samme tid.¹³

I 1965 sammenlignet Tor Holm premiebestemmelsene fra 1767 med *Grüners bok fra 1765* og beskrev et stort sammenfall mellom de to kildene.¹⁴ Holm hevdet at øvelsene i *Grüners bok* representerte en konkretisering, spesialisering og systematisering av skiløpersoldatenes skiferdigheter, som ender i utviklingen av konkurranseidrett i 1767.¹⁵ Med

⁷ Lilletvedt 1988: 17-18

⁸ Den nordenfjelske skiløperbataljon bestod av det Meragerske, det Holtaalske og det Snåsenske kompani, mens Den sønnenfjelske hadde det Hoffske, Eleverumske og Aamotske kompani. Steen 1996: 11, 24

⁹ Lilletvedt 1988: 17, 29

¹⁰ Holm 1965: 15, Rasch-Engh 1997: 84

¹¹ Terje Holm 1994: 5, Steen 1997: 116-117

¹² Fire dager før bestemmelsene kom kunngjorde Rantzau at det var behov for skiløpersoldater. Rasch-Engh 1997: 84-85; Terje Holm 1994: 7; Steen 1996: 116

¹³ «Gezeichnete Figuren und Manœuvres von des Königl. Nordischen Schielauffer-Corps pro Anno 1765», ofte kalt Grüners bok fordi det står «Fecit Grüner» på første side. Rasch-Engh hevder at boken er laget som en minnebok for general Gustav Grüner som hadde hatt kommandoen over to selvstendige skiløperbataljoner i Norge. Lilletvedt 1988: 21, Rasch-Engh 1997: 76

¹⁴ Fem illustrasjoner viser skieksseris: paradestilling, skytestilling, samt helomvending vist med tre tegninger. Tre sider viser øvelser som Holm beskrev som «langrenn», «utforrenn» og «skiskyting» eller «skyting under utforkjøring». Den siste siden viser en skiløpersoldat som skal til å hoppe. *Premieringsbestemmelsene fra 1767* omhandler derimot fire øvelser Holm beskriver som «langrenn», «utfor», «slalåm» og «skiskyting». Tor Holm 1965: 30-36; Lilletvedt 1988: 21

¹⁵ Tor Holm 1965: 35-36

andre ord sportifisering av militære ferdigheter.

Tor Holm konkluderte at «at opprinnelsen til den moderne skisport [langrenn] og med dens spesialøvelser [utfør, slalåm, hopp og skiskyting] ferdig utviklet til konkurranseøvelser finner vi hos våre militære skiløperavdelinger for 200 år siden».¹⁶ Holms språkbruk er noe tvetydig, og det er ikke klart om han mener at skiskytingen var ferdig utviklet allerede i 1767, eller som at konkurransen bare var et punkt i skiskytingens utvikling. Uansett trekker han en linje mellom konkurransen i 1767 og langrenn med skyting i 1965.¹⁷ Denne idéen finner vi også ekko av i nyere forskning, ikke minst i Steen (1996).¹⁸

3.1.3 Premieringsbestemmelsene fra 1767

Stegen skrev at vinneren i 1767 var «him who ran the course best during which he must shoot his rifle at a target set 40 to 50 steps distant» og Niinimaa at «the soldiers carried their rifles and shot during the race at targets "placed 40 to 50 steps distant"».¹⁹ Disse beskrivelsen får konkurransen til å fremstå som langrenn med skyting. Hva sier premieringsbestemmelsene?

3.1.3.1 «Skiskyting»

1. Classe: 2 Geveinster a 20 Rdl. = 40 Rdl. For dem som i en maadelig Bakke og fuldt Løb kan afskyde sit Gevær og bedst træffe noget visst foresatt Maal paa 40 a 50 Skridts Distance.²⁰

Denne øvelsen var altså skiskyting i utvidet forstand, men ikke langrenn med skyting. Bestemmelsen ser ut til å beskrive et utforrenn med «drive-by» skyting. Dette samsvarer også med illustrasjon og teksten i *Grüners bok*. Illustrasjon «Nr. VIII» er av en norsk skisoldat som sikter med et gevær i nedoverbakke, med følgende tekst: «Viser en skiløper, hvordan han i fullt løp nedover en bakke fyrer av med geværet i skytestilling, på en avstand av om lag 300 til 350 skritt.»²¹ Den eneste forskjellen er skyteavstanden, som kanskje skyldes en skrivefeil.²² En slik øvelse har trolig hatt en viss militær nytteverdi som overraskelsesangrep, men i hvilken grad er det en sammenheng mellom denne øvelsen og langrenn med skyting?

I nyere kilder har jeg bare unntaksvis kommet over lignende kombinasjoner av utfør og skyting, noe som kan tyde på at denne idretten ikke har hatt noen direkte påvirkning på den

¹⁶ Tor Holm 1965: 36

¹⁷ Det vil si *Biathlon d'hivier* som var på OL-programmet fra 1960.

¹⁸ Steen bruker til og med Tor Holms tidsreferanse «200 år tidligere». Steen 1996: 116

¹⁹ Stegen 1978: 9; Niinimaa 1998: 1

²⁰ Premieringsbestemmelsen gjengitt i Steen 1996: 117

²¹ Fra *Grüners bok* oversatt av Lilletvedt i *Skibruk og skiutstyr i Norge før «Centralforeningen»* 1988: 22-26

²² Steen beskriver avstanden som «i overkant av effektiv ildavstand for den tids gevær». Steen 1996: 108

moderne skiskytingen. Kildene mine omtaler barn som drev med bueskyting i nedoverbakker på 1880-tallet og Olstad nevner at Arbeidernes idrettslag i 1926 gikk skiturer «med øvelser i skyting under fart».²³ Mitt analysemateriale gir ikke svar på om disse konkurransene var inspirert av øvelsen fra 1767.²⁴ Denne kombinasjonen av utfor og skyting ikke ser ut til å ha blitt praktisert særlig lenge blant skiløperkompaniene. Allerede i 1768 ble skikonkurransene utsatt «till videre».²⁵ Skiløpersoldatene fortsatte med konkurranser i skyting og skiløping, men disse ser ut til å ha blitt arrangert hver for seg, med skiveskyting på mønstringsdagen for sommerekserisisen.²⁶ I 1791 oppfordret generalen Georg von Krogh til å gi «bondeungdomen» premier for rifleskyting og skirenn, men ikke i samme konkurranse.²⁷

Langrenn med skyting ikke fikk sin form i 1767 og konkurransen i «utfor med skyting» er sannsynligvis ikke er en direkte forløper til dagens skiskyting. Det er likevel en av øvelsene, som kan ha hatt en viss påvirkning på utformingen av dagens skiskyting:

3.1.3.2 «Langrenn»

4. Classe: 8 Gevinster a 2 Rdl = 16 Rdl. For dem, som paa slet Plan hastigst kan løbe ¼ mil med fuld Mundering eller fulde Klæder med Geværet over skulderen, som i godt Skiføre maa ske ringere end 15 Minuter.²⁸

Denne øvelsen ser ut til å ha vært en kort marsjprøve i full utrustning med en bestemt tidsfrist. Tor Holm beskriver denne øvelsen som «langrenn», men inkluderer et sitat der øvelsen sammenlignes med «Vårt militære langrenn med maksimaltid».²⁹ Dette viser til at øvelsen har en del fellestrekk med *Det militære langrennet*, først arrangert av Skiforeningen fra 1915 (og senere kombinert med skyting)³⁰

Hva er det som testes i en slik konkurranse? Når et militært kompani marsjerer er det det svakeste leddet som setter farten. Bruken av tidsbegrensning tyder derfor på at de militære lederne her har satt en marsjstandard som skisoldater kunne jobbe mot. Fra beskrivelsen i *Grüners bok* vet vi at det var mulig å gå mye raskere, selv på dårligere føre. For å klare

²³ *Norsk skyttertidsende* 1887 nr 35 s. 138, Olstad 217

²⁴ En nærmere studie av Arbeidernes idrettsforbund og Løiten skytterlag, vil kanskje gi bedre svar.

²⁵ «Ingen maa nægtes, men uden Forskjel strax blive tilladt og accepteret, med Skiløberkompanierne om overstaande Præmier at løbe» Premiebestemmelser fra 1767 gjengitt i Rasch-Engh, Lilletveit 30

²⁶ Basert på et skriv fra oberstløytnant Blix i 1774 Lilletvedt 30

²⁷ Dette kommer også frem av at skiløpersoldater kunne vinne premier for skytekonkurranser, men ikke for skiløp fordi «navnet skieløber forudsætter en der er vant at gaae paa Ski» Lilletvedt 30-31

²⁸ Premieringsbestemmelsene fra 1767 gjengitt i Steen 1996: 118

²⁹ Tor Holm hevder at sitatet er fra en avisartikkel av Oberst Gulowsen tidlig ca. 1900, men dette er en feilsitering. Sitatet er hentet fra Skiforeningens årbok fra 1932, som først gjengir Gulowsens tekst og deretter kommer med sammenligningen. Tor Holm 1965: 6; Skiforeningens årbok 1932: 78

³⁰ Se kapittel fem.

makstiden i konkurransen i 1767 på ca. 2750 m trengte man en kilometertid på 5.28 min, mens Grønner beskriver en skiløper som klarte å løpe ca. 1180 m i «løs snø» på 4 min, dvs. med en kilometertid på 3.23 min.³¹ Øvelsen ser derfor ut til å være en test om soldatene var «gode nok» og ikke laget for å finne den løperen som kan prestere best. Tidsbruken må likevel ha vært avgjørende i «langrennet» da det bare var de åtte raskeste løperne som fikk premien på 2 riksdaler. Med andre ord har det trolig vært viktig for *deltagerne* å være så raske som mulige. Her ser vi at idrettslederne hadde en ytre rasjonalitet, men at konkurranseaspektet kan ha ført til et økt prestasjonspress blant deltagerne, og dermed en sportifisering av øvelsen.

3.1.4 Nyttig skiidrett

Konkurransene i 1767 hadde klar militær overføringsverdi. I tillegg til de to øvelsene i marsjering og skyting, var det to klasser for skirenn i nedoverbakker: mellom trærne i en skog («slalåm») og ned en bakke («utfor»). Dette var konkrete øvelser som trente ga deltagerne trening i utfordringer de kunne støte på som skiløpersoldater.

Skikonkurransene var åpent for alle, også sivile.³² På denne måten fungerte konkurransen og pengepremiene som et lokkemiddel for å øke interessen for denne nyttige idretten, og skape gode soldatemner. Holm premiesummenes størrelse som tegn på øvelsenes vanskelighet.³³ Dette kommer til syne ved at enkeltutbetalingene var størst i øvelsene «skiskyting» og «slalåm». Antallet premier i de ulike øvelsene, sier kanskje noen om hvilken ferdighet som ble sett på som mest essensielle for en skiløpersoldat.. Å marsjere på ski på var forholdsvis enkelt, men det var viktig at mange hadde denne dyktigheten.

Tabell 3.1 Premiering av skiløping i 1767 i riksdaler sortert etter total premiesum.³⁴

Øvelse	Premie	Totalt
«Skiskyting»	2 x 20 Rdl.	40 Rdl.
«Slalåm»	4 x 10 Rdl.	40 Rdl.
«Utfor»	6 x 4 Rdl.	24 Rdl.
«Langrenn»	8 x 2 Rdl.	16 Rdl.

³¹ Tor Holm 1965: 32

³² «Ingen maa nægtes, men uden Forskjel strax blive tilladt og accepteret, med Skiløberkompanierne om overstaande Præmier at løbe» Premiebestemmelser fra 1767 gjengitt i Rasch-Engh 1997: 85

³³ Tor Holm 1965: 32-34

³⁴ Steen 1996: 117-118

3.2 SKISKYTING SOM IDÉ

Utover 1820-tallet ble skikompaniene avviklet og den siste innkallingen til premieskirenn for skiløpersoldater vi kjenner til er fra 1827.³⁵ Skikompaniene rakk likevel å vise sin verdi før Napoleonskrigene var ferdig. 25. april 1808 bidro to kompanier fra den sønnenfjelske skiløverbataljon til norsk seier en svensk styrke ved Trangen.³⁶

På begynnelsen av 1800-tallet fantes skiskyting på et konseptuelt plan. I 1812 skrev en dommerkomité for Det Kongelige Selskab for Norges Vel at «Skyde-Øvelser paa skie i Skovene og paa Fjeldene ere af den største Vigtighed for Landets Forsvar og Selvstændighed.»³⁷ Jeg vet ikke om slike øvelser faktisk ble gjennomført, men beskrivelsen minner om «skiturer med feltskyting,» som ble vanlig på slutten av 1800-tallet.³⁸ Norges Vel var en sivil organisasjon med en nasjonalistisk formålsparagraf og utsagnet kom i forbindelse med en skrivekonkurranse sikte på å finne en effektiv måte å arrangere Norges skytteropplæring.³⁹

I perioden 1825-1833, da de siste skikompaniene ble lagt ned, ble det produsert en rekke militærfaglige tekster om vinterkrigføring. Først ute i denne bølgen var General J. G. Meydell, som gjennom et langt forfatterskap la grunnlaget for en «nasjonalmilitær» forsvarsdoktrine. Den gikk ut på at Norge ikke kunne stole på svensk støtte i en forsvarskrig, og dermed måtte kunne operere mest mulig selvstendig.⁴⁰ I 1825 delte han en artikkel «Om vinterfelttog i de nordligste lande i Europa» i *Christiania Militaire Samfund*, der han tok til orde for å gjenopprette skiløperkompaniene.⁴¹ Andre fulgte opp. Offiserene P. R. Fleischer, som var «nasjonalmilitær og antiunionell» og P. H. Birch, samt lektoren B. M. Keilhau skrev avhandlinger med mål om å gjenopprette skiløperkompaniene. Ofte ble slaget ved Trangen brukt som eksempel på skienes militære nytteverdi.⁴² Etter unionen med Sverige var det imidlertid vanskelig å argumentere for behovet for skiløperkompanier på svenskegrensen og forslagene fikk ikke gjennomslag.⁴³

³⁵ Steen 1996: 121

³⁶ Steen 1996: 11-12, 143-44

³⁷ Dommerkomiteen sitert i Lilletvedt 1988: 137

³⁸ Se kapittel fire

³⁹ Lilletvedt 1988: 136-138

⁴⁰ Dette ble begrunnet i Skandinaviens geografi. Berg 2001: 124-125

⁴¹ *Christiania Militaire Samfund* (i dag Oslo Militære Samfund) stiftet i 1825 med J. G. Meydell som første formann. Dette var en forening for offiserer som ønsket å diskutere og å fremme militær vitenskap. Fra 1833 ga foreningen ut *Norsk Militært Tidsskrift*. Rørholt 1925: 1-5; Steen 1996: 196; Berg 2001: 102-103, 105

⁴² Berg 2001: 149; Steen 1996: 196-198; Lilletvedt 1988: 102-107

⁴³ Steen 1966: 197

3.3 STANDARDISERING AV SKI OG SKYTING

Frem til 1880-tallet ser ski og skyting ut til å ha utviklet seg som separate idretter, der ene hovedsakelig ble hovedsakelig utført i sommerhalvåret, den andre ble i vinterhalvåret. I den grad det var overlapping, skjedde dette ved at ski ble brukt som et transportmiddel til å komme seg til skytebanen om vinteren, eller ved at det ble arrangert skiløp i forbindelse med skytterfester.⁴⁴ Jeg kommer nå kort til å skissere opp noen trender denne utviklingen slik den fremstår i litteraturen.

3.3.1 Baneskyting

Ifølge Olstad var forsvarsinteressen blant Centralforeningens skytterlag størst i de første årene etter 1861, noe han forklarer med at stattholdersaken og den dansk-tyske krig 1864 bidro til å bringe fokuset på Centralforeningens militære oppgave opp på et nivå som ikke lot seg opprettholde over tid.⁴⁵ Med andre ord så presset den opplevde faren for voldelige konflikter Centralforeningens aktiviteter i retning ytre rasjonalitet, men bare i en kort periode. På lengre sikt kom Centralforeningens arbeid til tendere i retning indre rasjonalitet og sportifisering.

Premieskytingen ble et lokkemiddel som Centralforeningens ledere brukte for å få unge menn til å drive med samfunnsnyttig skyting. Her benyttet Centralforeningen seg av samme strategi som Rantzau hadde brukt ved skikonkurransene på 1760-tallet. Olstad beskriver et skille mellom en ledelse som var opptatt av forsvarssaken og en medlemsmasse som først og fremst så på skytingen som en fritidsaktivitet, drevet av en indre motivasjon eller med mål om å vinne premier i konkurranser.⁴⁶

Konkurransene utviklet seg raskt fra lokale stevner i 1861, til kretsskyting 1862, til landsskytterstevne i 1864. Centralforeningen utga detaljerte regler som standardiserte våpen, skuddhold og skyteskiver i et forsøk på å gjøre konkurransene mer rettferdige og sammenlignbare.⁴⁷ Ved å bruke en standardisert «normalskive» på faste avstander, ble det også mulig å sammenligne resultat på tvers av tid og rom, noe som gjorde det mulig med rekorder. På 1860- og 70-tallet forsøkte foreningen å få i gang riksdekkende konkurranser, hvor skyttere fra hele landet kunne sende inn egne skyterresultater (skiven) til Centralforeningen.⁴⁸ Konkurranseskytingen ble også egaliserende ved at man nektet bruk av

⁴⁴ Det for eksempel arrangerer konkurranser i både skyting og skiløping på samme dag i Ålen 1863. Haarstad 1993: 52-53

⁴⁵ Olstad bruker antall skytterforeninger som drev med militære øksersis, dvs. driller på bestemte militære formasjoner og marsjer, som et mål for denne forsvarsinteressen. Vekst fra 20 lag i 1861 til 60 lag 1864. Deretter reduksjon til 49 økserserende lag i 1865 og 25 i 1870. Han oppgir ikke hvor mange lag det var totalt. Olstad 1987: 28-29

⁴⁶ Olstad 1987: 29

⁴⁷ Olstad 1987: 25

⁴⁸ Ibid.

stedfortreder.⁴⁹ Skytterstevnene ble dessuten delt inn i klasser, slik at man konkurrerte med skyttere på samme nivå, noe som bidro til å gjøre konkurransen mer spennende.⁵⁰ Samlet representerte disse endringene en sportifisering av konkurranseskytingen.

3.3.2 Langrenn og hopp – helst i kombinasjon

Fra første år oppfordret Centralforeningen alle skytterlag til å begynne skiløping. Her ble også premier brukt som ett lokkemiddel for å flere til å få flere interessert.⁵¹ Det var stor variasjon i de første skiløpene. Mange ble løp ble arrangert i nedoverbakker med innlagte hopp, men andre ganger måtte skiløperne først gå oppoverbakker. Som regel ble vinneren avgjort på skjønn, men noen løp ble avgjort av tidsbruk.⁵² I 1867 arrangerte Centralforeningen et skirenn i Kristiania som ble mønsterdannende. Løpet var på ¼ mil hvor løperne måtte passere hindringer som ulike hopp. Målet var å trene opp den militære ferdigheten til å ta seg frem i vanskelig terreng og i vurderingen ble gjort på en kombinasjon av tidsbruk og «karakter for sikkerhet, holdning, bruk av staven osv.»⁵³

Ved parlamentskrisen på slutten av 1870-årene ble skyttermiljøet splittet.⁵⁴ Som en følge av dette mistet Centralforeningen sin rolle i skiidretten og egne skiklubber begynte å arrangere av skiløpene. Husbyrennet som ble arrangert av Christiania Skiklubb fra 1879 skulle snart vise seg å bli mønsterdannede. 1883 tok Foreningen til Ski-Idrettens Fremme over arrangementet av Husbyrennet. Samme år ble løpet delt i to elementer med samlet bedømmelse: et skiløp i terrenget og et hopprenn, kombinert. Fra dette tidspunktet dette gikk utviklingen i retning spesialisering, hvor lengderennet og hopprennet ble utøvd og vurdert separat. For å motvirke den økende tendensen til spesialisering, ble kombinerte renn ble standard ved rennene i Husbybakken fra 1888 og i Holmenkollbakken fra 1892. Likevel var det ikke uvanlig at skihopp og lengderenn ble arrangert separat ved mindre skistevner.⁵⁵ Sportifisering er hovedtrenden innen både skiidrett og konkurranseskyting i perioden 1861 til 1893. Men dette skjedde ikke uten en motreaksjon.

⁴⁹ På eldre stevner hadde penger vært en faktor: «for eksempel måtte vinneren av Skarpskytterens kongeskyting bekoste en del spandering. Bare den som hadde råd til dette, kunne tillate seg å vinne.» Olstad 1987: 25

⁵⁰ Olstad 1987: 26

⁵¹ Rundskriv fra Centralforeningen 29. april 1861, se Olstad 1987: 49

⁵² Olstad 1987: 53

⁵³ Ibid.

⁵⁴ Se forrige kapittel.

⁵⁵ Olstad 1987: 53-57

3.4 MILITARISERING AV SKI OG SKYTING

I «Bemærkninger fra Skytterlagene» i Centralforeningens årbok fra 1879 kan vi observere kimen til uenigheten som under parlamentskrisen ville dele Norges skytterbevegelse i to organisasjoner.⁵⁶ Et eksempel på dette får vi fra Skog skytterlag som skriver:

Stemningen ikke særdeles gunstig for Skyttersagen inden Distriktet. De republikanske Ideer trænger under vort nuværende Styre mere og mere igjennem, og i samme Grad antager «Kongedømmets Hærvesen» for Folks Betragtning mere og mere Karakteren af en ufolkelig og forhadet Institusjon.⁵⁷

På samme tid var skytterlagene splittet med henhold til konkurranseskytingen. Særlig diskuteres de standardiserte landsdekkende konkurransesystemet hvor man leverer inn egne skiver til Centralforeningen.⁵⁸

Stenkjær skytterlag kom med spesifikke forslag i retning militarisering av skytingen. Skytterlaget ba Centralforeningen nekte unge skyttere å bruke snellert (en avtrekker som reagerte på lett berøring) til presisjonsskyting. Årsaken er at bruken av snellert er «uheldig for deres fremtidige Skydning med Armeens Geværer». Med andre ord ble snellerten sett som et tegn på sportifisering, noe som bare fungerte i konkurranseskytingen. Stenkjær skytterlag ville dessuten at man fokuserte på «Sigtemidlernes rette Brug, samt Skytterens Stilling.»⁵⁹ På denne måten foreslo skytterlaget en skytepraksis som beveger seg bort fra den sportifiserte baneskytingen og mot den militære skytingen.

I 1887 ville mye av denne kritikken bli gjentatt av løytnant Frantz Gustav Seeberg, senere Centralforeningens sekretær og sjefsideolog fra 1892 til 1919. Han kritiserte Centralforeningen for å fokusere for mye på baneskytingen hvor man brukte lang siktetid og snellert for å oppnå best mulig resultater på skytebanen, noe som han mente ikke lot seg overføre til slagmarken. Man måtte derfor legge mer vekt på «Skydning saaledes som man i Virkeligheden faar Brug for den.»⁶⁰ Seeberg foreslo derfor at skyteøvelsene ble flyttet ut under åpen himmel, med gevær av hærens modell og i hærens skytestillinger. Samtidig ønsket Seeberg seg et mindre tydelig skille mellom publikum og deltagere, siden målet var at flest mulige skulle begynne med skyting.⁶¹

⁵⁶ Se forrige kapittel.

⁵⁷ Centralforeningens årbok 1879: 116

⁵⁸ Centralforeningens årbok 1879: 111, 116

⁵⁹ Centralforeningens årbok 1879: 116

⁶⁰ Seeberg 1887: 2, 7

⁶¹ Seeberg 1887: 3-5, 11

3.4.1 Feltskyting

Ett av Seebergs forslag var at skytterlagene burde arrangere «feltmæssig Skydning, enten paa stillestaande Skive uden Blink (eller Figurskive) med begrænset Sigtetid, eller paa bevægelige eller forsvindende Maal på ukjendte Affstande».⁶² Begrepet «feltmæssig skydning» blir først brukt ca. 1882 og i de neste to tiårene blir det synonymt med «terrænskydning».⁶³ Det var dessuten en viss overlapping med begrepet «fægtningsskyding» som kunne beskrive skyting under tidspress på figurskiver som forestilte en gruppe fiendtlige soldater.

Ved å bruke figurskiver med menneskeform og innføre tidspress på skytingen, var øvelsen ment til å være mest mulig krigsspesifikk.⁶⁴ For å unngå forvirring omtaler vil jeg bruke betegnelsen «feltskyting». Feltskyting ser aldri ut å ha blitt like populær som baneskytingen.⁶⁵

Skyting på ukjent avstand til målet, var i skarp kontrast til baneskytingens standardiserte avstander. Formålet var å trene skytterne i å skyte bedre når de ikke hadde fått oppgitt avstanden på forhånd, som i en krigssituasjon.⁶⁶ Feltskytingen var dermed mindre abstrakt, mens resultatene var binære (treff/bom) og dermed mindre kvantifiserbare. Det som ble målt var med andre ord hvor mange «soldater» man kunne treffe under press, og ikke hvor nært man kom en idealsum i kontrollerte omgivelser. Feltskytingen representerte på denne måten en motstand mot sportifisering og dreining i retning mot militære nytteverdi.

Tabell 3.1 sammenligner kjennetegnene på baneskyting og feltskyting, men det var en glidende overgang mellom de to formene for skyting. Dette kommer til syne i kildematerialet når stevner i «feltskyting» blir kritisert for å ikke ha stor nok militær nytteverdi, fordi det ble arrangert på skytebane, skytterne kjente avstanden, fikk for god tid eller lignende.⁶⁷

⁶² Seeberg 1887: 11

⁶³ Det eldste eksempelet på bruk av begrepet «feltmæssig skydning» jeg kan finne Nasjonalbibliotekets digitale arkiv er en notis i *Norsk Militært Tidsskrift* som omhandler en skytekonkurranse i England hvor man skjøt på bevegelige skiver som forestilte en mann. *Norsk Militært Tidsskrift* vol 52, nr 45, 1882: 223-224

⁶⁴ Se for eksempel *Norsk skyttertidend* nr. 30 1884: 120.

⁶⁵ I 1908 var det f.eks. bare 6-7% av Det frivillige skyttervesenets medlemmer som deltok på slik skyting. Dette til tross for at 10% av skyttervesenets statsbidrag var øremerket til slike øvelser. *Norsk skyttertidend* 03.06.1908: 105-106

⁶⁶ *Norsk skyttertidend* 08.02.1893: 18

⁶⁷ *Norsk skyttertidend* 29.05.1908: forside; *Aftenposten* 17.03.1923: 2; 19.03.1923: 6

Når oppsto skiskytingen?

Tabell 3.2 Kjennetegn på baneskyting og feltskyting.

	Baneskyting	Feltskyting
Form	En skytekonkurranse på skytebane.	En skytekonkurranse i terrenget, ment å simulere forholdene i krig.
Skuddhold	Kjent for skytterne.	Ikke kjent for skytterne.
Skiver	Standardiserte sirkelskiver.	Figurskiver. Ofte formet som mennesker.
Vurdering av treff	Skuddene graderes i poeng etter hvor nært man kommer midten.	Skuddene oppgis binært som treff/bom.
Tidspress.	Skytterne har god tid.	Ofte tidspress (noen ganger i form av bevegende blinker).

3.4.2 Skiturer med feltskyting eller langrenn med skyting?

Finn Olstad skriver at enkelte av folkevæpningssamlagenes skytterlag hadde «skirenn med skyting» på 1880-tallet.⁶⁸ Dersom det han beskriver er langrenn med skyting, var de trolig blant de første i Norges historie. Betyr dette at det moderne skiskytingen oppsto på 1880-tallet?

Det er vanskelig å trekke konklusjoner basert på Olstads tekst. Han bruker ikke en konsekvent typologi for å beskrive ulike kombinasjoner av ski og skyting, og er sparsom med detaljer og referansene. Olstad benyttet seg av et noe bredere kildemateriale enn meg og det er mulig han kan ha observert trender jeg har gått glipp av. På en annen side kan det være at Olstad sikter til er det jeg vil kalle «skiturer med feltskyting», som det er mange eksempler på i *Norsk skyttertidsende* på 1880- og 1890-tallet.

Vinteren ble beskrevet som det beste tidspunktet for å drive med feltskyting i terrenget. Da var færre folk og beitedyr som benyttet naturen. Samtidig var det færre konkurrerende aktiviteter og bakken var frossen slik at det var lettere å komme seg rundt.⁶⁹ Dersom det var snø var det naturlig å bruke ski til å komme seg frem, slik at skiturer med feltskyting ikke var uvanlig. Allerede i 1879 anbefalte Løiten skytterlag andre skytterlag om å oppta «Skydning paa ukjendte Afstande under Skiture om Vinteren som en baade skarp og morsom Øvelse.»⁷⁰ Vanligvis ville et slikt kildefragment blitt stående uten konteksts, men jeg

⁶⁸ Olstad 1887: 97

⁶⁹ På skidor 1904-1905: 96; Signert «M.R.» *Norsk skyttertidsende*. nr. 17 1904: 66-67

⁷⁰ Centralforeningens årbok 1879: 111

har tilfeldigvis kommet over en øyenvitneskildring av Løitens skytterlags vinterfeltskyting 1880-tallet, av kavaleriløytnant og senere forsvarsminister Haakon Ditlef Lowzow.⁷¹

Dette var en ren feltskytingskonkurranse der skiene bare ble brukt som et fremkomstmiddel og tidsbruken ikke telte med. Skytterne gikk en og en inn på en skogsvei og ble stoppe ved fire skytestasjoner underveis. På de to første stasjonene måtte de først anslå avstanden til målet, før de skjøt på skiver. Denne avstandsbedømmelsen påvirket det endelige resultatet. De neste to skytestasjonene ble det skutt på bevegelige mål. Først en pappbjørn som ble dratt sidelengs og deretter «sluttete skydningen ved, at der ved fjerde punkt pludselig faldt en papmand ned fra en trætop. Den skulde rammes, før den efter kort tids forløb atter blev hejset til vejrs.»⁷² Samme dag ble det også arrangert skirenn og premieskyting for gutter inkludert en konkurranse i bueskyting fra ski i nedoverbakke – en interessant, men kanskje tilfeldig parallell til skiløperkompanienes «utfor med skyting».⁷³ Løiten skytterlags vinterskyting lå veldig tett på feltskytingens ideal. Skytingen foregikk i terrenget, på ukjent avstand, med dels bevegelige mål og figurskiver.⁷⁴

I Asker skytterlags jubileumbok fra 1860 er det oppgitt at laget arrangerte «langrenn med skyting» for første gang 1880, men dette var kanskje ikke «langrenn med skyting», slik jeg definerer det i denne oppgaven.⁷⁵ For det første er begrepsbruken i jubileumboken sannsynligvis anakronistisk. Fra en avisartikkel fra 1899 vet vi at skytterlaget dette året arrangerte skiskyting som ble beskrevet som «feltskydning paa ski.»⁷⁶ I jubileumboken beskrives konkurransen i 1899 som «langrenn med skyting.»⁷⁷ Dermed er det mulig at også konkurransen i 1880 var beskrevet som «feltskyting på ski» i primærkilden. Dette gjør det uklart om konkurransen i 1880 faktisk inneholdt et langrennselement. For det andre var nesten alle deltagerne i 1880 oppgitt å være under 17 år. Dette var ikke vanlig ved langrenn med skyting, og leder tankene mot Løitens gutterenn med bueskyting.⁷⁸ En nærmere undersøkelse av Asker skytterlags arkiver må til for å avklare hva slags konkurranse som ble arrangeret i

⁷¹ Dette skjedde noen år før 1887. *Norsk skyttertidende*. nr. 35 1887: 138

⁷² *Norsk skyttertidende*. nr. 35 1887: 138

⁷³ Ibid.

⁷⁴ Et annet eksempel på skiturer med feltskyting er den Gjøvik & Brusveens skytterlag arrangerte 1891. Her gikk man en på ski frem til ulike tre ulike skytestasjoner. På den første stasjonen var det figurskyting med 8 skudd på to ukjente avstander. Vinneren på denne stasjonen fikk 44 poeng, noe som tyder på at resultatene ikke var binære. Kanskje var figurskiven delt i områder med ulike verdier. Deretter gikk man til neste stasjon, hvor man skjøt «3 skud mod fugl». Her ble resultatene oppgitt i antall treff. Den siste stasjonen var «bjørneskyting». Det er ikke tydelig fra teksten om dette var et bevegelig mål (som på Løiten) eller en stasjoner skive. Her ble resultatene oppgitt med høye poengsummer, noe som tyder på bjørneskiven var delt i områder av ulik verdi. Signert «en skytter». *Norsk skyttertidende* 25.02.1891: 15-16.

⁷⁵ Asker skytterlag 1960: 29

⁷⁶ *Norsk skyttertidende* 12.04.1899: 59

⁷⁷ Asker skytterlag 1960: 38

⁷⁸ Asker skytterlag 1960: 29

1880. Olstad oppgir å ha gått gjennom både *Norsk skyttertide* 1887 og Asker skytterlags jubileumsbok, og det er mulig at han referer til konkurransene som er diskutert over.

3.5 NORGES FØRSTE KONKURRANSER I LANGRENN MED SKYTING?

I mitt analysemateriale er det først i 1895 at jeg har sett eksempler på konkurranser i langrenn med skyting i Norge. Den eldste beskrivelsen er en notis under overskriften «skydning» i *Norsk Idrætsblad* 20. mars 1895:

Præmieskydning paa ski. Kristiania østre skytterlag afholdt forr. Søndag præmieskydning paa Simensbraaten, derefter et 5 km. længderend med skydning paa figurer. 14 mand deltog heri med 5 skud hver og bedste skytter, O. Selmer satte 4 kugler i en at figurene.⁷⁹

Dette er kanskje første gang betegnelsen «længderend med skydning», senere «langrenn med skyting», ble brukt.⁸⁰ Dette skirennet har tidligere nevnt av Per Jorsett i oppslagsverket *Norske skiløpere* fra 1956 og i Kristiania østre skytterlags jubileumsbok fra 1958, men har likevel ikke blitt fått noen videre oppmerksomhet.⁸¹ Kristiania østre skytterlags skilag ble stiftet 18. januar 1895, med Kolbjørn Kvam som formann. Laget begynte med søndagsturer på ski, før de i mars samme år arrangerte det Jorsett kaller «langrenn med skyting».⁸² En notis *Norsk skyttertide* gir en nærmere beskrivelse av langrennet med skyting i 1895:

Kristiania østre skytterlag holdt den 10de marts en vellykket vinterpræmieskydning efter et program, som vistnok er nyt i sit slags; der var nemlig kombineret et ca. 5 km langt rend paa ski med 5 skud mod figurskive paa ubestemt afstand. Ved udregningen af præmierne gik man efter følgende regel: "For hvert træf paa figuren fradrages et minut i tiden."⁸³

Her ser vi at skytingen ble gjort mot *figurskiver* på *ukjent avstand*. Dette er som nevnt kjennetegn på den mer militarisererte feltskytingen. Når det gjelder skiløpingen så blir denne beskrevet som et «langt rend paa ski» og «længderend på ski».⁸⁴ Dermed fremstår det som at langrenn med skyting i Norge har sitt opphav i kombinasjonen av den desportifiserte feltskytingen og det mer sportifiserte og spesialiserte langrennet.

⁷⁹ *Norsk idrætsblad* 20.03.1895: 100

⁸⁰ Jeg har ikke sett denne betegnelsen i noen eldre kilder, og avissøk i Nasjonalbibliotekets nettsider etter «længderend med skydning» og «langrenn med skyting» med flere varianter i stavemåten, ga ingen treff av tidligere dato.

⁸¹ Fra 1925 «Oslo østre skytterlag». Jorsett 1956: 475; Jorsett 1958: 73

⁸² Jorsett er ikke helt nøyaktig da han oppgir Asbjørn Kvam, Kolbjørns bror, som vinneren av konkurransen, med tiden 26.27 min. Asbjørn var den raskeste løperen med tiden 26.38 min, men han fikk bare andre plass i skiskytingen. Vinneren ble Olaf Selmer, som hadde dårligere langrennstid, men som hadde fire treff mot Asbjørns tre treff. Jorsett 1958: 73; Jorsett 1956: 475-476; *Norsk skyttertide* 10.04.1895: 59

⁸³ *Norsk skyttertide* 10.04.1895: 59

⁸⁴ *Norsk skyttertide* 10.04.1895: 59; *Norsk idrætsblad* 20.03.1895: 100

I *Norsk skyttertidende* omtales skiløpet omtales som en ny konkurranseform. Dette er kanskje et tegn på at dette var første langrenn med skyting i Norge, men dette er langt fra sikkert. Bruken av «vistnok» hinter også om en usikkerhet.⁸⁵ Som vi har sett over var det allerede en rekke skytterlag som drev med feltskyting fra ski, og da var kanskje steget kort til å ta tiden på skiløpingen. Spørsmålet blir da: finnes det noen eldre konkurranser i langrenn med skyting?

I et intervju i Eker skytterlags jubileumbok fra 1959 forteller Johan Ihlen at han vant en konkurranse i langrenn med skyting Modum i 1895.⁸⁶ Fra intervjuet kan vi lese at kombinasjonen av langrenn og skyting var noe nytt. Ihlen ble vinneren fordi de andre skytterne ikke var vant til å gå på ski. Dette var et kappløp på ski hvor han fikk 68 poeng etter 10 skudd på «ca. 300 m».⁸⁷ Det at han fikk en slik poengsum tyder på at han skjøt på en skive med ulike poengsummer, kanskje samme type sirkelskive som ble brukt i baneskytingen. Samtidig oppgir han avstanden som «ca.», noe som kanskje tyder på at avstanden var ukjent for skytterne, etter feltskytingens modell. Det kan også skyldes glemsel, da Ihlen fortalte historien ca. 64 år senere, da han var selv var over 83 år.⁸⁸

Kan Ihlen ha husket feil årstall? *Norsk skyttertidende* 12. februar 1896 kan vi at Modum skytterlag og Aamodt skiløberforening arrangerte et «længderend paa ski med skydning underveis» søndag 26. januar 1896 – og at vinneren var Johan Ihlen. Denne konkurransen bestod av et til kilometer langrenn med en innlagt skytestasjon halvveis i løpet, hvor det ble skutt ti skudd mot en skive.⁸⁹ En nærmere sammenligning av resultatene som er oppgitt i 1896 og 1959, viser imidlertid at det ikke var samme konkurranse.⁹⁰ Dermed er det sannsynlig at det ble arranger minst to langrenn med skyting i Norge i 1895.

3.6 AVSLUTTENDE REFLEKSJONER

Idéen om at skiløping og skyting er en nyttig kombinasjon i krig, strekker seg langt tilbake i tid. I Norge ble den promotert av offiserer og skytterlag gjennom 1800-tallet, men er likevel først slutten av 1870-tallet at vi ser skiturer med skyting i kildematerialet, og først i 1890-årene at vi har belegg for å si at langrenn ble kombinert med skyting. Det betyr ikke at det

⁸⁵ *Norsk skyttertidende* 10.04.1895: 59

⁸⁶ Ihlen omtalte konkurransen som «skiskyting». Berglia 1959: 67

⁸⁷ «Jeg gikk fortest på ski, og skjøt best og fikk 1. premie den gangen. Jeg var vant til å gå på ski og hadde deltatt i mange skirenn. Det hadde ikke de andre skytterne» i Berglia 1959: 67

⁸⁸ Berglia 1959: 67

⁸⁹ *Norsk skyttertidende* 12.02.1896: 26

⁹⁰ *Norsk skyttertidende* 12.02.1896: 26; Berglia 1959: 67

Når oppsto skiskytingen?

ikke fantes lignende konkurranser av en tidligere dato, bare at det ikke er synlig i mitt kildemateriale.

På et plan representerte fremveksten av langrenn med skyting en motstand mot sportifiseringen av baneskytingen. Skiskytingen var feltskyting, spesifikk ment å ha militære nytteverdi. Sportifiseringsprosessen kan noen ganger fremstå som en lineær utvikling, men her er utviklingen av feltskyting og skiskyting et bevisst brudd med utviklingen mot større konkurranse og prestasjonsfokus. Vi kan kanskje kalle det en desportifisering av idretten. Mens sportifisering noen ganger fremstår som en delvis autonom prosess, skjedde denne desportifiseringen som militarisering av idretten i nær sammenheng med historiske hendelser, ikke minst konflikter.

4 SKISKYTING SOM GRENSEFORSVAR?

Høsten 1895 oppfordret «O. M. O.» skytterlag i Norge til å gå sammen om å arrangere langrenn med skyting. Slike konkurranser ga praktiske skyteferdigheter, noe som kunne bli nyttig «om man skulde komme til at møde en "norskäta" ved vintertid.» Skiskytingen fremstilles ikke bare som et svar på den mer sportifiserte baneskytingen, men knyttes dessuten direkte til datidens ulmende konflikt med Sverige.¹

Før stortingsvalget i 1891 lovet venstrepolitikere økt likestilling i med Sverige. Arbeidet gikk først mot å få en norsk utenriksminister, men snart ble målet et eget norsk konsulatvesen. Spenningen nådde en foreløpig topp i 1895, da et norsk stortingsflertall sa opp det svenske konsulatet. Den svenske riksdagen handlet som i krisesituasjon før krig og ga bevilgninger til mobilisering. Nasjonalistene på Stortinget innså raskt at Norge ikke kunne stå imot et svensk angrep og gikk tilbake på kravene.² Ifølge Hovland begynte Norge og Sverige etter dette å ruste opp som forberedelse på en eventuell militær konflikt.³ Kan den nye interessen for ski og skyting militære applikasjoner forstås som en del av denne opprustningen? Var unionskonflikten med Sverige med på å påvirke utviklingen av langrenn med skyting i Norge? I så tilfelle hvordan og hvorfor?

Det sentrale spørsmålet i dette kapittelet er *hva kan forklare hvorfor langrenn med skyting ble en konkurranseidrett i Norge rundt 1895?* For å best belyse utviklingen i Norge kommer jeg også til å se nærmere på utviklingen av langrenn med skyting i Sverige. Samtidig vil jeg i dette kapittelet fortsette undersøkelsen av langrenn med skyting sin formative periode i Norge ved å undersøke i hvilken grad skiskytingen fikk en standardisert form. Et annet viktig spørsmål er derfor: *når oppsto det en varig tradisjon med regelmessige konkurranser langrenn med skyting?*

4.1 FORSVAR, MEN MOT HVEM?

I 1895 oppfordret Skytterstyret i det frivillige Skyttervesenet landets skyttersamlag til å begynne med feltskyting og andre militære skyteøvelser, Finn Olstad knytter dette direkte til den spente stemningen etter konsulatkrisen.⁴ Ifølge Olstad ble feltøvelser en «stadig viktigere del» av Skyttervesenets virksomhet frem mot 1905.⁵ Fra forrige kapittel vet vi feltskyting ofte

¹ *Norsk skyttertidende* 23.10.1895: 171

² *Norsk forsvarshistorie* 235-236, Hovland 2013: 239-240

³ Hovland 2013: 240

⁴ Olstad 1987: 132

⁵ Ibid.

ble utført om vinteren, og da gjerne med ski på beina. Da er det nærliggende å tenke at også skiskytingens utvikling ble påvirket av konsulatkrisen. Tidligere forskning viser en sammenheng mellom norsk skiløperkompaniers status og Norges forhold til Sverige.⁶

Den militære opprustningen i Norge har ofte blitt fremstilt som en forberedelse til unionsoppløsningen 1905. Denne fremstillingen har imidlertid blitt utfordret av Roy Andersen som ser på opprustningen som en del av en større europeisk trend.⁷⁸ Berg argumenter for at den norske «bevilgningsviljen» best kunne forstås som en del av en «allmenneuropeisk rustningsfeber», men pekte på at «bevilgningsgraden» bør ses i lys av politiske trusselvurderinger.⁹ Samtidig fremhever Berg en dynamikk mellom unionisme og nasjonalisme innen det norske forsvaret som gikk tilbake til begynnelsen av 1800-tallet. På 1890-tallet ble Russland sett på som en trussel både av unionistene og av de nasjonalmilitære, mens de sistnevnte også pekte på Sverige som en potensiell trussel. Forsvarslobbyister brukte begge disse trusselbildene til å argumentere for større bevilgninger.¹⁰ Unionskrisen var med andre ord ikke den underliggende årsaken til opprustningen, men den var noen ganger årsaken til bevilgningens størrelse.

4.1.1 Hærordningen av 1887

I Norge ble grunnlaget for opprustningen lagt ved innføringen av allmenn verneplikt i 1876 og iverksettelsen av denne i 1885.¹¹ To år senere ble det norske forsvaret omorganisert ved *Hærordningen av 1887*.¹² Bak denne hærordningen sto Johan Sverdrup,¹³ som mente at allmenn verneplikt var avgjørende for å sikre nasjonal selvstendighet fra Sverige, og hans medarbeider oberstløytnant Anton Hjort.¹⁴ I Hjorts og Sverdrups forslag fra 1879 fikk skytterlagene en sentral plass, og skulle få ansvaret for skytteropplæringen av menn før de gikk inn i hæren.¹⁵

Den nasjonalmilitære Sverdrup hadde et symbiotisk forhold med Norges Forsvarsforening, stiftet i 1886 med mål om å «bevare landets selvstændighet ved egen kraft

⁶ Lilletvedt 1988: 17-18, Steen 1996: 192; Rasch-Engh 1997: 47

⁷ Berg 2001: 234-236

⁸ Ibid.

⁹ Ibid.

¹⁰ Berg 2001: 169, 234-236

¹¹ *Vernepliktsloven av 16. juni 1885*. Berg 2001: 216, 222

¹² Berg 2001: 226, 228

¹³ Venstres første formann. Norges statsminister 1884-1889 og første forsvarsminister 1885-1889. Fuglum 2009

¹⁴ Sverdrup hadde bånd til skytterbevegelsen. I 1861 signerte han oppropet for opprettelsen av Centralforeningen og under parlamentskrisen fikk han støtte av folkevæpningssamlagene. Olstad 1987: 19, 95

¹⁵ Anton Hjort. *Folket i Vaaben*. Askeland. Christiania 1879: 11-12; Haakon Vigander (red?). *Skyttersaken i Norge: dens historie og nuværende stilling*. Det frivillige skyttervesenet 1927: 25

og ikke ved andres nåde». ¹⁶ Forsvarsforeningen støttet Sverdrups forslag til budsjett og hærordning, og hærordningen svarte på foreningens formålsparagraf, ved å nasjonalisere forsvaret at slik at norske tropper i teorien kunne klare seg uten svensk støtte. ¹⁷

Forsvarsforeningen var partipolitisk uavhengig, med skyttersaksforkjempere som sentrale medlemmer. ¹⁸

4.1.2 Europeiske skiløpersoldater

I Norge promoterte Centralforeningen skiidretten ved å sende representanter til landsbygden for å holde foredrag om skiløpingens nytteverdi. Blant disse «skimisjonærene» var offiseren Henrik Angell, som også var talsmann for Forsvarsforeningen. Ifølge Andersen var et svensk fiendebilde implisitt i Angells foredrag fra 1894. Her ble seieren over svenske ved Trangen 1808 trukket frem som beviset på skienes nytteverdi og publikum ble oppfordret til å forberede seg på en vinterkrig. ¹⁹ Parallelt med dette kom en ny bølge av norske militærvitenskaplige artikler om vinterkrigsføring etter hærordningen i 1887. ²⁰ Kanskje gjorde unionen med Sverige det fremdeles vanskelig å argumentere for skiløperkompani. Først vinteren 1904 at ble holdt langvarige skiøvelser for en større militær avdeling i Norge. ²¹

Andre land hadde ikke samme begrensninger. Som en følge av den norske skirenessansen på 1860-tallet, fikk andre europeiske land øynene opp for skiløpingens militære nytteverdi. ²² Italia var fikk egne skitropper i 1872. I 1886 fikk Finland og Russland egne infanteritropper som drev med systematisk trening i skiløping, og i 1887 ble det åpnet en fransk militær skiskole. I 1894 begynte også Tyskland og Østerrike-Ungarn med skiøvelser og taktiske vinterkrigsspill. ²³

¹⁶ Berg skrev at Norges Forsvarsforening fungerte som «støtteforening» for Sverdrups budsjettforslag. *Norsk forsvarshistorie* 217,

¹⁷ «Hæren ble omgjort til en desentralisert mobiliseringsarmé og et invasjonforsvar tilpasset det nasjonale behovet» *Norsk forsvarshistorie* 226, 228

¹⁸ Forsvarsforeningens første formann, Lars Christian Dahll, hadde tidligere vært Centralforeningens formann. Hans Wilhelm Keilhau og Haakon Lowzow, som senere ble forsvarsministre og F. G. Seeberg som ble Centralforeningens talsmann etter 1892, var også blant medlemmene. Berg 2001: 217; Graff 1936: 191

¹⁹ Andersen 2006: 116-122

²⁰ Johnsen & Wasberg 1969: 190-193

²¹ Dette var to hjulrytterkompaniene, som bestod av sykkelssoldater som teoretisk sett hadde samme funksjon om sommeren som en skisoldat hadde om vinteren. Fremkomstmidlene gjorde soldatene mer mobile, slik at de lettere kunne rekognosere, patruljere, overlevere beskjeder eller flankere fienden. *Norsk skyttertidende* 25.11.1903: 190, Skiforeningens årbøker 1904: 79; 1909: 54-65

²² Frank 2013: 19

²³ Frank 2013: 19, Teja 1994: 212, Skiforeningens årbok 1904: 79-86

4.2 SKISKYTINGEN I NORGE 1895-1905

Dersom det var en sammenheng mellom unionskrisen og utviklingen av langrenn med skyting, virker det rimelig å anta at det burde arrangeres flere konkurranser i skiskyting etter 1895, slik signaturen «O.M.O.» oppfordret til.²⁴ Spørsmålene blir da: hvordan utviklet skiskytingen seg i Norge mellom 1895 og 1905?

Ifølge Per Jorsett arrangerte ikke Kristiania Østre skytterlags skilag flere konkurranser i langrenn med skyting før mange år etter 1895. Skilaget fortsatte med fellesturer på ski, men det første arrangementet «av virkelig interesse» var et langrenn om Forsvarsforeningens pokal i 1908.²⁵ Dette stemmer med mitt kildemateriale.

4.2.1 Langrenn med feltskyting

Det nærmeste jeg har sett en tradisjon for langrenn med skyting før 1905, er i Asker og Bærum. Her arrangert skytterlagene årlige stevner i langrenn med skyting fra 1899 til 1903. Søndag 19. mars 1899 inviterte Askers riflering²⁶, de seks nærmeste skytterlagene til en konkurranse i «feltskydning paa ski». Dette var et syv kilometer langt skiløp gjennom vanskelig skogsterreng. Underveis i løypen var det to stopp hvor det ble skutt fem skudd mot figurskiver på ukjent avstand, med Krag-Jørgensen rifler «med normalt aftræk samt armeens anlægsstillinger.»²⁷ Ett treff ga femte minutt tidsfradrag fra langrennstiden.²⁸

I andre utholdenhetsidretter fra samme tid var det ofte et krav om at utøveren *ikke* skulle være utslitt når han krysset mållinjen, men være i god nok form til å fortsette om nødvendig. Dette var ment å sikre at idretten ble drevet på en sunn, samfunnsnyttig måte, samtidig som det var en estetisk dimensjon.²⁹ Den militære nytteverdien av dette kom tydelig tilsynet i langrenn med skyting. Skiskytingen i 1899 var ment som en konkret simulering av å forsterke vaktposter som var under angrep: De var «ikke blot at ta tiden til hjælp og afgi sine skud efter alle kunstens regler; men det er ogsaa om at gjøre at komme hurtig frem, samt ha den fulde kondisjon til at udrette, hvad der fordres.»³⁰ På denne måten ville det sosiale målet om å skape bedre soldater (ytre rasjonalitet) oppnås naturlig gjennom skiskytingens form

²⁴ *Norsk skyttertidende* 23.10.1895: 171

²⁵ Jorsett 2008a: 38

²⁶ Senere Asker skytterlag. Asker skytterlag 1960.

²⁷ *Norsk skyttertidende* 12.04.1899: 59

²⁸ Ibid.

²⁹ Olstad 143-144

³⁰ Referat fra skytterlagets formann A. Borgens tale etter konkurransen i *Norsk skyttertidende* 12.04.1899: 59

(indre rasjonalitet). Samtidig skapte skiskytingens form et bolverk mot «usunn» idrett, fordi dersom en presset seg for hardt i skiløpingen, ville dette gå utover prestasjonen i skytingen.

Det oppsto et miljø for skiskyting Asker og Bærum. Asker Riflering arrangerte årlige stevner i langrenn med skyting fra 1899 til 1902. Bærum vestre skytterlag arrangerte tilsvarende stevner i 1901 og 1902. Asker riflering arrangerte terrengløp med skyting til fots om høsten, etter samme regler. I lokalavisen kunne en lese at disse nye idrettene ville ha «stor Inflydelse paa vor Frihed, om den skulde blive truet af en Fiende.»³¹ I 1903 ble Asker skytterlags årlige vinterfeltskyting arrangert på ski, men ikke lenger i kombinasjon med langrenn. Det gis ingen forklaring på endringen.³² Først i 1910 arrangerte skytterlaget igjen langrenn med skyting.³³

Dette er de eneste stevnene i langrenn med skyting i mitt kildemateriale før 1905. I 1902 inviterte Kristiania skytterlag til en konkurranse «feltskytning paa ski», men dette var bare feltskyting med ski på beina, uten langrenn.³⁴ Denne tvetydige begrepsbruken finner vi også i Sverige, der «fältskjutning på skidor» og «fältskjutning å skidor» brukes om hverandre og noen ganger beskriver feltskyting med ski på beina, andre ganger langrenn med feltskyting.³⁵

4.2.2 «Vintermanøvrer»

Den moderne skiskytingen ser ikke ut til å ha slått rot i Norge på 1890-tallet, men en annen variant av skiskyting ble gradvis mer vanlig fra 1896 til 1905. Under «vintermanøvrer» ble deltagerne ble delt inn i lag og skjøt mot hverandre med løskrutt. Slike øvelser ble arrangert av skytterlagene selv, men i minst ett tilfelle fikk Skyttervesenets medlemmer delta på en manøver sammen med hæren.³⁶ Målet med «vintermanøvrene» ser ut til å ha vært at deltagerne skulle bli bedre på å forflytte seg i terrenget og på å innta gunstige skyterstillinger, slik at de var bedre rustet til vinterkrigføring.³⁷ Dette var vintervarianten av det Olstad beskriver som «rene stridsøvelser med løs ammunisjon.»³⁸ Denne typen øvelser hadde få sportslige trekk, men i ett tilfelle nevnes det at en kampdommer valgte vinnerlaget.³⁹ Etterpå

³¹ Disse funnene er basert på en systematisk gjennomgang av begrepet «feltskydning» i *Asker og Bærums budstikk*s digitaliserte aviser i Nasjonalbibliotekets samlinger. *Asker og Bærums budstikk*s 10.01.1900: 1, 13.03.1901: 3; 27.03.1901: 1; 22.02.1902: 2; 08.03.1902: 2

³² *Asker og Bærums budstikke* 28.02.1903: 2; 28.03.1903: 2

³³ *Asker og Bærums budstikke* 06.04.1910: 2

³⁴ Konkurranse besto av «15 skud paa ukjendt afstand mot opstillede figurer.» *Norsk skyttertidende* 12.03.1902

³⁵ Se for eksempel *På skidor* 1902-1903: 300-313; 1921: 14, 159

³⁶ *Norsk skyttertidende* 06.03.1907: 38-39; 13.03.1907: 42-43

³⁷ *Norsk skyttertidende* 12.02.1902: 28

³⁸ Olstad 1987: 132

³⁹ *Norsk skyttertidende* 09.03.1904: forside

kunne de to partene møtes for å diskutere og forsvare sine taktiske valg.⁴⁰ Fra omtrent 1902 ser det ut til å ha blitt vanlig å kombinere vintermanøvrene med feltskyting, slik at man først simulerte trefninger med løskrutt og deretter hadde en skarpskytningskonkurranse på en avstand som ikke var kjent for skytterne.⁴¹

Disse øvelsene kan ses i sammenheng med ønsket om å utvide Skyttervesenets militære rolle. I 1894 gikk Lowzow og H. K. Foosnæs inn for at skytterlagene skulle kunne delta som en del av hæren i krig.⁴² Lowzow utarbeid i den forbindelse et 15 dagers kurs for skytterlagenes ledere i militær taktikk, kommandoøvelser, marsj- og patruljetrening. I kursets siste uke skulle fokuset være på «Manøvrering i Terrainet» hvor man kunne dele styrken i to for så skyte mot hverandre med løskrutt, og «Fegtingsskydning i Terrainet,» altså feltskyting.⁴³ Lowzow skisserte dermed opp den todelte terrengøvelsen som senere ville bli overført til vinterforhold i form av vinterøvelser og feltskyting.⁴⁴ Forsvarsdepartementet gikk imot forslaget, men Ola Five støttet Lowzows forslag og oppfordre skytterlagenes medlemmer til å drive med feltskyting og andre militære øvelser.⁴⁵ I de neste årene fortsatte arbeidet med å utvide Skyttervesenets rolle i fra opplæring av frivillige skyttere, til frivillig deltagelse i forsvarskriger. I 1905 fikk de gjennomslag.⁴⁶ Samme år meldte det seg det seg en rekke frivillige skyttere i forbindelse med mobilisering mot Sverige i forbindelse med unionsoppløsningen.⁴⁷

4.3 SKISKYTING I SVERIGE

I bøker om den olympiske skiskytingen fremstår ofte «skifeltskyting», dvs. langrenn med feltskyting, som en svensk konstruksjon. Lund, Stegen og Niinimaa beskriver for eksempel alle svensk «skidfeltskyting» som en forløper til den olympiske skiskytingen i 1960, og oppgir at det første nasjonale svenske mesterskapet i skifeltskyting ble arrangert i 1944.⁴⁸ Også Storsveen omtaler de svenske konkurransene som en inspirasjon til den olympiske øvelsen, men han flytter årstallet for det første svenske mesterskapet til 1939.⁴⁹ Det er god grunn til å være kritiske til de fire nevnte forfatternes påstander. Ingen av dem oppgir kilder.

⁴⁰ F.eks. under øvelsen på Byneset i 1903, se *Norsk skyttertidende* 11.03.1903: 35

⁴¹ Se f.eks. *Norsk skyttertidende* 12.02.1902: 28; 11.03.1903: 35-36; 09.03.1904: forside; 27.04.1904: 67; 06.02.1907: 23; 06.03.1907: 38-39; 13.03.1907: 42-43

⁴² Stortingsforhandlinger. Tillegg til Dokument nr. 143 1894

⁴³ Stortingsforhandlinger. Dokument nr. 143. 1894

⁴⁴ Sth.prp. nr. 45 1902-1903; Five, Ola. *Norsk skyttertidende* 29.05.1907: forside

⁴⁵ Olstad 1987: 132-133; Sth.prp. nr. 45 1902-1903

⁴⁶ Sth.prp. nr. 45 1902/1903; nr. 81 1904/05; Olstad 1987: 133-134

⁴⁷ Olstad 1987: 133-134

⁴⁸ Stegen 1979: 10; Niinimaa 1998: 3; Lund: 1976: 11

⁴⁹ Storsveen 2018: 77

Niinimaa gjengir Stegen ord for ord, og alle fire fokuserer på perioden etter 1958. I dette underkapittelet vil jeg derfor forsøke å svare på følgende spørsmål: Når begynte man med moderne skiskyting i Sverige? Når var de første nasjonale konkurransene? Hva var formålet med den svenske skiskytingen? Og hvilken sammenheng er det mellom den norske og svenske skiskytingen?

Skiløping som konkurranseidrett i Sverige kan spores til Norge.⁵⁰ 1892 ble det for første gang arrangert et internasjonalt stevne i hopp og langrenn i Sverige.⁵¹ Samme år ble *Föreningen för skidlöpningens främjande i Sverige* (heretter den svenske skiforeningen) stiftet.⁵² De første svenske vinterøvelsene med overnatting i bivuakk skjedde i 1897 og i 1902 ble det arrangert vinterfeltøvelser med hele kompani på ski.⁵³ På samme tid drev det norske forsvaret med vinterøvelser og vinterutstyrstester.⁵⁴

I Sverige ble det konstruert en rekke ulike vinteridretter med militære formål. Blant disse var det nasjonale mesterskapet i «budkafle», et stafettløp på ski med tre distanser på til sammen 200 kilometer hvor man skulle bringe «ett viktig budskap» fra Falun til Stockholm.⁵⁵ Til *Nordiska spelen* 1905 ble det dessuten opprettet en maratonkonkurranse på ski for den svenske hæren på 160-170 kilometer.⁵⁶ Også her skulle man ta med seg en viktig beskjed, som skulle «gömma på ett fintligt sätt, så at den inte hamnar i fiendehand.»⁵⁷ Slik budbringning ble sett på som en av de viktigste oppgavene til en skiløpersoldat.⁵⁸ Svenskene drev også med orienteringsløping på ski, i tillegg til hopp og langrenn.⁵⁹

4.3.1 Langrenn med feltskyting i Sverige

Jeg kjenner ikke til noen studier av den svenske skifeltskytingens historie, men Åke Jönsson nevnte de svenske langrennene med skyting i sin bok om *Nordiska spelen* fra 2001.⁶⁰ Han skrev at det var planlagt å arrangere konkurranser i både feltskyting og «fältskjutning (...) kombinerad med distanslöpning på skidor över 12 km» i forbindelse med *Nordiska spelen* i 1907, men at den sistnevnte ble avlyst på grunn av snømangel. To år senere hadde det svenske

⁵⁰ Kjell Haarstad stilte i 1993 spørsmål om denne fremstillingen kunne skyldes «norsk patriotisme», men konkluderte med at «Norge er skisportens vugge». Se Haarstad 1993: 112-117; Olstad 1987: 48, Vaage 1952: 12

⁵¹ Haarstad 1993: 115

⁵² *På skidor* 1917: 7

⁵³ *På skidor* 1901-1902: 217

⁵⁴ *På skidor* 1901-1902: 214

⁵⁵ *På skidor* 1900-1901: XIV-XII

⁵⁶ *På skidor* 1905-1906: 145-149

⁵⁷ Løpernes skriftlige ordrer sitert i Jönsson 2001: 85

⁵⁸ Se blant annet *På skidor* 1901-1902: 12; Seeberg 1905

⁵⁹ Seeberg i *Norsk skyttertidende* 02.03.1904: 35-36

⁶⁰ En stor vinteridrettsuke som var både inspirasjon og rival til vinter-OL. Arrangert i Sverige 1901, 1905, 1909, 1913, 1917, 1922 og 1922. Jönsson 2001

frivillige skyttervesenet fått ansvaret for feltskytingen ved *Nordiska spelen* og arrangerte en *riksfeltskytning*, et nasjonalt mesterskap med hele 1012 deltagere. Til konkurransen i «fältskjutning på skidor» kom det 181 deltagere som løp 15 km i vanskelig terreng, med fem skytestasjoner.⁶¹ I 1913 hadde skifeltskytingen ved *Nordiska spelen* blitt så stor at den fikk sitt eget seksjonsstyre, men også dette året var det lite snø og konkurransen ble arrangert som et terrengløp med skyting men uten ski.⁶² Ved de tre siste *Nordiska spelen* ble det også arrangert konkurranser i skifeltskyting.⁶³

En gjennomgang av *På skidor*, den svenske skiforeningens årbøker, tyder på at det ikke var uvanlig for svenske soldater å drive med «fältskjutningar på skidor» i 1901:

För närvarande bedrifves skidlöpningen så som idrott med kraft både inom Stockholms garnisonsregementen och vid de flesta af våra militärskolor. och jämväl taktiska öfningar med insatta skidlöparetrupper äfvensom längre fältmarscher och fältskjutningar på skidor hafva ofta ägt rum.⁶⁴

Dette kan dreie seg om langrenn med skyting, men det kan også beskrive feltskyting med ski på beina, uten et element av skiløping. «Taktiska öfningar» kan tyde på at det også fantes en svensk tradisjon taktiske vintermanøvrer hvor man skjøt med løskrutt, kanskje i forbindelse med feltskyting. En rekke skiklubber arrangerte «fältskjutning på skidor», «fältskjutning å skidor» og «skjutöfningar på skidor» i sesongen 1901-1902.⁶⁵ Et nærmere studium er nødvendig for å fastslå hva som skjuler seg bak betegnelsene, men det at konkurransene var spredd utover et stort geografisk område, tyder på en større bevegelse, og at dette ikke var første året det ble arrangert stevner i skiskyting. I Norge var de i *skytterlagene* at skiskytingen først utviklet seg. Det samme kan ha vært tilfelle i Sverige, men den svenske skiforeningens årbøker omtaler i liten grad de svenske skytterlagenes aktivitet. Et nærmere studium av svenske skytter- og idrettstidsskrift vil trolig kunne belyse hvordan den moderne skiskytingen utviklet seg og om Norge eller Sverige først konstruerte langrenn med skyting.⁶⁶

Undersøkelsen av den svenske skiforeningens årbøker viser at det første nasjonale mesterskapet i «fältskjutning på skidor» ble arrangert allerede søndag 15. februar 1904 i Filipstad.⁶⁷ Dette ble et fast arrangement i forbindelse med «de nationella skitäflingarna», som

⁶¹ Lund, Stegen, Niinimaa og Storsveen bommet dermed alle med flere tiår på det første svenske mesterskapet i skifeltskyting. Jönsson 2001: 126

⁶² Jönsson 2001: 142

⁶³ 1917 var det 569 påmeldte og i 1922 433 påmeldte, men bare 293 starter (kanskje fordi det var svært kaldt dette året) og ved de siste nordiske lekene i 1926 var det 253 deltagere. Jönsson 2001: 192, 240-241, 287

⁶⁴ *På skidor* 1900-1901: 108

⁶⁵ *På skidor* 1902-03: 303-313

⁶⁶ I 1902 skrev Joahan Bååth at «ett studium af «Svensk skyttetidskrift», «Ny Tidning för Idrott» eller «Nordisk Idrottslif» skall visa oss» at skytterlagene også drev med feltskyting med ski på beina. *På skidor* 1902-03: 8

⁶⁷ *På skidor* 1902-03: XVI-XVII

i likhet med det norske hovedlandsrennet ble arrangert på ulike steder hvert år. Det første året var langrennet med skyting 12 kilometer langt, med et stopp hvor det skulle skytes 20 skudd, men det var mye debatt angående løpets regler. Etter 1908 ble det vanlig med 15-17 kilometer skiløp, med det var innlagt fire til fem skytestasjoner, hvor det ble skutt seks skudd.⁶⁸ Et punkt hvor den svenske skytingen skilte seg fra Norge, var fokuset på barneklasser. Den svenske skiforeningen var veldig tydelig på at den militære skiidretten hadde sin rot i barneidretten, og ville gjøre flest mulig unge fortrolige med ski, slik at de ble gode soldater.⁶⁹ Fra 1909 ble det derfor også arrangert årlig skiskyting for svensk *skoleungdom*, med samme regler men på ca. fem kilometer med tre til fem skytestasjoner.⁷⁰

Under den svenske riksfeltskyting i 1919 og 1921, var det et spektrum av feltskytingsøvelser: feltskyting uten ski, feltskyting på ski men *uten at tidsbruken var poenggivende*, og langrenn med feltskyting.⁷¹ Målet var at de som ikke var konkurransedyktige langrennsløpere da fremdeles kunne delta i skifeltskytingen uten at de ble straffet for løpstiden.⁷² Denne praksisen viser at det var en glidende overgang mellom feltskyting og langrenn med skyting.

4.3.2 Hva var formålet med den svenske skiskytingen?

I 1903 skrev Johan Bååth at en vernepliktig mann burde

kunna skjuta säkert ej blott en vacker sommardag på skjutbanans gräsmatta å uppmätt distans, nej han måste kunna träffa sitt mål likaväl med skida på fot efter en forcerad masch i köld och under ogynnsamma förhållanden.⁷³

Dette poenget ble også trukket frem i forbindelse med det første svenske mesterskapet i langrenn med skyting i 1904. Carl Nordenson mente at «precisionsskjutning på skjutbanan» aldri måtte bli «det yttersta målet», men bare danne grunnlaget for feltskyting. Målet var «*att i obekant terräng och sålunda på okänt afstånd hastigt och säkert försätta en fiende inom skotthåll ur stridbart skick eller råka honom med en kula.*»⁷⁴ Dette militære formålet og kritikken mot den sportifiserte baneskytingen finner vi igjen i senere taler og artikler om langrenn med skyting.⁷⁵

⁶⁸ *På skidor* 1902-03: XVI-XVII; 1908-09: 106-119; 1910-1911: 143-150; 1917: 95-99; 1920: 59

⁶⁹ *På skidor* 1906-07: XXV

⁷⁰ *På skidor*: XIX; 1914: XXII; 1916: XXII; 1917: XXVII-XXVIII; 1920: 183; 1923: 151

⁷¹ *På skidor* 1920: 59

⁷² *På skidor* 1922: 47-51; 1921: 14-15

⁷³ Johan Bååth. *På skidor* 1902-03: 5, 7

⁷⁴ Carl Nordenson. *På skidor* 1904-1905: 95-96

⁷⁵ Kaptein Festins tale. *På skidor* 1906-07: 160; Falkenberg *På skidor* 1908-09: 106-119; 1912-1913: 36-56

Skiskytingen ble også tillagt en nasjonsbyggende funksjon. Et eksempel på dette finner vi i prins Carls tale ved premieutdelingen etter den nasjonale skiskytingen i 1906. Han talte om skiidrettens evne til å få frem patriotiske følelser og skytternes evne til å forsvare landet.⁷⁶ Den svenske skiforeningens formål var dessuten «att fostra mandom, mod och morske män till fosterlandets tjänst.»⁷⁷ Dette åpner for en rekke spørsmål om forholdet mellom kjønn, maskulinitet og skiskyting, dessverre utenfor denne oppgavens rekkevidde.⁷⁸

Det var ikke bare idrettslederne som satte konkurranser i skiskyting inn i et nasjonalistisk forsvarsperspektiv. En deltager beskrev hvor godt det føltes å gå ved siden av en annen skiløper i 1906:

Jag kände en egendomlig känsla af samhörighet med denne man långt från skogarne i Lappland. Våra hem voro belägna flere hundra mil från hvarandra, vi tillhörde dock samma folk och hade samma mål; ej endast att under åskådarnes hurrarop som segrare passera målstängerna, nej än högre, vi täflade för att, om så en gång fordrars, kunna försvara vårt gemensamma fosterland.⁷⁹

Den samme deltageren var konkurransefokusert og beskrev flere strategier han tok i bruk for å prestere best mulig.⁸⁰ Dette viser at selv prestasjonsfokuserte utøvere, kunne ha den sosiale målsetningen som drivkraft. Det er med andre ord ikke nødvendigvis et motsetningsforhold mellom indre og ytre rasjonalitet i idretten.

4.4 KONKRETE FIENDER

Langrenn med feltskyting representerte en bevegelse bort fra det sportslige og mot det militære bruksområdet. Den sportifiserte baneskytingen var kjennetegnet av at man skjøt på runde skyteskiver som ga høyre poeng for treff nærmere sentrum, men C. N. påpekte at «under kriget finnas ju ej mål liknande ringade taflor, utan dessa utgöras där af plötsligt i terrängen uppdykande fientliga gestalter.»⁸¹ I langrenn med feltskyting ble det i stedet skutt på menneskeformede figurskiver, der resultatene ble oppgitt i form av treffprosent, som kunne sammenlignes med treffprosenten i krig.⁸² Det militære formålet viste seg også ved at

⁷⁶ *På skidor* 1906-1907: 157-158

⁷⁷ Johan Bååth *På skidor* 1902-03: 5

⁷⁸ Er det for eksempel en sammenheng mellom idrettens militære nytteverdi og dens «mandighet»? Goksøyr har tidligere skissert en utvikling innen norsk skiidrett som gikk fra fremstillinger av «mandig» til «nasjonal» idrett, men det er rom for dypere studier som kommer inn på implikasjonene av denne endringen. Goksøyr *Nasjonal identitet* s. 65

⁷⁹ Ukjent deltager. *På skidor* 1906-07: 177

⁸⁰ Han gikk fort i starten, tok ikke av seg skiene for å skyte, og tok seg ikke tid til å stoppe da han mistet luen. *På skidor* 1906-07: 175-177

⁸¹ Carl Nordenson. *På skidor* 1904-1905: 95-96

⁸² Svensk lokalavis sitert av Carl Nordenson. *På skidor* 1904-1905: 97-98

vinnerne av de svenske skiskytingskonkurransene ikke fikk pokaler, men mausergevær med patroner som kunne brukes i en forsvarskrig.⁸³

Den moderne skiskytingen var likevel ikke en ren militær øvelse. Kaptein F. H. M. Falkenberg, mente at langrenn med skyting ikke i stor nok grad simulerte opplevelsen av å være i felten, og dermed lignet på baneskyting. For at det forsvarsmessige utbyttet av konkurransene skulle bli større, kom han med en rekke forslag:

- Det burde være minst fire skytestasjoner.
- Man burde ha begrenset tid på standplass, fordi fiender skyter tilbake.
- Målskivene burde vanskeligere å oppdage, fordi ekte fiender gjemmer seg.
- Man burde bruke bevegelige mål for å simulere fiendens bevegelser.
- Skiløpene burde være i vanskelig terreng.⁸⁴

I forbindelser med «vintermanøvrer» i Norge, var det vanlig å oppgi taktiske forutsetninger, som i Frosta 29. januar 1902, da en fikk følgende beskjed:

Hele landet er i krigstilstand.

Fiendtlige haarder har gjort landgang fra nordsiden af Frosta og herjer stygt i traken Risan og Hogstadgaardene, hvor voldshandlinger er udøvet mod værgeløse fredelige borgere.⁸⁵

Disse forutsetningene gjorde manøvrene til et «krigsrollespill», hvor de forskjellige lagene hadde ulike taktiske mål, som de forsøkte å oppnå ved hjelp av ski og løskrutt. En slik praksis ser vi også ved det første svenske mesterskapet i skifeltskyting i Filipstad 1904. Her fikk deltagerne beskjed om at figurskivene var fiendtlige styrker hadde tatt opp stillinger til øst.⁸⁶ Slik bruk av «forutsetninger» var kanskje et forsøk på å overføre elementer av vintermanøvrene krigsrollespill til feltskytingen og langrenn med skyting. Falkenbergs kritikk kan tyde på at det var vanskelig å beholde disse elementene av krigsrollespill i en idrett man ikke hadde en levende motstander. Noe som underbygger denne påstanden er at jeg ikke har sett noen beskrivelser av «taktiske forutsetninger» i hverken norsk eller svensk skiskyting *Norsk skyttertidende* eller de to skiforeningens årbøker i perioden etter 1910.

Falkenberg hadde en viss innflytelse og ved feltskytingen i 1909 ble antallet skytestasjoner økt til fem, og man fikk bare ett minutt til skyting på hver standplass.⁸⁷ Det ser

⁸³ Johan Bååth. *På skidor* 1902-03: 8; 1904-05: 108

⁸⁴ Falkenberg. *På skidor* 1908-09: 106-119; 1912-1913: 36-56

⁸⁵ *Norsk skyttertidende* 12.02.1902: 28

⁸⁶ *På skidor* 1904-05: 97; 1906-07: XXV

⁸⁷ *På Skidor* 1910-1911: 143-150

derimot ikke sett noe som tyder på at man begynte å bruke bevegelige mål, eller at Falkenberg lyktes med å få funksjonærene til å gjemme skivene for deltagerne. Dette er et eksempel på hvordan idrettens indre rasjonalitet – utøverne måtte kunne finne målskivene – gikk på tvers av krigsnyttens og den ytre rasjonaliteten, altså sportifisering av idrett. På en annen side fortsatte praksisen skyte på figurskiver som forestilte fiendtlige soldater under feltskyting. På midten av 1920-tallet skjøt for eksempel skiskytterne i det finske hjemmevernet på karikaturer av russiske soldater, og så sent som i 1975 var det en annonse i *Norsk skyttertidendende* for en feltfigur formet som en soldat, med den megetsigende tittelen «Japs».⁸⁸

4.5 REAKSJON I NORGE

Norges skyttersaksmenn fulgte nøye med på utviklingen i Sverige. I 1904 oversatte *Norsk skyttertidendende* en artikkel fra *Svensk skyttertidskrift* hvor feltskyting ble beskrevet som den «mest krigsmessige af alle øvelser» og vinteren oppgitt som den beste årstiden for å drive slike øvelser.⁸⁹ Samme vår hevdet Seeberg at det norske programmet med lengdeløp og hopp, spilte utøvernes fysiske form en for stor rolle, mens man i Sverige også testet andre egenskaper som var nyttige for forsvaret. Han oppfordrer derfor norske skiløpere til å gjøre som svenskene og begynne med stafett- og orienteringsløp på ski. Seeberg nevnte ikke feltskyting, noe som tyder på at på at han ikke enda hadde hørt om konkurransen som fant sted på Filipstad bare to uker før artikkelen hans gikk i trykken.⁹⁰

20. juli 1905, to uker etter Stortinget hadde vedtatt unionsoppløsningen, leverte Seeberg prisoppgave til *Norsk militært tidsskrift* med tittelen «Hvorledes bør vi under et vinterfelttog udnytte skierne og befolkningens dygtighed i skiløbning». Her gikk han videre med tankene fra artikkelen i *Norsk skyttertidendende*. Under et vinterfelttog var skiløpere «armeens øje» og burde benyttes til rekognosering, meldingstjeneste, patruljering, samt flankering og geriljakrigføring.⁹¹ En dyktig skiløper måtte kunne bedømme terrengets fremkommelighet og evne til å skjule skiløperen.⁹² For Seeberg haster det å teste skiavdelingens mobiliserings-hastighet, noe som trolig skyldes det spente forholdet til Sverige.⁹³ Seebergs avhandling kan dermed ses som en forberedelse til en eventuell vinterkrig mot Sverige.

⁸⁸ Frank 2013: 56; *Norsk skyttertidendende* 15.04.1975

⁸⁹ *Norsk skyttertidendende* 17.02.1904

⁹⁰ Seeberg. *Norsk skyttertidendende* 02.03.1904: 35-36

⁹¹ Seeberg 1906: 5,16

⁹² Seeberg 1906: 21

⁹³ Tidens militære strategi antok at den siden som mobiliserte raskest ha store fordeler. Hobson 2015: 325. Seeberg 1906: 26

For at skiløpere skulle få trening i informasjonsformidling foreslo Seeberg fire konkrete skikonkurranser, som ser ut til å være inspirert av det svenske programmet:

1. Ordre- eller meldingsløp med orientering på stasjoner med kart.
2. Orienteringsløp med kart og kompass.
3. Patruljeløp med 2 til 3 menn som skal overlevere enn melding. Dette løpet kan arrangeres slik at det laget som har alle menn i mål først vinner.
4. Stafettløp (som simulerer overleveringen av budstikker).⁹⁴

Felles for disse øvelsene var at de ikke bare skulle teste kroppen, men også skiløperens intelligens.⁹⁵ Dette var en kontrast til mer rekordpregede konkurranseidretter, som friidrett, der man ønsker å teste utøvernes fysiske grenser. Det er verdt å merke seg at Seeberg ikke kom med noen konkrete forslag om å kombinere skiløping og skyting.

Den transnasjonale idéutvekslingen gikk begge veier. I den svenske skiforeningens årbok *På skidor 1905-1906*, kunne man lese en tilsvarende artikkel om den svenske hærens rolle under et vinterfelttog. Norge ble ikke nevnt eksplisitt som en fiende, men for å beholde freden i Skandinavia måtte man «vara väl förberedd på alle eventualiteter».⁹⁶ Et konkret eksempel på en slik forberedelse var Norrbottens regiments syv dagers vintermarsj i 1903. At de svenske offiserer og idrettsledere holdt seg oppdatert på den norske utviklingen, kom for eksempel til uttrykk ved at man inkluderte en artikkel om «Norske Skilöberafdelninger» i *På skidor 1904-1905*. Artikkelen var skrevet av den norske offiseren Henrik Angell og hadde opprinnelig stått på trykk i Centralforeningens årbok fra 1903.⁹⁷ I Norge fulgte en nøye med på utviklingen, og den svenske øvelsen 1904 ble beskrevet i den norske skiforeningens årbok, sammen med en oversikt over andre lands militære vinterøvelser.⁹⁸ Vinteren 1904 var det sønnenfjelske og det nordenfjelske hjulrytterkompaniet innkalt til 24 dagers vinterøvelse. Dette var første gang siden skiløperkompaniene ble oppløst at det ble langvarige skiøvelser for en større militær avdeling i Norge.⁹⁹

⁹⁴ Seeberg 1906: 18-19

⁹⁵ Ibid.

⁹⁶ *På skidor* 1905-1906: 3

⁹⁷ *På skidor* 1904-05: IV, 123-125

⁹⁸ Skiforeningens årbok 1904: 79-86

⁹⁹ Hjulrytterkompaniene bestod av sykkelsoilder som teoretisk sett hadde samme funksjon om sommeren som en skisoldat hadde om vinteren. Fremkomstmidlene gjorde soldatene mer mobile, slik at de lettere kunne rekognosere, patruljere, overlevere beskjeder eller flankere fienden. *Norsk skyttertidende* 25.11.1903: 190, Skiforeningens årbøker 1904: 79; 1909: 54-65

4.5.1 Skiskyting ved norske vinteridrettsuker?

I følge Jönsson var *Nordiska spelen* opprinnelig ment å fremme skandinavisme. De svenske arrangørene ville derfor ha arrangementet annethvert år i Stockholm og annethvert år i Kristiania. De ble imidlertid møtt med norsk skepsis mot å la seg dirigere fra Sverige.¹⁰⁰ *Vinteridrettsuken* i Kristiania 1903 var et kompromiss. De norske arrangørene nektet å bruke det svenske navnet og forsøkte å spare penger ved å samle de planlagte norske konkurransene: Holmenkollrennene, Norsk travselskaps løp og Kristiania skøyteklubbs internasjonale konkurranser på en uke og inn ridning, skikjøring og gymnastikk i dagene mellom.¹⁰¹ Dette ble første og siste gang *Nordiska spelen* ble arrangert i Norge. Under unionskrisen i 1905 boikottet de norske idrettsforeningene *Nordiska spelen*.¹⁰² Som et svar på *Nordiska spelen* arrangerte Centralforeningen i 1907 et «Nordisk» vinteridrettsstevne i Trondheim med konkurranser i ski, skøyter og trav, men ingen utenlandske deltagere møtte opp.¹⁰³

Det var planlagt et nytt vinteridrettsstevne på Lillehammer i 1908. I den forbindelse tok Wilhelm Keilhau til ordet for at det burde arrangeres vintermanøvrer og langrenn med feltskyting etter svensk modell. Målet var å forberede norsk ungdom på å forsvare landet og å «fremme et maalbevidst samarbeide mellom skytterlag og idrætslag». Keilhau, som senere ville senere bli kjent som sosialøkonom og historiker, var på dette tidspunktet en 17 år gammel student, men hadde allerede stått bak en kampanje for å starte skytterlag for gutter på norske skoler. Han argumenterte for at man burde ha skytteropplæring i skolen, slik at man ikke ga «fienden» Sverige en fordel, hvor skyteopplæringen allerede innført ved høyere allmennskoler.¹⁰⁴ Wilhelm Keilhaus onkel, general Hans Vilhelm Keilhau, var et sentralt medlem i forsvarsforeningen, og senere forsvarsminister fra 1913 til 1914.¹⁰⁵ Dette åpnet for at Wilhelm Keilhau kunne dra veksler på forsvarsminister Strugstad og Ola Five.¹⁰⁶ Keilhau stiftet Lillehammer Gutttskytterlag i januar 1905 og til sommeren var det blitt opprettet 50 tilsvarende lag, med omtrent 2000 medlemmer.¹⁰⁷ Disse gutteskytterlagene ble mye omtalt i *Norsk skyttertidende*, og det er grunn til å anta også Keilhaus innlegg om skiskyting ble lagt merke til.

¹⁰⁰ Jönsson 2001: 42, 47

¹⁰¹ Jönsson 2001: 50

¹⁰² Jönsson 2001: 64-65

¹⁰³ Jönsson, 2001: 94

¹⁰⁴ Dette gir et nytt perspektiv på de mange artiklene i *Norsk skyttertidende* som sammenligner skyttersakens stilling i Norge og Sverige, uten at nabolandene direkte omtales som fiender. Munthe 1992: 137; Munthe 2009

¹⁰⁵ Graff 1936: 19, 27, 71

¹⁰⁶ Munthe 1992: 137-138

¹⁰⁷ Munthe 1992: 136-137

Anton Frisch, Kristiania skyttersamlags formann, ba vinterstevnets komité om «at opta paa programmet en feltskyting paa ski for skyttere og eventuelt ogsaa for militære». Forslaget avslått.¹⁰⁸ Vinteridrettsuken på Lillehammer ble utsatt til 1909 og utvidet til å også inkludere en rekke idrettskonkurranser i Kristiania, men ikke skiskyting. Etter vinteridrettsuken var over kritiserte skyttersaks mannen Kaptein Gottlieb Erdmann¹⁰⁹ komitéen for å ikke ha inkludert langrenn med feltskyting som han mente ville fått «stor tilslutning.»¹¹⁰ Erdmann fikk støtte av Frisch, samt redaktøren i *Norsk idrætsblad* som håpte at «skytternes vigtige idræt næste gang ikke maa mangle paa vort vinterstevnes program.»¹¹¹

4.5.2 Kristiania skytterlags skiklubb

Vinteren 1910 fikk langrenn med skyting en «renessanse» i Norge. Det ble det arrangert minst fire sivile langrenn med skyting, to militære og en stor vintermanøver. Sentralt i denne utviklingen sto Kristiania skytterlag og Kristiania Østre skytterlag, begge under Kristiania skyttersamlag, med Frisch som formann. Høsten 1909 ble det opprettet en komité som skulle utarbeide et lovforslag til en skiklubb innen Kristiania skytterlag, ikke helt ulik Kristiania Østre skytterklubbs skilag.¹¹² Frisch, var ikke med i denne komitéen, men det er god grunn til å tro at han støttet initiativet.

Vinteren 1910 ble Kristiania skytterlag skiklubb stiftet med mål om «at fremme interessen for og dyktigheten i praktisk skiløpning, særlig med henblik paa dens anvendelse i forsvarets tjeneste.» Skiklubbens formann, nestformann og sekretær A. Sunde, K. V. Amundsen og A. Kofstad alle var offiserer, noe som var uvanlig innen de frivillige skytterlagenes styrer.¹¹³ I tråd med Seeberg og Keilhaus forslag planla skiklubben å arrangere «ordre- og orienteringsløp, langrend med skarpskyting, avstandsbedømmelse etc.» Kristiania skytterlag ville ha beholde ansvaret for «de egentlige skyttermanøvre paa ski med avdelingsskyting under bestemt taktisk forutsætning».¹¹⁴ Dette kan forstås som at konkurranser i moderne skiskyting *ikke* ville ha taktiske forutsetninger, og dermed ville være mer sportslige enn de mer militarisererte «egentlige skyttermanøvrene».

¹⁰⁸ Arentz 1934: 69; *Norsk idrætsblad* 1909 nr 13 s. 130

¹⁰⁹ En skytter fra Kristiania Østre skytterlag som sommer-OL i London 1908. Senere kasserer og sekretær ved Skytterkontoret. Skrev senere en bok om presisjonsskyting som i tredje utgave også tok for seg feltskyting, inkluderte et kapittel om ulike former for skiskyting. Jorsett 2008a: 11; Hatlebak & Erdmann 1945: 5; Erdmann 1946: 1946: 4, 139-143

¹¹⁰ *Norsk idrætsblad* nr. 12 1909: 116

¹¹¹ *Norsk idrætsblad* nr. 12 1909: 116; *Norsk idrætsblad* nr. 13 1909: 130

¹¹² Arentz 1934: 75

¹¹³ *Norsk idrætsblad* nr. 6 1910: 46

¹¹⁴ *Norsk idrætsblad* nr. 6 1910: 46

6. februar 1910 arrangerte Kristiania skytterlag skiklubb og Kristiania Østre Skytterlag skilag hver sine konkurranser i «længderend paa ski kombineret med skytning». Skiløpene var forholdsvis korte på henholdsvis syv og seks kilometer. Dette kan tyde på at ikke alle skytterlagenes medlemmer var erfarne skiløpere. Under Østres løp skjøt man fra ca. 300 meters hold på $\frac{1}{4}$ figurer, men det er ikke oppgitt hvor mange skudd. Under Kristiania skytterlags skiklubbs skiskyting var avstanden til figurskivene kortere: 250 meters hold. Dette ble gjort ved ett stopp ca. $\frac{2}{3}$ inn i rennet, hvor man skjøt 10 skudd.¹¹⁵ Det kommer ikke frem fra beskrivelsene av løpene om det ble skutt på ukjent avstand, slik det ville bli i senere konkurranser. Skiklubbens «ti-skuddsmodell» ville senere legge grunnlaget for en norsk standard for langrenn med skyting, noe jeg vil komme nærmere inn på i neste kapittel.

6. mars 1910 arrangerte også Vestre Toten skytterlag langrenn med skyting. Litt senere, 20. mars ble Asker skytterlags «aarlige Feltskydning paa Ski» igjen arrangert som langrenn med skyting, for første gang siden 1902. I Asker og Bærums budstikke sto det at det var færre deltagere enn vanlig «formodentlig paa Grund af at Skiløbningen og Skydningen var kombinert og Føret mindre godt.»¹¹⁶ Samme vinter ble det arrangert et militært orienteringsløp på ski og et meldingsløp på ski, begge med skyting.¹¹⁷ Februar 1910 ble det også arrangert vintermanøvrer med feltskyting fra ski ved vinteridrettsstevnet i Skien, i tråd med Keilhaus forslag fra 1907. Her var A. Sunde, Kristiania skytterlags skiklubbs formann, en av funksjonærene. Her var interessen stor, med 193 påmeldte innen fristen, og 75 som var for sent ute. Arrangementet i Skien blir beskrevet som en suksess med 193 deltagere, og en demonstrasjon av samarbeid mellom skyttere og idrettsmenn.¹¹⁸

¹¹⁵ *Norsk skyttertidende* 09.02.1910: 43-44; 16.02.1910: 54; *Norsk idrætsblad* nr. 6 1910: 46

¹¹⁶ *Norsk skyttertidende* 09.03.1910: 78, *Asker og Bærums budstikke* 06.04.1910: 2

¹¹⁷ *Centralforeningens årbok* 1909/1910: 77, 98

¹¹⁸ *Norsk skyttertidende* 12.01.1910: 14,16; 19.01.1910: 18, 26.01.1910: forside, 16.02.1910: 52; 02.03.1910: 67-68

Tabell 4.1 Skytterlagenes langrenn med skyting i 1910

Arrangør	Kristiania skytterlags skiklubb. ¹¹⁹	Kristiania Østre skytterlag skilag ¹²⁰	Vestre Toten skytterlag ¹²¹	Asker skytterlag ¹²²
Dato	6. februar	6. februar	6. mars	20. mars
Lengde	7 kilometer	6 kilometer	Utøverne klarte løypen på under 20 minutter.	Ikke oppgitt.
Antall skudd	10	Ikke oppgitt	6	Ikke oppgitt.
Mål	Figurskive	¼ figurskive	1/3 figurskive	Figurskive.
Avstand	250 meter	300 meter	150 meter	Ikke oppgitt.

4.5.3 Kombinasjonsøvelsenes verdi

Langrenn med skyting representerte et samarbeid mellom idretts- og skytterlag, som hadde blitt mindre vanlig etter Centralforeningen mistet mandatet til å drive med skytteropplæring i 1893. I *Norsk idrætsblads* julenummer 1909 nummer oppfordret Seeberg alle til å drive med gymnastik, idræt og skyting, med mål om at «hele nationen» skulle «opdras til en sund, sterk, arbeidsdyktig og forsvarsdyktig slægt.»¹²³ Dette var samme form for nasjonalistiske mål som i Sverige.¹²⁴ I Centralforeningens årbok 1909/1910 tok Seeberg disse tankene videre. Han skiller mellom idrettens mål på et mikro og makronivå, når han skriver av idrett og skyting skal «være til glæde, gavn og tilfredstillelse for det enkelte individ; men samlet er det et led i landets arbeids- og forsvarskraft.»¹²⁵ Det var ikke er nok å være *bare* idrettsutøver eller skytter:

La os tænke paa *anvendelsen*!

Hvad nytter det for den enkelte at være den sprekkeste *idrætsmand*, den mest utholdende fotløber, den beste til at klare hindringer i terrænet, hvis jeg pludselig staar overfor en fiendtlig rifle og ikke kan mestre min egen!

Hvad nytter det for en *avdeling* at være helt ut marsjdygtig, den beste til at komme frem i terrænet, hvis den ikke – naar den er kommen i stilling – kan utnytte sine rifler paa en forsvarlig maate!

¹¹⁹ *Norsk skyttertidende* 09.02.1910: 43-44; 16.02.1910: 54; *Norsk idrætsblad* nr. 6 1910: 46

¹²⁰ *Norsk skyttertidende* 09.02.1910: 43-44; *Norsk idrætsblad* nr. 6. 1910: 46

¹²¹ Deltager *Norsk skyttertidende* 09.03.1910: 78

¹²² *Asker og Bærums budstikke* 06.04.1910: 2

¹²³ Seeberg. *Norsk idrætsblads julenummer* 1909: 9

¹²⁴ Se 4.2.2. over

¹²⁵ Seeberg. Centralforeningens årbok 1909/1910: 40-43, senere gjengitt i *Norsk skyttertidende* 29.06.1910: 202

Skiskyting som grenseforsvar?

Og hvad nytter det for den *beste skytter*, som på skytebanen træffer blink paa blink, hvis han som utsendt patruljefører ikke kan komme frem over terræghindringer, - ikke tidsnok naa det terrægpunkt, som er han opgave!

Hvad nytter det for en *avdeling av gode* skyttere, hvis den ikke er marsjdygtig, hvis den ikke er utholdende, hvis den ikke *tidsnok* kommer frem til det terrængavsnit, som den skal besætte og derfra berske med sin ild!

Hvad nytter det for en vogn at ha tre gode hjul, naar det fjerde svigter.

Og de fire bærende hjul her er: marsjdygtighet, evnen til at komme frem i al slags terræng,, (sic) skytedygtighet, disiplin!¹²⁶

Seeberg mente at hevdet at flere var begynt å innse at Norge trengte menn som var «baade idrætsmand og skytter» og viste til Kristiania Østre skytterlags skilag og Kristiania skytterlags skiklubbs skiskyting som gode eksempler.¹²⁷ Feltskyting fra ski, var mindre verdifulle enn langrenn med skyting, siden denne konkurranseformen ikke stilte krav til skiferdigheter.¹²⁸ Skiskytternes verdi lå i de hadde både hadde evnen til å skyte *og* til å forflytte seg i terrenget. Videre i artikkelen hinter Seeberg om at man burde kombinere skyting med andre forflytningsøvelser – marsj og sykling. Selv eldre skyttere burde ha god nok utholdenhet til å «foreta en længre rask marsj eller greie en springmarsj; de bør kunne komme frem i skog og mark uten at bli særlig anstrengt herav.»¹²⁹ Dermed var grunnlaget lagt Centralforeningens nye fokus på marsj og kombinasjoner av skyting og forflytningsøvelser, som jeg vil komme tilbake til i neste kapittel.

4.6 FORSVARSRENNET

I 1912 fikk Kristiania skytterlags skiklubbs formann, løytnant Kolstad, Norges Forsvarsforening til å sette opp en vandrepokal til klubbens årlige åpne langrenn med skyting.¹³⁰ Resultatet var «Forsvarsrennet», som ofte nevnes i artikler om norsk skiskytings historie, men sjelden med mer enn noen få setninger.¹³¹ Lund, Stegen og Niinimaa fremstiller

¹²⁶ Seeberg, Centralforeningens årbok 1909/1910: 40-43

¹²⁷ Ibid.

¹²⁸ Ibid.

¹²⁹ Ibid.

¹³⁰ Dette var ikke første gangen Forsvarsforeningen donerte en pokal til et skirenn, og senere ville foreningen også gi pokaler til andre langrenn med skyting. Det er likevel bare Kristiania skytterlags skiklubbs konkurranse som i dag betegnes som «Forsvarsrennet». Oslo skytterlag: 1959: 44

¹³¹ Stegen 1979: 9; Niinimaa 1998: 2; Lund 1976: 10; Jorsett 2005: 172

dette som en militær konkurranse, på linje med Det militære langrennet.¹³² Dette er misvisende. Rennet var åpent alle skytter- og idrettsforeninger i området rundt Kristiania, i tillegg avdelinger fra Kristianias garnison.¹³³

Skiskytingen fulgte regelverket fra Kristiania skytterlags skiklubbs tidligere renn, men var noe lengre på ti til 15 kilometer.¹³⁴ På det første stevnet deltok skriver *Norsk skyttertiden* at «ca. 90 av vore skiløpere» hadde møtt opp i tillegg til 21 soldater fra Kristianias garnison. Som i Sverige fikk ikke løperne vite hvor figurskivene sto oppstilt, men måtte finne de selv i terrenget. Langrenn med skyting ble opplevd som noe nytt og «de fleste deltagere ikke hadde spor av anelse om hvordan de skulde forholde sig under løpet».¹³⁵ Forsvarsrennet beholdt en lignende form frem til 1958 da man gikk over til reglene for den nye olympiske skiskytingen.¹³⁶

4.6.1 Formål

I januar 1912 kunne man lese et innlegg fra Forsvarsforeningen i *Norsk skyttertiden* der foreningen påpekte misforholdet mellom den norske hærens øvelsestid, som var kortere enn i andre land og Norges vanskelige topografiske forhold. For å rette opp dette misforholdet ville Forsvarsforeningen at idretts- og skytterlagene skulle lære opp norsk ungdom i å ta seg frem i terrenget og å bruke det «til anlæg, skjul og dækning». Det nevnes også at de bør lære avstandsbedømmelse.¹³⁷ Med andre ord burde den norske ungdommen lære seg feltskyting, samt skiløping og andre marsjferdigheter. Det var nettopp dette som var formålet med Forsvarsrennet:

Forudsætningen for konkurrencen er, at en melding skal overbringes paa kortest mulig tid. Overbringeren af meldingen bliver imidlertid underveis opdaget af en fiendtlig patrulje. Kamp er uungaaelig, da den fiendtlige patrulje stenger den eneste fremkommelige vei. Det forudsættes videre, at modstanderne bliver gjort uskadelige og at meldingen kommer rigtig frem.»¹³⁸

I forbindelse med Forsvarsforeningens innlegg i *Norsk skyttertiden* januar 1912, kunne man også lese usignert artikkel med tittelen «Krigsberedt». Artikkelen omtalte opprustningen den påfølgende faren for storkrig: det var kun et «tidsspørmaal» før en «verdenskrig kommer». Det var i denne sammenhengen at Forsvarsforeningen ville at Skyttervesenet skulle gå over i

¹³² Stegen 1979: 9; Niinimaa 1998: 2; Lund 1976: 10

¹³³ Forsvarsrennets vedtekter i *Norsk idrætsblad* nr. 11 1912: 97

¹³⁴ Forsvarsrennets vedtekter fra 1912 i *Norsk idrætsblad* nr. 11 1912: 97

¹³⁵ *Norsk skyttertiden* 21.02.1912: 61

¹³⁶ Rennet ser ut til å ha blitt arrangert for siste gang i 1967. Basert på søk etter «Forsvarsrennet» i Nasjonalbibliotekets avisarkiv 04.04.2019. Storsveen 2018: 89

¹³⁷ *Norsk skyttertiden* 03.01.1912: 2

¹³⁸ J. O. Jordell. *Aftenposten* 17.02.1915

et mer ««krigsteknisk» spor» begynne med feltskyting og andre terrengøvelser.¹³⁹ I denne artikkelen ga man også et konkret trusselbilde:

Tænk, hvilke vanskeligheter det vilde volde, om f.eks. Sverige under en verdenskrig skulde bli tvunget ind i krigen paa den en side og Norge paa den anden side.¹⁴⁰

Dette viste til at Sverige tradisjonelt sett hadde sterke bånd med Tyskland, mens Norge helst så vestover til England. Dermed var opprettelsen av Forsvarsrennet, Norges første varige regelmessige stevne i moderne skiskyting direkte knyttet til både den Europeiske opprustningen og Sverige som en mulig trussel.

4.7 AVSLUTTENDE REFLEKSJONER

I 1953 skal Avery Brundage, presidenten for den internasjonale olympiske komité, ha hevdet at skiskyting ikke egnet seg som olympisk sport fordi den var en kunstig sport, designet bare for militære formål.¹⁴¹ Skiskytingens popularitet i dag, kan tyde på at han tok feil. Brudage hadde likevel rett når det gjaldt skiskytingens opprinnelige formål. Mellom 1895 og 1910 ser det ut til at de fleste konkurransene i langrenn med skyting i Norge og Sverige hadde et klart militært formål, noe som gjenspeilte seg i konkurransenes former. Det er likevel mulig å ane konturene av en sportifisering, eller i det minste standardisering, av langrenn med skyting, særlig i Sverige der det ble arrangert årlige mesterskap med en lignende former fra 1904.

Det er kanskje ikke mulig å forstå etableringen av langrenn med skyting i Norge, uten å se til Sverige. Utviklingen av skiskyting ser ut til å ha foregått parallelt i de to landene, og det skjedde en kompleks transnasjonal idéutveksling. For skyttersaksforkjempere i Norge representerte etableringen av langrenn med skyting i Sverige både en mulig trussel og samtidig en inspirasjon til den videre utviklingen av skiskytingen i Norge etter 1907.

¹³⁹ Trolig fra det frivillige Skyttervesenets skytterkontor. *Norsk skyttertidend* 03.01.1912: 1-2

¹⁴⁰ *Norsk skyttertidend* 03.01.1912: 1-2

¹⁴¹ Niinimaa 1998: 4; Storsveen 2018: 78.

5 EN NORSK STANDARD FOR SKISKYTING?

I hvilken grad kan vi snakke om en sportifisering av langrenn med skyting i Norge før 1930? I dette kapittelet vil jeg fortsette undersøkelsen av utvikling av skiskyting i Norge. Fokuset vil være på endringer i regelverket til de to største årlige konkurransene i langrenn med skyting før 1930: Forsvarsrennet og det militære langrennet med skyting. Begge rennene blir ofte kort omtalt i litteratur om skiskytingens historie, men ofte unøyaktig og sjelden med dybde.¹

Jeg vil først fortsette undersøkelsen av Forsvarsrennet fra forrige kapittel. Her vil fokuset særlig være på Kristiania skytterlags skiklubb's regelverk for langrenn med skyting, som jeg kaller «*ti-skudsmodellen*». Deretter vil jeg vende blikket mot det militære langrennet med skyting. Dette årlige skirenn ble forholdsvis mye omtalt i samtidige aviser, idrett- og skyttertidskrift og årbøker, noe som åpner for en dypere undersøkelse og en mer nøyaktig sammenligning utviklingen over tid. Her vil jeg først se på hvem som tok initiativet til konkurransen. Hva var formålet, konteksten og inspirasjonen til det militære langrennet med skyting? Hvem bestemte skiskytingens form? Hvilke hensyn ble tatt når det militære langrennets regler ble endret? Mot slutten av kapittelet vil jeg vende blikket bort fra hovedstaden for å se om det er mulig å identifisere noen trender i utviklingen av langrenn med skyting i andre deler av Norge.

5.1 TI-SKUDSMODELLEN

Kristiania skytterlags skiklubb tok en ledende rolle i utviklingen av skiskyting i Kristiania etter 1910. Klubbens regelverk la grunnlaget for både Forsvarsrennet (fra 1912) og de militære langrennene med skyting (fra 1916). På begynnelsen av 1920-tallet ble det dessuten forsøkt overført til andre kombinasjonsidretter, som marsj, sykkeløp og motorsykkeløp med skyting.² Jeg omtaler dette regelverket som «*ti-skudsmodellen*», da det kjennetegnes av at det ble det skutt *ti skudd* på *én skytestasjon* underveis i langrennsløypen. Skytingen tok form som feltskyting mot menneskeformede figurskiver på en avstand som ikke deltagerne ikke fikk oppgitt. Vi kan derfor kategorisere skiskytingen basert på ti-skudsmodellen som langrenn med feltskyting.

¹ Ett unntak er Petterson (1969). Niinimaa 1998: 2; Jorsett 2005: 172; Lund 1976: 10; Petersson 1969

² Se 5.3.1 under.

Ti-skudsmodellen har enkelte fellestrekk med eldre former for langrenn med skyting i Norge, men ingen av konkurransene i mitt kildemateriale peker seg ut som en tydelig forløper.³ Ti-skudsmodellen skilte seg derimot markant fra langrenn med feltskyting i Sverige, som var kjennetegnet av at det ble skutt seks skudd, på fire til fem skytestasjoner på ulike skuddhold, som ikke var kjent for skytterne, mot menneskeformede figurskiver.⁴ Dette er interessant med tanke på hvordan skiskytingens suksess i Sverige, ser ut til å ha inspirert utviklingen i Norge etter 1905.

I *Norsk skyttertidende* 1910 ble langrenn med feltskyting i Sverige omtalt som «praktisk» og «rasjonelt», men reglene ble beskrevet som «overflødig indviklet».⁵ Dette vitner om en transnasjonal diskusjon om skiskytingens form. I Sverige ble flere skytestasjoner med ulike hold fremstilt som en måte å øke skiskytingens «realisme».⁶ Ti-skudsmodellen med bare en skytestasjon gjorde det derimot enklere å tilrettelegge for skytingen, samt å regne ut resultatet av skytingen.⁷ I den forstand kan en kanskje si at skytingen i ti-skudsmodellen var noe mer sportifisert, enn i Sverige.

Tabell 5.1 Sammenligning av utvalgte skiskytingsmodeller fra 1895 til 1910

Arrangør	Kristiania Østre skytterlag skilag ⁸	Modum skytterlag og Aamodt skiløperfor. ⁹	Askers Riflering ¹⁰	Den svenske skiforeningen ¹¹	Kristiania skytterlags skiklubb. ¹²
År	1895	1895-96	1899	1908	1910
Lengde	5 kilometer	5 kilometer	7 kilometer	12 kilometer	7 kilometer
Antall skudd	5	10	10 (5x2)	24 (6x4)	10
Mål	Figurskive	10-delt skive	Figurskive	Figurskiver	Figurskive
Avstand	Ikke oppgitt.	Ca. 300 meter	Ikke oppgitt	140 – 545 meter	250 meter
Avstand kjent for utøverne?	Ukjent	Ikke spesifisert i kildematerialet.	Ukjent	Ukjent	Ikke spesifisert i 1910, men senere ukjent.

³ Modum skytterlag skjøt ti skudd, men mot en ti-delt skive. Asker Riflering skjøt ti skudd, men med fem hver på to ulike stasjoner, lignende den svenske modellen. Under Kristiania Østre skytterlags skiskyting ble det bare skutt fem skudd. Se tabell 5.1.

⁴ *På skidor* 1902-03: XVI-XVII; 1908-09: 106-119; 1910-1911: 143-150; 1917: 95-99; 1920: 59

⁵ *Norsk skyttertidende* 30.03.1910: 102-103

⁶ *På skidor* 1908-09: 106-119; 1912-1913: 36-56

⁷ Særlig etter regelendringen i 1914, se under.

⁸ *Norsk skyttertidende* 10.04.1895: 59

⁹ *Berglia* 1959: 69; *Norsk skyttertidende* 12.02.1896: 26

¹⁰ *Norsk skyttertidende* 12.04.1899: 59

¹¹ *På skidor* 1908-1909: 159-161

¹² *Norsk skyttertidende* 09.02.1910: 44

5.1.1 Hva påvirket modellens utforming?

Det grunnleggende problemet med å arrangere konkurranser i skiskyting var vektingen mellom langrenn og skyting.¹³ Øvelsene er vesensforskjellige og det finnes ingen objektiv måte å sammenligne resultatene på. Langrenn ble målt i tid og skytingen i treff (figurskive) eller i poeng (ti-delt skive).¹⁴ Det var to ulike strategier for å sammenligne resultatene i ski og skyting: 1) Ved å gjøre langrennstiden om til poeng 2) ved å gjøre skyteresultatene om til tid.¹⁵ I to av de eldste konkurransene jeg har sett på, ble hvert treff omgjort til *tidsfradrag fra langrennstiden*.¹⁶ Det var stor forskjell på fradragets størrelse i disse konkurransene: i 1895 ett minutt per treff, og i 1899 fem minutter per treff.¹⁷ Dette demonstrerer at tidsfradragets størrelse var valgt på subjektivt grunnlag.

Med ti-skudsmodellen ble derimot både antall treff og langrennstiden «oversatt» til poeng. Trolig var dette poengsystemet basert på Skiforbundets regler for kombinerte renn, som også besto av to vesensforskjellige idretter. I kombinert fikk en samme karakter for beste langrennstid, som for beste hopp.¹⁸ På denne måten ble de to idrettene teoretisk likestilt. Ti-skudsmodellen bygget på en lignende modell, der beste langrennstid ga like stor uttelling som ti treff på skytingen:

Det tages like hensyn til resultat av skytningen og længderendet. Utrekningen for længderedets vedkommende sker paa den maate, at man fastsætter en maximaltid, som efter føreforhold og andre faktorer kan variere mellem 15 og 25 minutter. Bestemand faar 1, og den som netop har naadd maximaltiden faar 6. For hver gang maa altsaa utarbeideides en tabel, hvorefter de resultater som ligger mellem bedstemands tid og maximaltiden blir omgjort til karakterer. For skytningen utarbeides en lignende tabel, idet man dog bestandig gaar ut fra at 10 træf faar karakteren 1 og 1 træf karakteren 6. Ingen træf diskvalificerer vedkommende deltager.¹⁹

Sammenligningen av langrenn og skyting ble forenklet i 1915, da Kristiania skytterlags skiklubb gikk over til et nytt poengsystem. Fra da av ga beste langrennstid ti poeng og de andre deltagerne ble gradert mellom en og ti, der en var makstiden. Denne regelendringen

¹³ Dette problemet ble også diskutert i Sverige. *På skidor* 1904-1905: 96

¹⁴ I alle langrenn med skyting jeg har sett på ble langrennet målt i tid, tilsynelatende uten at man tok hensyn til stil og holdning.

¹⁵ I tillegg til dette kommer konkurranser hvor langrennet og skytingen premieres separat, men dette er ikke langrenn med skyting.

¹⁶ I skarp kontrast til dagens olympiske skiskyting hvor *bomskudd* gir tilleggstid eller strafferunder.

¹⁷ Kristiania Østre skytterlags skilag i 1895 (et minutt fradrag) og Asker Riflerings 1899 (fem minutter). *Norsk skytteriende* 10.04.1895: 59; 12.04.1899: 59

¹⁸ I kombinerte renn ble langrennstiden ble gjort om til karakterer (1-5, lav best) eller poeng (1-20, høy best). Den beste langrennsløperen fikk karakteren 1,0 eller 20 poeng. Dårligere langrennsløpere fikk tillegg eller minuspoeng for hvert halve minutt de brukte lengre enn vinneren, men kunne ikke få dårligere resultat enn karakteren 5,0 eller 0 poeng. Skiforbundets årbok 1910: 83; Skiforeningens årbok 1911: 141-143.

¹⁹ Forsvarsrennets vedtekter. *Norsk idrætsblad* nr 11 1912: 98

gjorde at man nå fikk ett poeng for hvert treff i skytingen, maksimalt ti. Disse resultatene ble summert, slik at den høyeste teoretiske poengsummen var 20.²⁰ Dette beholdt den teoretiske likestillingen, samtidig som det ble enklere å regne ut resultatene enn tidligere, noe som kanskje bidro til ti-skudsmodellens popularitet blant arrangører.

5.1.2 Modellens svakhet

I praksis var forholdet mellom de langrenn og skyting dynamisk. Dette fordi tidsfradrag per treff tilsvarte differansen mellom stevnets beste tid og stevnet maksimumstid delt på ti.²¹ Dette resulterte i praksis til et tidsfradrag på under to og et halvt minutt på dersom langrennet var mellom 15 og 20 kilometer.²² Denne tommelfingerregelen fungerte ikke like bra dersom differansen mellom beste tid og makstiden var større.²³

Faktorer som kunne øke størrelsen på tidsfradraget var derfor løypens lengde og vanskelighet, og spennvidden mellom deltagernes ferdigheter. Tidsfradraget var derfor gjennomsnittlig større ved militære langrenn med skyting, der løypen var lengre og utøverne gikk med ekstra vekt. Det militære langrennet hadde dessuten form som en marsjprøve, der konkurransefokus ikke var like sterkt blant alle deltagerne: under det militære langrennet med skyting i 1917 tok enkelte det rolig «kritiserte løipen, spiste og drak», mens andre gikk så fort som mulig.²⁴ Resultatet var at hvert treff ga 6 minutter og 8 sekunder fradrag fra langrennstiden.²⁵

²⁰ Denne regelendringen gjør seg synlig ved vinnere fra 1915 ikke lengre blir oppgitt med poeng, men med mellom 14 og 19 poeng. Sannsynligvis er dette samme regler som fra 1916 ble brukt ved det militære langrennet med skyting. Skiforeningens årbøker 1917 s. 92-94; 1918: 43; Torgersen 1916: 30

²¹ $\text{Tidsfradrag per treff} = (\text{Makstid} - \text{Beste tid}) / 10$. Makstiden var i 1918 gjennomsnittstiden til de ti prosent raskeste + $(1/4 * \text{gjennomsnittstiden til de ti prosent raskeste})$. Skiforeningens årbok 1918: 47

²² «I løb over 15 a 20 km. har skudværdien i almindelighed ikke oversteget 2 ½ minut.» Seierstad hevder å ha deltatt i fem eller seks langrenn med skyting mellom 1912 til 1923, *Aftenposten* 23.03.1923: 5

²³ Mens en differanse på 20 minutt ville ett treff gi to minutter fradrag fra langrennstiden, ville en 40 minutters differanse doble tidsfradraget per treff, til fire minutter.

²⁴ Skiforeningens årbok 1917: 92-94

²⁵ Ibid.

Tabell 5.2 Eksempler på flerårige konkurranser som benyttet ti-skudsmodellen 1910-1930

	Kristiania skytterlags skiklubb klubbstevner ²⁶	Kristiania Østre Skytterlags skilag stevner ²⁷	Forsvarsrennet ²⁸	Det militære langrenn med skyting ²⁹
Først arrangert	1910	1910	1912	1916
Lengde	7-13 kilometer	6-18 kilometer	10-18 kilometer	Ca. 30 kilometer
Antall skudd	10	10	10	10
Mål	1/3 figur	¼ figur (1910) 1/3 figur	1/3 figur	1/3 figur
Målets plassering	Ofte nær midten av løypen.	Ofte nær midten av løypen.	Ofte nær midten av løypen.	Nær midten av løypen.
Avstand kjent for utøverne?	Trolig ukjent.	Ukjent	Ukjent	Ukjent
Avstand	Ca. 250 meter	Ca. 300 meter	250-300 meter ³⁰	200-250 meter

5.1.3 Trender i Kristiania skytterlags skiklubb langrenn med skyting

Kristiania skytterlags skiklubb bidro til å arrangere tre årlige stevner, hvor skytingen fulgte ti-skudsmodellen. På klubbnivå var langrennene korte, først syv kilometer i 1910 og senere omtrent 12 km.³¹ Fra 1912 arrangerte skiklubben Forsvarsrennet, et regionalt stevne for sivile og militære. Også her var rennene kortere de første årene, på 11 til 12 kilometer, men etter 1919 var lengden omtrent 17 kilometer.³² Dette tilsvarte den standardiserte lengden på langrennet i kombinerte renn, noe som kanskje tyder på en viss påvirkning.³³ Det at de første konkurransene og klubbrennene var korte, var kanskje et forsøk å senke terskelen for å delta.

²⁶ *Aftenposten* 07.02.1924: 4; *Asker og Bærums Budstikke* 22.02.1921: 3; 17.01.1922: 1; 14.02.1922: 2; 13.02.1923: 3; 23.02.1923: 2; 27.02.1923: 3; 11.02.1924: 4; *Dagbladet* 01.03.1917: 6 *Morgenbladet* 05.02.1910: 2; *Den 17de Mai* 01.03.1920: 3; 10.03.1921: 4; *Eidsvold Blad* 09.03.1920: 1; *Lillesands-Posten* 03.03.1923: 2; *Morgenbladet* 01.02.1917: 8; 11.02.1919: 6; 09.02.1923: 6; *Norske Intelligenssedeler* 23.01.1917; 04.02.1917: 8; 04.02.1920: 5; *Romerikes Blad* 05.03.1920: 1

²⁷ *Arbeider-Politikken* 09.01.1922: 3; *Dagbladet* 29.01.1912: 2; 15.02.1915: 3; 26.02.1920: 4; 06.03.1924: 8; *Dagens Nytt* 05.03.1919: 4; *Morgenbladet* 05.03.1919: 2

²⁸ *Aftenposten* 18.03.1914: 5; 05.02.1913: 2; 14.03.1914: 5; 18.03.1914: 5; 17.02.1915: 14.03.1916: 2; 12.03.1917: 5; 11.03.1921: 6; 11.03.1921: 6; 15.03.1921: 5; 08.04.1922: 10; 11.01.1923: 5; 11.01.1923: 5; 13.03.1923: 5; 25.01.1924: 5; 11.03.1924: 5; 12.03.1928: 5; 18.03.1929: 7; 22.11.1929: 10; 06.03.1930: 7; *Asker og Bærums Budstikke* 21.03.1922: 2; 13.03.1925: 3; *Dagbladet* 12.02.1912: 3; 29.12.1928: 12; *Den 17de Mai* 11.05.1917: 3; 11.03.1918: 3; 16.03.1922: 4; *Morgenbladet* 24.02.1915: 2; 10.01.1919: 6; 11.03.1919: 6; 14.03.1927: 10; 09.03.1928: 9; 12.03.1928: 10; *Sportsavisen* 11.03.1927: 2; *Sportsmanden* 27.02.1922: 6; *Tidens Tegn* 12.03.1927: 16

²⁹ Se tabell 5.4.

³⁰ *Aftenposten* 18.03.1914: 5

³¹ *Morgenbladet* 05.02.1910 s. 2; *Norske Intelligenssedeler* 23. januar 1917, *Morgenbladet* 11. februar 1919 s. 6, *Asker og Bærums Budstikke* 17. januar 1922 s. 1, *Morgenbladet* 9. februar 1923 s. 6, *Asker og Bærums Budstikke* 11. februar 1924 s. 4

³² *Morgenbladet* morgen 11. mars 1919 s. 6, *Aftenposten* 15. mars 1921 s. 5, *Sportsmanden* 27. februar 1922 s. 6, *Aftenposten* 13. mars 1923 s. 5, *Aftenposten* 11. mars 1924 s. 5, *Morgenbladet* 14. mars 1927 s. 10, *Morgenbladet* 12. mars 1928 s. 10

³³ Se for eksempel Skiforeningens årbok 1917 s. 7

Samtidig hinter det om at deltagerne kanskje først og fremst var skyttere, ikke skiløpere. Forsvarsrennets lengde tyder derimot på at dette var et stevne ment for mer erfarne skiløpere.

Klubbrennet og Forsvarsrennet har fått begrenset omtale både i litteratur og i samtidige kilder, noe som gjør det vanskelig å analysere endring over tid. Det gjelder særlig «tidsfradrag per treff», da avisene sjelden oppga fullstendige regler eller resultatlister med både antall treff og langrennstid. Frem til 1928 ble Forsvarsrennets resultater oppgitt med poengsummer. Dette tyder på at treffets verdi var avhengig av differansen mellom beste tid og makstid. Siden lengden var stabil kan vi kanskje anta at tidsfradraget var under to og halvt minutt.³⁴

Etter 1928 ble imidlertid resultatene bare oppgitt i tid. Dette var mulig ved å fastsette treffverdien i tid på forhånd, slik at man ikke trengte en mellomregning til poeng. I 1928 ga hvert treff to og et halvt minutt fradrag fra langrennstiden og i 1929 var hvert treff verdt tre minutter.³⁵ Dermed ble forholdet mellom langrenn og skyting standardisert og samtidig kvantifisert i tid, noe som kan ses som uttrykk for sportifisering.³⁶

Forsvarsforeningens pokal, som gikk til det laget med de fem deltagerne med best gjennomsnittresultat, var et tidstypisk eksempel på et lokkemiddel for å øke interessen for en «nyttig» idrett.³⁷ Slike lokkemidler bidro samtidig til å øke konkurransefokus. I en jubileumsbok fra 1963 fremstår det for eksempel som at Bondeungdomslagets idrettslag jobbet målrettet fra 1915 til 1919, for å klare å vinne Forsvarsforeningens pokal tre ganger.³⁸ Forsvarsrennet hadde samme form fra 1919 til 1930, med standardisert lengde på langrennet og skyting etter ti-skudsmodellen.³⁹ Årsaken var kanskje at konkurransen hadde samme klubb som arrangør gjennom hele perioden. Det hadde derimot ikke det militære langrennet med skyting.

³⁴ Som forklart over. Se 5.1.2.

³⁵ Fradraget i 1928 er kalkulert fra to ulike resultatlister, der en inneholdt tidene uten tidsfradraget. *Aftenposten* 12.03.1928: 5; 18.03.1929: 7; *Morgenbladet* 12.03.1928: 10

³⁶ Goksøyr og Slagstad behandler også slik kvantifisering i tid som kjennetegn på moderne konkurranseidrett. Goksøyr 1988: 54; 1991: 306; Slagstad 2015: 168

³⁷ «Pokalen er opsat for at fremme interessen for den feltmæssige skytning i forbindelse med skiløpning.» Forsvarsrennets vedtekter *Norsk idrætsblad* nr. 11 1912: 97-98

³⁸ Bløtekjær 1963: 10, 31, 40-41

³⁹ Med unntak av endringen til kvantifisering i tid i 1928, skjedde det få endringer i denne modellen. Se tabell 5.2.

5.2 DET MILITÆRE LANGRENNET

Det militære langrennet var en årlig 30 kilometers marsjkonkurranse på ski, arrangert av Skiforeningen fra 1915 til 1917 i Kristiania.⁴⁰ I 1916 arrangerte Kristiania skytterlags skiklubb, sammen med Studenternes- og Skytternes skiklubb et militært langrenn *med skyting*. Reglene var en kombinasjon av Skiforeningens militære langrenn og Kristiania skytterlags skiklubbs ti-skudsmodell.⁴¹ Året etter samarbeidet Kristiania skytterlags skiklubb, Kristiania skikrets og Skiforeningen i å arrangere et militært langrenn etter samme modell.⁴² I 1918 erstattet denne militære skiskytingen Skiforeningens årlige militære langrenn (uten skyting) i Kristiania.⁴³ Dette var imidlertid siste gang skiforeningen arrangerte det årlige militære langrennet. Fra 1919 tok Forsvarsdepartementet over ansvaret for det årlige militære langrennet med skyting, frem til 1923 i samarbeid med Kristiania skytterlags skiklubb.⁴⁴

5.2.1 Skiskyting som Holmenkollrennen?

Det militære langrennet ble arrangert i forbindelse med Holmenkollens skirenn fra 1916 til 1930, men blir ikke omtalt av verken Vaage & Kristensens *Holmenkollen: historien og resultatene* fra 1992, eller av Roger Bjørn Haugen i hans masteroppgave om Holmenkolldagen fra 2000.⁴⁵ For Haugen sin del kan dette skyldes at det han fokuserer er hopprennet, men det er påfallende at Vaage & Kristensen ikke nevner et skirenn som ble arrangert årlig i nær forbindelse med holmenkollrennene.

En mulig forklaring er at de to forfatterne hovedsakelig har brukt Skiforenings årbøker som hovedkilde. Skiforeningen sin hovedoppgave var å arrangere Holmenkollrennen som besto av kombinert, hopp og langrenn.⁴⁶ Foreningen arrangerte også det militære langrennet i forbindelse med Holmenkollrennene. I 1916 og 1917 skjedde dette på samme dag som 50 kilometer langrenn og i delvis samme løype.⁴⁷ Dette ble gjort for å spare penger, det militære langrennet sitt eget program ble omtalt i årbøkene under overskriften «Holmenkolrendene (samt det militære langrend.)»⁴⁸ Skiforeningen selv så ikke ut til å regne det militære langrennet som en del av Holmenkollrennene. Etter at Forsvarsdepartementet tok over

⁴⁰ Skiforeningens årbøker 1915: 22; 1916: 26; 1917: 20

⁴¹ *Dagbladet* 07.02.1916: 2, Arentz 1934: 75

⁴² Arentz 1934: 75; *Dagbladet* 01.02.1917: 4; *Morgenbladet* 01.02.1917; Skiforeningens årbok 1917: 92-94

⁴³ Skiforeningens årbok 1918: 43-37

⁴⁴ Skiforeningens årbok 1919 s. 13, 20

⁴⁵ Vaage og Kristensen inkluderte en liste over resultat for skiskyting fra 1983 til 1988. Haugen nevner at «skiskyting» har inngått i Holmenkollrennene, men sikter trolig også til konkurransene på 1980-tallet. Haugen 2000: 4; Vaage & Kristensen 1992: 299-300.

⁴⁶ Se for eksempel Skiforeningens årbok 1915: 5-8

⁴⁷ Skiforeningens årbøker 1916: 26; 1917: 18

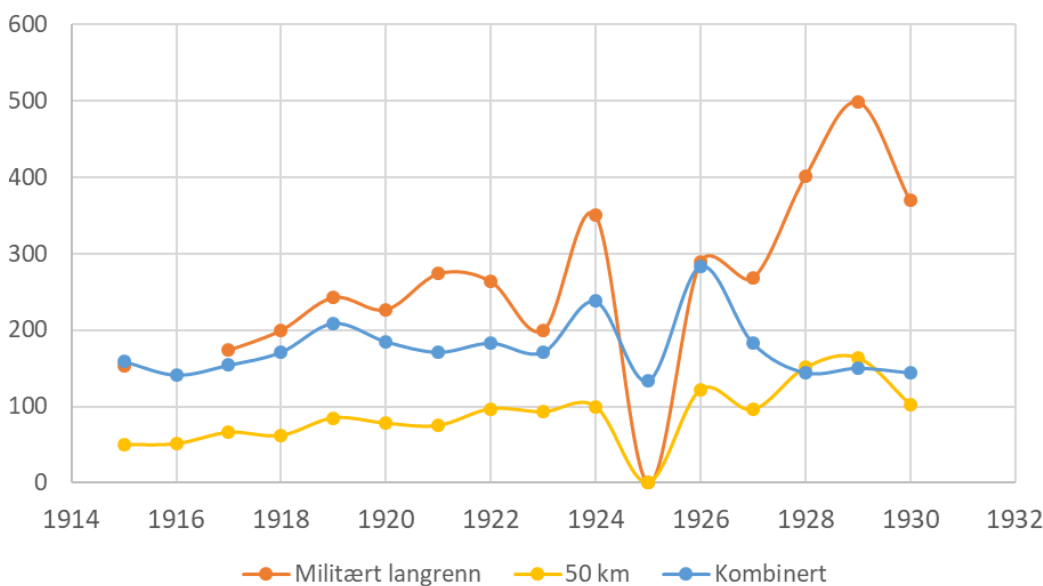
⁴⁸ *Aftenposten* 29.11.1915: 5, Skiforeningens årbøker 1916: 27; 1917: 16; 1918: 21

arrangementet i 1919 ble det militære langrennet knapt nevnt med et eneste ord i Skiforeningens årbøker.

Fra 1918 til 1930 ble likevel det militære langrennet *med skyting* som regel arrangert dagen før eller dagen etter et annet skirenn i Holmenkollen.⁴⁹ Dette førte til at de militære langrennene kunne fremstå som en del av holmenkollrennene i dagspressen.⁵⁰ Selv i skiforeningens årbøker var ikke skillet konsekvent, og i 1917 ble rennet omtalt som «det militære 30 km. langrend i Holmenkolløpene».⁵¹

I motsetning til de kombinerte rennene i Holmenkollen var det ingen begrensinger på antallet deltagere i det militære langrennet før 1930. Resultatet var at skiskytingen var det rennet i Holmenkolluken som trakk flest deltagere i alle årene fra 1918 til 1930.⁵² Særlig interessant er det at det var mange ganger flere deltagere i skiskytingen (som bare var åpen for de som hadde fullført rekruttskolen), enn i ukens andre «mandomspørve», 50 kilometer langrenn (som var åpen for alle).⁵³

Figur 5.1 Antall deltagere ved det militære langrennet, 50 kilometer langrenn og kombinert, ved Holmenkollrennene fra 1915 til 1930.⁵⁴

⁴⁹Se tabell 8.1

⁵⁰ Eksempler på dette er *Aftenposten* 24.02.1916: 1-2; *Tidens Tegn* 02.03.1927

⁵¹ Skiforeningens årbok 1917 s. 94

⁵² Med unntak av 1925, da rennet ble avlyst på grunn av snømangel.

⁵³ Se Figur 5.1.

⁵⁴ Tallene i grafen er omtrentlige. I 1925 ble både det militære langrennet og 50 kilometer langrenn avlyst. Foreningen til ski-idrættens fremme 1933: 232-235, *Aftenposten* 22.02.1918: 4; 28.02.1919: 24.02.1920: 2; 25.02.1922: 7; 27.02.1923: 4; 22.02.1924: 4, *Den 17de Mai* 19.02.1921: 3; *Gjengangeren* 07.03.1928: 2; *Morgenbladet* 16.02.1915: 2; 01.03.1929: 8; *Nationen* 04.03.1927: 2; *Norges Handels og Sjøfartstidende* 03.03.1926: 6; *Smaalenes Amtstidende* 27.02.1930: 2; *Social-Demokraten* 23.02.1917: 6; *Trondhjems Adresseavis* 28.02.1924: 5

5.2.2 Den militære skiskytingens opphav

A. J. T. Petersson forklarer opprettelsen av et militært langrenn som en følge av den første verdenskrig og opprettelsen av et nøytralitetsvern. Ifølge han førte krigen til en «oppblussing av forsvarsviljen», lengre tjeneste tid og økt aktivitet i forsvaret. Det var i denne konteksten at Skiforeningens arrangerte en skimarsjkonkurranse, ment å øke ferdighetene og interessen for skiløping i hæren.⁵⁵ Men hvordan fikk det militære langrennet sin form? I mitt analysemateriale fremgår to sannsynlige inspirasjonskilder til Skiforeningens militære langrenn: Centralforeningens marsjkonkurranser og internasjonale patruljeløp på ski i Frankrike.

5.2.2.1 Centralforeningens marsjkonkurranser

Høsten 1914 hevdet rittmester J. P. Grøttum, redaktøren i *Norsk idrætsblad* og representant for Centralforeningen, at krigen i Europa var et bevis på at de olympiske lekene ikke hadde nådd sitt mål.⁵⁶ Han så for seg en rekke nye olympiske kombinasjonsøvelser: marsjkonkurranser, roing, terrengridning, terrengløp, hinderløp – alle med skyting, og om mulig med militær pakning på ryggen.⁵⁷ Bare to år tidligere hadde nettopp en slik kombinasjonsidrett blitt inkludert under sommer-OL i Stockholm, på initiativet fra Pierre Coubertin. *Moderne femkamp* besto av riding, terrengløping, svømming, fekting og pistolskyting – mot en 170 cm høy, soldatformet figurskive som forsvant etter tre sekunder.⁵⁸ Coubertin forklarte at de fem øvelsene hørte sammen fordi de alle var nyttige for offiserer i krig.⁵⁹

I løpet av høsten 1914 utarbeidet Centralforeningen et detaljert trenings- og premieringsprogram for norske marsjkonkurranser. Målet var at flest mulig skulle kunne marsjere 30 kilometer på fire og en halv time med sekk og gevær på til sammen 11 kilo. Dette skulle ikke være kappgang-konkurranser hvor man prøvde å slå rekorder, men en test som viste om man var «marsjdypktig», og fortjente *marsjmerket*.⁶⁰ Mens rekorder viste menneskets potensial, så var det *antallet* merker som var av interesse, da dette ble sett som tegn på

⁵⁵ Petterson 1969: 401

⁵⁶ Grøttum, J. P. *Norsk idrætsblad* 1914 nr 3. s. 345-46

⁵⁷ Ibid.

⁵⁸ Archibald 2012: 1-5; Bergvall 1913: 1005

⁵⁹ «To understand the logic in the choice of the five suggested sports, Coubertin liked to quote the adventure of the liaison officer whose horse is brought down in enemy territory; he defends himself with his sword, protects himself with his pistol, swims across the river before racing along the last part of his route on foot.» «Modern Pentathlon, Biathlon and Olympism». I *Olympic Review* nr. 192 1983: 693

⁶⁰ *Norsk skyttertidende* 09.12.1914: 421-422

nasjonens forsvarskraft.⁶¹ Centralforeningens plan var i første omgang marsjkonkurranser til fots, men på sikt var målet å kombinere marsjøvelsene med skarpskyting «umiddelbart etter inndkomsten». Det ble også nevnt at det kunne arrangeres lignende konkurranser på ski.⁶²

5.2.2.2 *Club Alpin Françaises militære patruljeløp*

Centralforeningen ville ha flest mulig marsjdytktige menn, og unge menn var en naturlig målgruppe.⁶³ Skiforeningens militære langrenn var derimot bare åpent for de som hadde gjennomført rekruttskolen.⁶⁴ Kanskje var Skiforeningen også inspirert av Frankrike, hvor man skilte mellom militære og sivile skirenn. Siden 1908 hadde Norge sendt deltagere og dommere til Club Alpin Françaises årlige militære patruljeløp på ski. Blant disse var K. V. Amundsen, Skiforeningens sekretær,⁶⁵ og flere av deltagerne ved Skiforeningens militære skirenn i 1915.⁶⁶ I det militære patruljeløpet i Frankrike konkurrerte man i patruljer som besto av en offiser, en underoffiser og to menige.⁶⁷ Alle gikk i uniform og med en pakning på seks til ti kilo, og de menige måtte dessuten bære med seg et gevær.⁶⁸ Skiforeningen kopierte dette klaseskillet: offiserer fikk gå løpet i Norge med en lettere ryggsekk og uten gevær.⁶⁹ På denne måten var konkurransen mindre egalisert enn eldre konkurranser i skiskyting. Ulikheten falt ikke alltid i god jord. I 1917 kommenterte en reporter syrlig at det var «paafaldende i hvilken utstrækning officererne med sin lettere pakning – 5 kg.s rygsæk og revolver – blev distancert av de tungere bevæpnede menige med 7 kg.s. rygsæk og karabin.»⁷⁰ Den norske skimarsjkonkurransen ble i motsetning til den franske arrangert som en individuell konkurranse. Dette var i tråd med Centralforeningens forslag til hvordan man kunne få flest mulig deltagere.⁷¹

⁶¹ Den samme tendensen ser vi i Sverige en person med skimerket blir sett omtalt som et tilskudd til landets forsvarskraft. Se *På skidor* 1917: 195

⁶² *Norsk skyttertidsende* 09.12.1914: 421-422

⁶³ Ibid.

⁶⁴ Den norske skiforeningens årbok 1915: 22

⁶⁵ Som senere ville få ansvaret for å utarbeide regler for norsk skiskyting. Landsforbundets årbok 1919-1920: 86-87; Haffner 1925: 669-670

⁶⁶ N. R. Østgaard og F. Qvale, se Skiforeningens årbok 1915: 9, 36

⁶⁷ Skiforeningens årbok 1909: 49

⁶⁸ Bildet av den norske patruljen i 1913 viser at offiserer og underoffiserer ikke bar gevær. Skiforeningens årbøker 1910: 81; 1913: 68

⁶⁹ Skiforeningens årbok 1915: 22

⁷⁰ *Dagbladet* 23.02.1917: 2

⁷¹ *Norsk idrætsblad* 25.11.1914: 410

Tabell 5.3 Sammenligning av tre militære marsjkonkurranser på ski 1908-1915

	Club Alpin Française ⁷²	Skiforeningen ⁷³	Centralforeningen ⁷⁴
År	1908-1914	1915	1914 (forslag)
Form	Patruljekonkurranse	Individuell konkurranse	Individuell konkurranse
Lengde	16-35 km	30 km	30 km
Offiser	6-10 kg	5 kg og revolver	Åpent for alle menn.
Underoffiser	6-10 kg	7 kg og revolver/karabin	
Menig	6-10 kg + karabin	7 kg og karabin	

5.3 FORHANDLINGER OM FORM

Fra 1915 gikk det militære langrennet i Kristiania gjennom mange endringer. Hvilke argumenter ble brukt som begrunnelse for endringene? Og hvordan kan vi forstå disse forhandlingene om det militære langrennets form? Det sentrale konfliktpunktet i disse forhandlingene var skiskytingens to elementer langrenn og skyting, og hvordan disse skulle vektas mot hverandre. En militær skiskytter foreslo at for å bestemme det militære langrennets *form*, så måtte man først vite hva som var *formålet*. Skulle det være et meldingsløp eller en «prøve paa en hurtig fremkastning af en skiløberafdeling?»⁷⁵ Med andre ord, hva var viktigst – ski eller skyting?

5.3.1 Ti-skudsmodellen som grunnlag

Frem til 1923 veide skytingens tyngst. Dette var en følge av måten ti-skudsmodellen sammenlignet resultater i langrenn og skyting.⁷⁶ Gode skyttere kunne dermed hente inn førti til femti minutter. Resultatet var at de fleste deltagerne tok seg god tid under skytingen.⁷⁷ Dette kan ses som et tegn på en bevegelse mot indre rasjonalitet, siden fokuset var på å prestere, ikke på å øve realistisk til krig. Nettopp dette ville senere bli brukt som argument for å endre reglene.⁷⁸ Ti-skudsmodellens svakhet i konkurranser med store forskjeller mellom utøverne, ser likevel ikke ut til å ha vært kjent.

⁷² Den norske skiforenings årsbøker 1908: 66; 1909: 49-50; 1910: 81; 1912: 128; 1913: 67-68

⁷³ Den norske skiforenings årsbok 1915: 22

⁷⁴ *Norsk idrætsblad* 25.11.1914: 410

⁷⁵ Seierstad, E. L. *Aftenposten* 23.03.1923: 5

⁷⁶ Se tabell 5.4.

⁷⁷ *Aftenposten* 24.02.1920: 2

⁷⁸ *Aftenposten* 17.03.1923: 2

På begynnelsen av 1920-tallet ble ti-skudsmodellen forsøkt overført til en rekke andre kombinasjonsidretter med skyting. 11. november 1920 opprette Landsforbundet idrettsstyre «Komiteen for idrett og skytning», med Ingvald Smith-Kielland⁷⁹, hærens konsulent for idrett⁸⁰ som formann. Komiteéns formål var å konstruere og promotere idretter som kombinerte skyting med forflytningsøvelser som marsj, langrenn og sykling. Komiteéns medlemmer representerte derfor Skyttervesenet, Skiforbundet, Friidrettsforbundet og Sykkelforbundet.⁸¹ Skytingen i de nye kombinasjonsidrettene skulle følge samme mal som ved de militære langrennene.⁸² En variant av ti-skudsmodellen ble dessuten benyttet ved et «motorcykleridt med skytning» (!) vinteren 1922, hvor Smith-Kielland var dommer.⁸³

Denne komitéen ga uttrykk for et nyttepreget idrettssyn, på linje med det som ble promotert av Centralforeningen, Johan Martens og Hjalmar Krag.⁸⁴ Slik representerte den en motkultur til den økende spesialiseringen og sportifiseringen av idretten i Norge.⁸⁵ For å øke interessen ville komitéen opprette et felles merke for marsj, sykling og militært langrenn med skyting. Dersom man oppnådde kravet i en øvelse skulle man få merket i bronse, klarte man alle tre skulle man få det i gull. Håpet var at dette ville bli «noget av det gjæveste, en alsidig idrætsmann kan stræbe efter.»⁸⁶

Komiteéns røtter kan trolig spores tilbake til 1915, da Kaptein C. Frølich Hanssen daværende hærens konsulent for idrett, inngikk ett samarbeid med Forsvarsforeningen og Skyttervesenet.⁸⁷ I 1917 ble Frølich Hanssen formann for en kommisjon under riksforbundet som skulle utarbeide veiledninger og regler for militær idrett.⁸⁸ I 1919 tok Smith-Kielland over som formann for kommisjonen, men den ble nedlagt samme år. Kommisjonens mål og

⁷⁹ I. Smith-Kielland var en erfaren skiløper som hadde deltatt på det første militære langrennet i 1915 og tok 4. plass i det militære langrennet med skyting i 1918. Som tidligere formann for Kristiania skikrets hadde han erfaring fra idrettspolitikken, og som styremedlem i Skiforeningen kan han ha bidratt til å arrangere de militære langrennene i 1917-1918. *Aftenposten* 17.02.1915: 4; 27.02.1918: 5; Skiforeningens årbøker 1911: 135; 1917: 9; 1918: 9

⁸⁰ Stillingen som hærens konsulent for idrett hadde opphav i Riksforbundets «representant for militær idrett». Dette var en offiser som var Forsvarsdepartementet saker som handlet om militær idrett, særlig den som ikke tilhørte et særforbund. I 1918 ble tittelen endret til «hærens konsulent for idrett». Lundquist 1914, 14-15, 54, 84; *Indtrøndelagen* 28.10.1919: 2

⁸¹ Norsk Idrætsforbund og Cykleforbundet. I. Smith-Kielland. «Beretning fra komiteen for idrett og skytning» i Landsforbundets årbok 1919-1920: 86-87; *Indtrøndelagen* 28.10.1919: 2

⁸² Landsforbundets årbok 1919-1920: 86

⁸³ Konkurransen fulgte ti-skudsmodellen med skyting på avstand ukjent for deltagerne, men mot en ti-delt skive. Det var vanskelige kjøreforhold, trolig med snø i løypen og jeg har ikke sett tilsvarende konkurranser i analysematerialet mitt. *Sportsmanden* 26.01.1922: 1

⁸⁴ Se kapittel to

⁸⁵ *Aftenposten* 12.12.1921: 1-2; Landsforbundets årbok 1919-1920: 86-87

⁸⁶ *Aftenposten* 12.12.1921: 1-2

⁸⁷ *Aftenposten* 21.10.1915: 4; 28.10.1916: 4

⁸⁸ Riksforbundet nevnes ikke direkte, men kommisjonen var nedsatt av var nedsatt av Forsvarsdepartementet, med hærens konsulent for idrett som formann, og ble nedlagt på samme tid som Riksforbundet. Haffner 1925: 669-670

medlemmer får den til å fremstå som en direkte forløper til Landsforbundets komité for idrett og skyting⁸⁹

5.3.2 Kritikk mot kombinasjonsidretter

På slutten av 1921 offentliggjorde J. A. Hoff, Skyttervesenets leder og representant i komitéen for idrett og skyting, komitéens arbeid på forsiden av *Aftenposten*.⁹⁰ Det ble møtt med kritikk. Generelt kan en si at kritikerne var misfornøyd med den store vekten skytingen hadde fått i det militære langrennet, og mange gikk inn for at skytingen og langrennet burde vurderes hver for seg.⁹¹ Dette var i praksis et argument for spesialisering, men argumentet ble ført ved å vise til den militære nytteverdien: ved å ha premiere de to øvelsene separat ville de militære sjefene få en bedre oversikt over hvem som var dyktig på ski og hvem som var dyktige skyttere.⁹² Flere hevdet at det militære langrennets med sin daværende form, ikke hadde noen militær funksjon.⁹³ Finn Qvale, en offiser og skiinstruktør tilknyttet Skiforeningen, hevdet at skiferdigheter hadde en større militær nytteverdi enn skyteferdigheter, og at skiferdigheter tok lengre tid å lære.⁹⁴ De som favoriserte skytingen var uenig.⁹⁵ En skytter forklarte at det var mye bedre å skyte ti fiender, men bruke litt lengre tid, enn å skyte én fiende og gå noen minutter raskere på ski.⁹⁶ Hoff selv ment at de som gjorde det dårlig i kombinasjonsidretter burde bruke mer tid på skytetrening:

– og det maa fastholdes, at *hvis* man med idrætsvirksomhed mener mer end enkeltmandspræstationer i enkelte sportsgrene, - mer en rekordjageri, - *hvis* man mener at burde tage hensyn ogsaa til forsvaret, *da* er det en forsømmelse ikke at skaffe sig en vis grad – helst en høj grad – af skydefærdighed.⁹⁷

Her ble kombinasjonsøvelser med skyting fremstilt som en motpol til mer spesialiserte og sportifiserte idrettsgrener: ved inkludere skyting ble den militære nytteverdien større. Samtidig ble kombinasjonsidretter (enten de var med eller uten skyting) i seg selv trukket frem som hindring mot spesialisering og sportifisering av idrett, da de besto av mer enn en idrett og dermed var «allsidige».⁹⁸

⁸⁹ Referat fra komiteen for idrett og skyting viser dessuten en kontinuitet i arbeidet. Smith-Kielland og K. V. Amundsen var med i begge gruppene. Landsforbundets årbok 1919-1920: 86-87; Haffner 1925: 669-670

⁹⁰ *Aftenposten* 12.12.1921: 1-2

⁹¹ Qvale, Finn. *Aftenposten* 02.01.1922: 2; «Leo». *Sportsmanden* 05.01.1922: 4; H. Gleditsch. *Sportsmanden* 07.12.1922: 7-8

⁹² Gleditsch, H. *Sportsmanden* 07.12.1922: 7-8

⁹³ «Leo». *Sportsmanden* 05.01.1922: 4; H. Gleditsch. *Sportsmanden* 07.12.1922: 7-8

⁹⁴ Qvale, Finn. *Aftenposten* 2. januar 1922; Skiforeningens årbok 1922: 10

⁹⁵ *Aftenposten* 23.02.1922: 9

⁹⁶ Fearnley Gill, C. *Sportsmanden* 18.01.1923: 4

⁹⁷ *Aftenposten* 23.02.1922: 9

⁹⁸ Kombinerte skirenn (hopp og langrenn) ble fremstilt på denne måten. Slagstad 2015: 272

5.3.3 1923 – Nytt fokus på langrenn

Som hærens konsulent for idrett var Ingvald Smith-Kielland også formann for en komité som hadde fått ansvaret for å arrangere det årlige militære langrennet med skyting i Kristiania.⁹⁹ Komitéen ble opprettet i 1919 av kommandanten på Akershus og besto av representanter fra militære avdelinger i Kristiania.¹⁰⁰ Mye av det praktiske ansvaret for gjennomføringen av arrangement falt på H. M. K. Garde i samarbeid med Kristiania skytterlags skiklubb.¹⁰¹ I 1919 ble det også opprettet en vandrepokal for beste militære avdeling, etter mønstre fra Forsvarsrennet.¹⁰²

Sommeren 1922 tok Kaptein David Thue over vervet som hærens konsulent for idrett.¹⁰³ Han delte ikke Smith-Kiellands engasjement for kombinasjonsidretter og la ned «komitéen for idrett og skyting». Dette forklarte han med at det ikke var nok interesse for kombinasjoner av idrett og skyting.¹⁰⁴ Samtidig gikk han bevist inn begrense skytingens rolle i det militære langrennet.¹⁰⁵ 1913 ble tidsfradraget per treff ble kvantifisert til et halvt minutt før konkurransen, med mål om at det militære langrennet igjen skulle bli en «prøve paa skiløperferdighet».¹⁰⁶ I denne forbindelse ble også løypen endret: fra 1923 gikk den i sin helhet gjennom Nordmarka, med start og målgang ved Skimuseet.¹⁰⁷

I 1923 brøt Thue også samarbeidet med Kristiania Skytterlags Skiklubb, mot formannen i Kristiania skyttersamlags ønske.¹⁰⁸ Figurskivene ble fra nå av plassert på 150-190 meters avstand, mot 200-300 meter som hadde vært vanlig ved tidligere renn.¹⁰⁹ De som mente at skytingen burde veie tyngst hevdet at de nye reglene ville føre til dårligere kvalitet på skytingen, og dermed minsket nytteverdi.¹¹⁰ Thue hevdet derimot at de nye reglene ville øke presset på skytterne, mer «som krigen dikterer og ikke som paa en almindelig skydebane.»¹¹¹ Han fikk støtte av en mangeårig deltager ved militære langrennene, som

⁹⁹ Petersson 1957: 213; 1969: 404

¹⁰⁰ Kommandanten var General August Spørck. Petersson 1957: 213

¹⁰¹ *Aftenposten* 31.12.1919: 8; 06.03.1926: 4; Arentz 1934: 75-76; *Idrettsliv* nr. 24 1928: 170; *Morgenbladet* 07.02.1928: 8; *Norges Handels og Sjøfartstidende* 25.02.1930: 2; Petersson 1969: 404; *Tidens Tegn* 02.03.1927: 2

¹⁰² Skipsreder Thomas Fearnley juniors vandrepokal. *Morgenbladet* 01.03.1919: 4

¹⁰³ *Nordlandsposten* 25.08.1922: 3

¹⁰⁴ Hoff påpekte at «det var jo dog netop disse interesser, det skulde være komiteens opgave å vække, og det burde komiteen i det minste ha forsøkt.» *Norsk skyttertidsende* 06.10.1926

¹⁰⁵ *Sportsmanden* 11.01.1923: 3

¹⁰⁶ Dersom noen endte med samme sluttid ville den beste skiløperen bli vinneren. *Aftenposten* 30.01.1923: 4; *Sportsmanden* 11.01.1923: 3

¹⁰⁷ Før dette hadde målgangen skjedd med Frogner stadion og løypen delvis gjennom Vestre Aker som Thué beskrev som «slake jorder». Thue, D. *Aftenposten* 17.03.1923: 2; Petersson 1969: 404

¹⁰⁸ Anton Frisch. *Aftenposten* 16.02.1924: 7; Arentz 1934: 76

¹⁰⁹ *Aftenposten* 19.03.1923: 6; 04.03.1926: 6; Amundsen 1930: 30; *Avisen* (Oslo) 10.03.1928: 11; *Den 17de Mai* 25.02.1922: 1; Skiforeningens årbøker 1917: 94; 1918: 47; Torgersen 1916: 30-31

¹¹⁰ Graff, Reidar. *Aftenposten* 02.02.1923: 6; Fearnley Gill, C. *Aftenposten* 09.03.1923: 5

¹¹¹ *Aftenposten* 17. mars 1923 s. 2

hevdet at skytterlagenes medlemmer hadde en uvane med å ta seg god tid på skytebanen, noe som ikke ga realistisk trening til krig.¹¹² Det er uklart i hvilken grad bruken av «nytteargumentet» var retorisk. Mange av debattantene var selv deltagere og kan ha hatt et ønske om et regelverk som passet deres ferdigheter.¹¹³ Debatten viser likevel at det militære langrennet, først og fremst ble forstått som en øvelse, men å øke militære ferdigheter.

5.3.4 Med eller uten skyting?

I 1924 ble det militære langrennet arrangert uten skyting. Begrunnelsen var basert på ytre rasjonalitet: uten skyting fikk Norges skiforbund og «militærmyndighetene» bedre mål over hvem som var gode militære skiløpere og derfor egnet seg som skisoldat.¹¹⁴ Slike renn var dessuten enklere å arrangere, og målet var arrangere lignende skirenn andre steder.¹¹⁵ Kritikerne hevdet at det ville bli færre deltagere, nå som den mest spennende delen av det militære langrennet var borte, men dette året ble det i stedet ny deltagerrekord.¹¹⁶

1924 ble likevel det eneste året der det årlige militære langrennet i Kristiania ble arrangert uten skyting. Årsaken til dette kommer ikke tydelig frem i kildematerialet, men kan ha hatt en sammenheng med det militære patruljeløpet under vinter-OL i Chamonix 1924.¹¹⁷ Hoff påpekte at denne konkurransen, som hadde mange fellestrekk med det militære langrennet – var *med* skyting. Uten skyting var det norske stevnet blitt redusert fra en «praktisk øvelse av rang» til «en sportsprestasjon.»¹¹⁸ Hva var poeng med å ha riflen på skulderen om man ikke skulle bruke den?¹¹⁹ Etter en lengre avisdebatt med Hoff våren 1924 åpnet Thue opp for at det militære langrennet kunne arrangeres noen år med skyting, og noen år uten.¹²⁰ Thues argumentasjon bygget på militær nytteverdi. Samtidig trakk han frem at hvert treff ga samme tidsfradrag i Chamonix, som han hadde innført i militære langrennet i

¹¹² Året før hadde sett en deltager «brugte sit gevær som *enkeltlader*, og før han puttete patronen ind i løbet, slikkede han omhyggelig af hver projektilspids». Dette var det ikke mulig å gjøre i en krig. Aas, L. Th. *Aftenposten* 19.03.1923: 6

¹¹³ Dette er noe den gode skytteren C. Fearnely Gill ble anklaget for, da han kritiserte regelendringene i 1923. Thue, D. *Aftenposten* 17.03.1923: 2

¹¹⁴ *Aftenposten* 15.01.1924: 5

¹¹⁵ Ibid.

¹¹⁶ Se figur 5.1. *Morgenbladet* 29.02.1924: 8; *Trondhjems Adresseavis* 28.02.1924: 5

¹¹⁷ Mer om dette i neste kapittel.

¹¹⁸ *Aftenposten* 08.02.1924: 5

¹¹⁹ Ibid.

¹²⁰ Thue, som var fekteinstruktør, så også for seg at det kunne arrangeres med orientering eller «hvorfor ikke med bajonetkamp? Det er ialfald denne kampform, en skiløper hyppigst vil faa bruk for, naar han i Nordmarkens trange skogløiper støter paa en motstander.» *Aftenposten* 26.03.1924: 3-4; Vigander 1932: 40

Norge året før.¹²¹ Dermed hadde begge sider forsøkt legitimere påstandene sine ved å vise til en internasjonal «standard».¹²²

I 1925 ble det militære langrennet avlyst på grunn av det var lite snø.¹²³ Dette demonstrerer at dette stevnet først og fremst ble regnet som «langrenn» med skyting som tillegg. Det motsatte var praksis i Sverige, der man omtalte skiskytingen som «fältskjutning på skidor.» Her var det skiene som ble fremstilt som et tillegg, dermed var det naturlig å arrangere konkurransen med løping dersom det ikke var snø.¹²⁴

5.3.5 Det internasjonale militære langrennet i Oslo 1930

Thue fortsatte som hærens konsulent, og fra 1926 til 1930 ser det ut til å ha etablert seg en ny standard for militære langrenn med skyting.¹²⁵ Langrennet og skuddholdet ser ut til å ha blitt arrangert med praksisen fra 1923, mens treffverdien i langrennstid varierte mellom et og to minutter.¹²⁶ Oslo skytterlag¹²⁷ var også indirekte involvert i arrangementet fra 1926: kvartermester i Hans Majestet Kongens Garde (Garden), Erling Helset, som også var skytterinstruktør i Oslo skytterlag, ser ut til å ha fått ansvaret for å arrangere skytingen ved stevnene fra 1926 til 1930.¹²⁸ Den nye treffverdien fremstår som et kompromiss, da det er midt mellom Thues første forslag, og tidsfradraget som var vanlig ved ti-skudsmodellen.

I forbindelse med Vinteridrettsuken i 1930 ble det militære langrennet i Oslo for første gang arrangert som en internasjonal konkurranse. Dette militære langrennet holdt ellers samme form som i årene før og konkurransen om vandrepokalen var forbeholdt de norske militære avdelingene.¹²⁹ Det var forventet stor deltagelse ved det militære langrennet i 1930. Siden 1928 hadde det vært en sterk vekst i antallet deltagere, og nå var det også åpnet for utenlandsk deltagelse. For å unngå «en overveldende masse deltagere», ble det arrangert et annet militært langrenn før Vinteridrettsuken, uten skyting og åpent for sivile.¹³⁰ Resultatet

¹²¹ *Aftenposten* 26.03.1924: 3-4

¹²² Jeg kommer tilbake til dette i neste kapittel.

¹²³ *Middagsavisen* 11.02.1925: 4

¹²⁴ Se for eksempel Jönsson 2001: 173

¹²⁵ *Dagens nyt* 30.12.1929: 3

¹²⁶ Se tabell 8.3

¹²⁷ Tidligere Kristiania skytterlag.

¹²⁸ *Aftenposten* 03.02.1926: 6; *Dagens Nyt* 30.12.1929: 3; Helseth, E. Intervjuet i *Morgenbladet* 06.04.1929: 3; Skiforeningens årbok 1929: 28

¹²⁹ Amundsen 1930: 28; *Nordisk Tiende* 14.11.1929: 11

¹³⁰ *Dagens nyt* 30.12.1929: 3

var at bare 414 meldte seg på det militære langrennet under Vinteridrettsuke, mye færre enn året før. Av de påmeldte var 47 utalandske.¹³¹

Begrensningene på antall deltagere kan ses som tegn på en holdningsendring. Det militære langrennet var ikke lenger en nasjonal prøve, ment til å øke nasjonens marsj- og kampdyktighet, men en internasjonal sportslig konkurranse. Kanskje var utøverne bedre forberedt med et større konkurransefokus? Det var likevel ikke denne grenen som fenget mest i Norge. Forsiden på avisen *Gudbrandsdølen* var viet til en stor artikkel om 50 kilometer langrenn, men journalisten «hoppet over» det militære langrennet, «de andre begivenheter interesserer sikkert mere.»¹³² Ikke alle var enige. *Smaalenenes Amtstidende* skrev at det militære langrennet var «gjenstand for stor interesse», nå som det var internasjonalt. Det fantes ikke noen etablerte favoritter, men man «haapet paa norsk seier.»¹³³ Det ble likevel en fra Finland, Aarne Valkama, som vant den største klassen med med ti treff.¹³⁴

5.4 UTVIKLINGSTREKK VED DET MILITÆRE LANGRENNET

De største forhandlingene om det militære langrennets form og funksjon, handlet hvilket element: ski eller skyting som var mest essensielt i idretten. Før 1923 hadde skytingen en dominerende rolle, men etter David Thue tok over som hærens konsulent for idrett ble langrennet tillagt mest vekt.

Parallelt med dette skjedde det en forhandling om *hvem* konkurransen var ment for. Skulle den være bare for militære, eller skulle den også være åpen for sivile? I 1916 og 1917 var det militære langrennet med skyting åpen for alle menn over en bestemt alder.¹³⁵ Dette endret seg i 1918, da det militære langrennet med skyting ble arrangert som Skiforeningens årlige militære langrenn. Fra dette året var konkurransen bare åpen for menn som hadde gjennomført rekruttskolen.¹³⁶ Dette hadde sammenheng med hva som var arrangørenes mål med konkurransen. Centralforeningen ønsket seg flest mulig mobiliseringsdyktige menn, mens Skiforeningen først og fremst ville øke skiferdighetene i hæren.¹³⁷ Det er ikke tydelig

¹³¹ Det var 367 deltagere mot 499 i 1929. Amundsen 1930: 28; *Morgenbladet* 01.03.1929: 8 *Norges Handels og Sjøfartstidende* 25.02.1930: 2

¹³² *Norges Handels og Sjøfartstidende* 25.02.1930: 2

¹³³ *Smaalenenes Amtstidende* 27.02.1930: 2

¹³⁴ Amundsen 1930: 22, 33

¹³⁵ Arentz 1934: 75; *Dagbladet* 01.02.1917: 4, *Morgenbladet* 01.02.1917; Skiforeningens årbok 1917 s. 92-94; Torgersen 1916: 30

¹³⁶ Skiforeningens årbøker 1915: 22; 1918: 43

¹³⁷ *Norsk skyttertidende* 09.12.1914; Skiforeningens årbok 1915: 22

om David Thue delte Skiforeningens syn. I 1924 da det årlige rennet var uten skyting, var det også åpent for sivile.¹³⁸ Dette hinter kanskje om skytingen også ble oppfattet som noe forbehold militære, men kildegrunnlaget er for svakt til å trekke noen konklusjoner om dette.

Tabell 5.4 Militære langrenn med skyting i arrangert av sivile organisasjoner 1916-1918

Dato	Arrangør	Klasser
6. februar 1916	Studenternes- og skytternes skiklubb og Kristiania skytterlags skiklubb. I praksis også Centralforeningen.	For alle menn mellom 18 og 55 år. Aldersklasser over/under 35 år. Alle med samme utstyr. ¹³⁹
4. mars 1917	Skiforeningen, Kristiania skytterlags skiklubb og Kristiania skikrets.	For alle menn over 20 år. Alle med samme utstyr. ¹⁴⁰
22. februar 1918	Skiforeningen og Kristiania skytterlags skiklubb	For menn som har gjennomgått rekruttskole. Klasser delt etter militær rang. Alle med samme utstyr. ¹⁴¹

I Skiforeningens militære langrenn *uten* skyting fra 1915 til 1917 var konkurransen delt i klasser etter militær rang. Menn med ulik rang gikk dessuten med ulikt utstyr.¹⁴² Dette ble endret i de to første militære langrennene med skyting 1916-1917, hvor alle gikk med samme pakning.¹⁴³ Dette hadde en sammenheng med at disse stevnene var åpne for sivile, men endringen ble ført videre til Skiforeningens renn i 1918.¹⁴⁴

Den neste store endringen kom i 1923 da den militære klassesdelingen ble fjernet, slik at alle startet «paa samme vilkaar»¹⁴⁵ Dette viser at det skjedde en gradvis *egalisering* av rennet, og kan ses som et tegn på sportifisering. Prinsippet om konkurranse på like vilkår gjorde seg også gjeldene i forbindelse med vandrepokalen. I 1923 endret Thue reglene slik at kampen om vandrepokalen var mellom ulike kompani og ikke militære avdelinger. Det ble eksplisitt gjort for å hindre Garden i å få fordeler ved å melde på flest deltagere.¹⁴⁶ Samtidig vitner dette om et visst konkurransefokus fra Garden sin side. Sportifiseringen hadde likevel begrenset omfang og det militære langrennet med skyting forble en øvelse der idrettens ytre

¹³⁸ *Aftenposten* 26.01.1924: 6

¹³⁹ Torgersen 1916: 30

¹⁴⁰ Arentz 1934: 75; *Dagbladet* 01.02.1917: 4, *Morgenbladet* 01.02.1917; Skiforeningens årbok 1917 s. 92-94

¹⁴¹ Skiforeningens årbøker 1915: 22; 1918: 43

¹⁴² Skiforeningens årbøker 1915: 22; 1916: 26; 1917: 20

¹⁴³ Arentz 1934: 75; *Dagbladet* 01.02.1917: 4, *Morgenbladet* 01.02.1917; Skiforeningens årbok 1917 s. 92-94; Torgersen 1916: 30

¹⁴⁴ Skiforeningens årbøker 1915: 22; 1918: 43

¹⁴⁵ *Aftenposten* 30. januar 1923 s. 4

¹⁴⁶ *Aftenposten* 27.02.1923: 4; *Sportsmanden* 11.01.1923: 3

rasjonalitet, særlig det militære formålet, kom klart til uttrykk både i løpets form og dets uttalte formål.

5.4.1 Kristiania skyttersamlags rolle

I skiskytingens historie i Kristiania fra 1895 til 1930, per Kristiania skyttersamlag seg ut. Både Kristiania østre skytterlag og Kristiania skytterlag sorterte under skyttersamlaget, som var ledet av Anton Frisch fra 1894 til 1928.¹⁴⁷ Kolbjørn Kvam som tok initiativet til Kristianias østre skytterlags skilags langrenn med skyting i 1895 var også leder for skilaget nesten hele perioden frem til 1932.¹⁴⁸ Dermed kunne Kristiania skytterlags skiklubb kanskje bygge på en eldre tradisjon for å kombinere ski med skyting. Major Hjalmar Krag, Landsforbundets første leder, var samtidig viseformann for Kristiania skyttersamlag fra 1920 til 1922.¹⁴⁹ Han bidro direkte med å arrangere militære langrenn fra 1916 og en reporter hevdet at det var Krag selv som kom med idéen til å ha skyting under de militære langrennene.¹⁵⁰ Dette nettverket var kanskje en av årsakene til at skiskytingen fikk etablert seg i Kristiania på 1920-tallet.

5.5 SKISKYTING UTENFOR KRISTIANIA

Dersom man bare følger skytterlagene i Oslo-området er det lett å inntrykk av at den norske skiskytingen ble standardisert med *Forsvarsrennet* og *Det militære langrennet*, men det var fremdeles stor variasjon i de lokale konkurransene. Det er utenfor denne oppgavens omfang å gi en komplett fremstilling av alle slike variasjoner innen norsk skiskyting før 1930, men jeg vil forsøke å skissere noen utviklingstrekk.

5.5.1 Militære konkurranser

Ti-skudsmodellen ble spredd via militære langrenn. Trondhjems skiklubb arrangerte årlige militære langrenn fra 1915. Stevnene i Trondheim speilet utviklingen i Oslo. I 1920 gikk en over til skiskyting og garnisonskompaniet i Trondheim tok over arrangementet. I 1923 tok man i bruk regelen om at hvert treff var verdt et halvt minutt tidsfradrag.¹⁵¹ På denne måten fungerte de årlige konkurransene ved Holmenkollen som en standard for militære langrenn. Modellen for militære langrenn med skyting spredde seg helt til Finnmark hvor 51 skiskyttere

¹⁴⁷ Jorsett 1983: 62

¹⁴⁸ Kvam var dessuten viseformann i skyttersamlaget til Hjalmar Krag tok over i 1920. Jorsett 1983: 62; 2008b: 35

¹⁴⁹ *Dagbladet* 07.02.1916: 2; Jorsett 1983: 62; Olstad 1987: 192

¹⁵⁰ Jeg har ikke funnet belegg for denne påstanden i mitt kildemateriale. *Aftenposten* 21.02.1918: 4

¹⁵¹ *Aftenposten* 31.03.1916: 5; *Trondhjems Adresseavis* 23.03.1915; 07.01.1920: 3; 08.03.1923: 5

konkurrerte i 1922.¹⁵² Det ser ut til at regelendringer spredde seg raskere etter at rennene kom under militær kontroll.

Det var begrenset hvor sterkt innflytelse komitéen i Oslo hadde. Som vi har sett, mente Finn Qvale at skiskyting var urettferdig for langrennsløpere. Da han arrangerte «militært langrenn» ved infanteriets vinterskole på Hvalsmoen, var det uten skyting og med orientering.¹⁵³ Det var også rom for lokale regelendringer, som ved det årlige militære langrennet med skiskyting i Trondheim 1930. Her skjøt en på selvanvisende figurskiver og fikk en ett minutt *tilleggstid* for hvert *bomskudd*. Før dette hadde en fått tidsfradrag. Utøverne måtte dessuten levere en melding til løpet var ferdig og fikk tre minutters *tilleggstid* om de husket feil.¹⁵⁴

5.5.2 Langrenn med baneskyting?

Fra 1916 til 1925 arrangerte Bergen turnforenings idrættslag konkurranser i langrenn med skyting på Ulriken, byens høyeste fjell. Målene med disse konkurransene var det samme som i Kristiania: å «oparbeide skyteinteressen og skytefærdigheten inden idrættskredsene.»¹⁵⁵ Dette helt i tråd med Centralforeningens diskurs. Langrennet i den bergenske skiskytingen var på 12-15 kilometer, omtrent den samme som ved Kristiania skytterlags skilags konkurranser i samme periode. Som i Kristiania ble det også skutt ti skudd, men i Bergen skulle fem skudd utføres liggende og fem stående. Den største forskjellen var at det ble skutt mot en *ti-delt skive* på *kortere avstand* (100 meter) *etter målgang*. Da man ikke skjøt på figurskiver formet som soldater, ble den bergenske konkurranseformen mer abstrakt enn i ti-skudsmodellen. Siden skytingen foregikk mot ti-delte normalskiver, på et sted hvor skytterne var godt kjent, kan vi anta at avstanden til skivene også var kjent for deltagerne.¹⁵⁶ Den bergenske skytingen hadde dermed flere fellestrekk med baneskytingen, enn feltskytingen. Vi kan kanskje omtale ti-skudsmodellen som *langrenn med feltskyting*, mens den bergenske modellen var *langrenn med baneskyting*.

I likhet med ti-skudsmodellen ble langrennet og skytingen forsøkt vektet likt i Bergen. I 1916 fikk den raskeste skiløperen og den skytteren ti poeng hver. Som i Kristiania var det dermed mulig å få maksimalt 20 poeng. Bergens turnforenings idrættslag fulgte likevel ikke

¹⁵² *Aftenposten* 06.03.1922: 5

¹⁵³ Kongen var tilstede og premierte de 30 deltagerne. *Nidaros* 21.02.1928: 8

¹⁵⁴ *Adresseavisen* 15.01.1930: 10

¹⁵⁵ *Bergens Tidende* 29.02.1916: 5

¹⁵⁶ *Bergens Tidende* 29.02.1916: 5; 12.03.1917: 5; 02.03.1918: 5; 17.02.1919: 7; 13.03.1922: 4; *Morgenavisen* 16.02.1920: 6; 17.03.1924: 5; 21.03.1925: 5

den østlandske modellen, men gjorde det slik at den nest beste skytteren fikk ni poeng, den tredje beste åtte poeng, og så videre.¹⁵⁷ Dette poengsystemet hadde klare begrensninger dersom det var mer enn ti deltagere og året etter kom det nye regler:

Førstemand i langrendet gives 20 points, hvorefter de øvrige deltagere faar 1 point mindre for hvert minut daarligere tid. I skytingen gir blink 20 points, derefter gaar det nedover med 1½ points fradrag for hver point daarligere træf i skiven. Hver deltager skal umiddelbart efter indkomsten i langrendet skyte 5 skud i staaende og 5 skud i liggende stilling paa 2 minutter (eller derunder).¹⁵⁸

På en ti-delt skive fikk man ti poeng ved å treffe midten, maksimalt hundre poeng ved ti treff, men det kommer ikke tydelig frem om det er dette man mener med «blink». Reglene kan også tolkes som at beste skytter fikk 20 poeng.

Idrettslaget Bjart på Voss og Trondhjem skytterlag arrangerte lignende konkurranser i langrenn med baneskyting i årene 1924-1925. Her kan vi også anta at skuddholdet var kjent for deltagerne, siden det ble skutt på en standard ti-delt skive ved innkomst ved en skytebanene deltagerne kjente. Ved konkurransene på Voss fikk beste skiløper hundre poeng, mens man kunne få maksimalt hundre poeng for skytingen. Dette poengsystemet hadde dermed klare likhetstrekk med det som ble benyttet i Kristiania etter 1915, men tilpasset en ti-delt skive. I Trondheim benyttet de trolig en tilsvarende metode for å balansere ski og skyting. Her er vinneren oppgitt med 110 poeng og det ble skutt seks skudd på en ti-delt skive. Jeg antar derfor at man kunne få maksimalt seksti poeng for langrennet og seksti for skytingen.

¹⁵⁷ *Bergens Tidende* 29.02.1916: 5

¹⁵⁸ *Bergens Tidende* 12.03.1917: 5

Tabell 5.5 Sammenligning av tre regelverk for langrenn med skyting 1916-1925

Arrangør	Bergen turnforenings idrettslag ¹⁵⁹	Idrettslaget Bjart på Voss ¹⁶⁰	Trondhjem skytterlag ¹⁶¹
Først arrangert	1916-1925	1924-1925	1925
Lengde	12-15 kilometer	Ca. 8 kilometer	Ca. 6 kilometer
Antall skudd	10 (5 stående, 5 liggende)	10 skudd	6 skudd
Mål	10-delt skive	10-delt skive	10-delt skive
Målets plassering	Ved innkomst	Ved innkomst	Ved innkomst
Avstand kjent for utøverne?	Ikke oppgitt, men trolig kjent.	Ikke oppgitt, men trolig kjent.	Ikke oppgitt, men trolig kjent.
Avstand	100 meter	200 meter	200 meter

5.6 AVSLUTTENDE REFLEKSJONER

Perioden frem til 1930 var preget av stor lokal variasjon i regelverkene for langrenn med skyting, men i Oslo forekom det en tydelig standardisering av idretten. Særlig Kristiania skytterlags skiklubb fikk en stor rolle, noe som kanskje en sammenheng med Kristiania skytterlags historiske interesse for langrenn med skyting.

I en tid der idretten var kjennetegnet av spesialiserte særforbund, foreslo skytterledere og offiserer et alternativ. Å kombinere forflytningsidretter med skyting, slik at idretten fikk større militær nytteverdi. På denne måten fremstår langrenn med skyting som en del av en motkultur mot sportifisering. Likevel er det mulig å observere en rekke kjennetegn på sportifisering av langrenn med skyting før 1930, ikke minst når det gjaldt standardisering og en bevegelse mot konkurranse på like vilkår.

Spørsmålet er hva det betyr når skiskytingen blir både sportifisert og militarisert, altså beveger seg i retning indre og ytre rasjonalitet samtidig. Om ikke annet så demonstrerer dette at de to dimensjonene ikke står i motsetning til hverandre.¹⁶² Samtidig viser det at «kampen mot sportifisering» (om jeg kan kalle den det) ikke nødvendigvis gikk mot alle kjennetegnene på sportifisering som jeg har listet opp i innledningskapittelet.

¹⁵⁹ *Bergens Tidende* 29.02.1916: 5; 12.03.1917: 5; 02.03.1918: 5; 17.02.1919: 7; 13.03.1922: 4; *Morgenavisen* 16.02.1920: 6; 17.03.1924: 5; 21.03.1925: 5

¹⁶⁰ *Bergens Tidende* 07.04.1925: 4; *Morgenavisen* 01.04.1924: 5;

¹⁶¹ *Trondhjems Adresseavis* 06.04.1925: 5

¹⁶² Dette er også et argument for å endre begrepsbruken bort fra «indre» og «ytre», som språklig sett står i et motsetningsforhold.

6 EN INTERNASJONAL SPORT?

Dersom en fokuserer for mye på utviklingen i ett land, er det lett å gå glipp av den transnasjonale utviklingen. I dette kapittelet vil jeg derfor løfte blikket fra norsk til internasjonal skiskyting. I 1924 og 1928 var militære patruljeløp en del av de olympiske vinterlekene. Hva var opphavet til disse konkurransene? Når var de første internasjonale konkurransene i skiskyting? Var det en sammenheng mellom utviklingen i Norge og internasjonalt? I hvilken grad kan vi snakke om en internasjonal standard for skiskyting før 1930?

Kapittelet har tre deler. Først vil jeg undersøke skiskytingen før første verdenskrig, med et særlig fokus på Club Alpin Françaises konkurranser. Deretter vil jeg kort omtale skienes bruk i krig. Den største delen av kapittelet vil jeg vie til en undersøkelse av fire internasjonale patruljeløp etter første verdenskrig. Først de olympiske patruljeløpene i Chamonix 1924 og St. Mortiz 1928. Deretter de mindre kjente patruljeløpene ved det internasjonale skiforbundets renn i Zakopane i 1929 og Oslo i 1930.

6.1 INTERNASJONAL SKISKYTING FØR FØRSTE VERDENSKRIG?

Ifølge William D. Frank ble det første militære patruljeløpet på ski arrangert i 1902 i Tyskland. Han refererer til Stegen, Niinimaa og Jönsson men ingen av disse nevner noe om en slik konkurranse i 1902.¹ Det kan likevel være hold i påstanden. I Skiforeningens årbok fra 1904 nevnes det at alle nasjonale og internasjonale skiløp i Tyskland har begynt å inkludere ««militærlaufen», «patruljenlauf» o.s.v. hvori kun militærpersoner deltager.»² Mitt analysemateriale forteller lite om de tyske patruljeløpene, men Skiforeningens årbøker nevner et «20 km. patrulje- opklaringsløp» i Feldberg, i februar 1910. En tropp fra Norge, som tidligere på året hadde deltatt i et fransk patruljeløp, avslo å delta i konkurransen: «kartene avvek fra vore, og da dessuten chanserne var smaa» da de tyske deltagerne kjente terrenget godt. Det nevnes ingenting om at deltagerne måtte gå med gevær eller pakning.³ Fra Skiforeningens beskrivelse og en avisartikkel i *Morgenbladet*, fremstår det tyske patruljeløpet som et orienteringsløp på ski for militære som gikk i patruljer (grupper). Som vi så i kapittel fem, var slike militære orienteringsløp ikke uvanlig i Sverige.⁴ Ifølge Willy Grundbacher ble

¹ Frank 2013: 61; Stegen 1979: 10; Niinimaa 1998: 17; Jönsson 2001: 240-242

² O. T. Klingenberg Skiforeningens årbok 1904: 86

³ Skiforeningens årbok 1910: 84

⁴ Se for eksempel *Norsk skyttertidende* nr. 9 1904: 35-36

det også arrangert militære patruljeløp med skyting i Sveits fra 1905.⁵ En nærmere studie vil trolig gi ny innsikt i om disse konkurransene, men det er utenfor denne oppgavens rekkevidde.

6.1.1 Norsk påvirkning på militære patruljeløp i Frankrike?

Som nevnt i forrige kapittel ble utformingen av de norske militære langrennene påvirket av Club Alpin Français internasjonale skirenn. «Alpeklubben» ble stiftet i 1873. Målet skal ha vært å bidra «til den franske races moralske og fysiske gjenreising», etter krigsnederlaget mot Tyskland to år tidligere.⁶ Foreningen begynte med skiløping allerede i 1894, men det var først da nordmenn ble involvert at utviklingen skjøt fart. Henry Cuënot, presidenten for det franske skiforbundet, sammenlignet i 1929 nordmennenes betydning for fransk skiidrett, med Columbus sin betydning for Amerika. Ifølge han var det først i 1906 at Club Alpin «fikk forståelse av skisportens betydning.» Året etter samarbeidet alpeklubben med nordmenn om å opprette en komité for vintersport i Frankrike og samme vinter arrangerte Club Alpin Française sitt første internasjonale skistevne i Briançon.⁷

I Briançon var det opprettet en militær skiskole, et ledd i grenseforsvaret mot Italia som også drev med militær skiløping.⁸ Fra høsten 1902 hadde norske offiserer fungert som skiinstruktører.⁹ Første løytnant Herman Schultz. I 1903 ble han erstattet av løytnant Finn Qvale og kaptein Henrik Angell som var sendt fra Norge etter offisiell forespørsel fra den franske generalstaben.¹⁰ De franske soldatene ble omtalt som utholdende, men «aldeles uøvede og utrænede» på ski, en stor del av aktiviteten var skimarsjer på 50 til 60 kilometer om dagen.¹¹ Målet var å utdanne offiserer til skiinstruktører på seks til syv uker. Det var vanskelig å kommandere grupper på mer enn 30 skiløpersoldater, og det var farlig å være alene i snøen. Patruljer på fire til seks mann som opererte forholdsvis selvstendig var derfor ofte best egnet, særlig til rekognosering og vakthold. Siden det ble mange slike patruljer, ble

⁵ Grundbacher 1986: 121

⁶ Signert «F.F.» *Aftenposten* 05.01.1914: 1

⁷ Jeg har ikke klart å avdekke identiteten på nordmennene som samarbeidet med alpeklubben i 1907.

Intervju med Henry Cuënot i *Aftenposten* 10.01.1929:5; Signert «F.F.» *Aftenposten* 05.01.1914: 1

⁸ Kaptein Henri Clerc tok initiativet til skiopplæring blant alpeinfanteriregiments i 1900, men ble overbevist om at norske skiinstruktører ville gjøre en bedre jobb etter å ha lest Fritjof Nansens *Paa ski over Grønland*. Andersen 2000: 142; Huntsford 2006: 278-279

⁹ I Italia var det en annen norsk instruktør. Allen 2007: 155

¹⁰ Ifølge Huntsford ønsket Sveriges ambassadør at det skulle sendes en norsk og en svensk skiinstruktør. Han møtte motstand fra franskmennene som fryktet Sveriges tette bånd til Tyskland og det endte med to norske offiserer. Huntsford 2006: 279-280

¹¹ Finn Qvale i Skiforeningens årbok 1903: 51-60

behovet for underoffiserer stort ved skiskolen.¹² Dette forklarer kanskje hvorfor det franske militære langrennene ble arrangert som patruljeløp, med en offiser, en underoffiser og to menige.¹³

I februar 1907 arrangerte Club Alpin Français, sammen med franske militære, en internasjonal skikonkurranse i Briançon. Roland Huntford beskriver dette som «det første anerkjente internasjonale renn på Kontinentet». Dette var en konkurranse etter nordisk modell, med hopp og langrenn, men inkluderte også et patruljeløp hvor franske og italienske skisoldater konkurrerte mot hverandre, «det første internasjonale militærrenn.» Durban-Hansen en offiser fra Norge ble tilbydd en dommerolle ved arrangementet. Flere franske generaler og guvernører møtte opp for å se vurdere hvordan skiløpingen kunne brukes i hæren.¹⁴ Club Alpins internasjonale renn ble deretter arrangert årlig på ulike steder til og med 1914.¹⁵ I 1908 sendte Norge for første gang en offisiell tropp av soldater fra Garden, ledet av premierløytnant K. V. Amundsen.¹⁶ Nordmennenes deltagelse, særlig hoppferdighet skapte dype inntrykk hos de franske tilskuere.¹⁷

Samtidig sendte Frankrike offiserer og skiløpere til Norge. Et navn som går igjen er Alfred Couttet. 1909 var han den første franske deltageren ved Holmenkollrennene og vant første premie i klassen for de yngste hopperne.¹⁸ Samme år deltok fire franske offiserer på det Nordenfjeldske skiløperkompaniets vinterøvelser i Norge.¹⁹ Disse fransk-norske relasjonene bidro sannsynligvis til den transnasjonale spredningen av militær skipraksis.

6.1.2 Fransk skiskyting?

V. A. Firsoff, hevdet i 1943 at det første internasjonale patruljeløpet *med skyting* ble arrangert i Briançon i 1908 med deltagere fra Frankrike, Italia, Sveits, Sverige og Norge, – og at dette ble et årlig arrangement, kun avbrutt av første verdenskrig.²⁰ Norske øyenvitneskildringer fra 1908 gir detaljerte beskrivelser konkurransene, men nevner derimot ingenting om skyting.²¹

¹² G. Westerlund *På skidor 1910-11*: 92-96

¹³ Skiforeningens årbøker 1908: 66; 1909:49-50; 1910:81; 1912: 128; 1913: 67-68

¹⁴ Skiforeningens årbok 1907: 106-108

¹⁵ Signert «F.F.» *Aftenposten* 05.01.1914: 1

¹⁶ Intervju med Henry Cuënot i *Aftenposten* 10.01.1929: 5

¹⁷ Intervju med Henry Cuënot i *Aftenposten* 10.01.1929: 5

¹⁸ *Aftenposten* 30.12.1921: 4

¹⁹ Skiforeningens årbok 1909: 54-65

²⁰ Firsoff 1943: 18

²¹ Løpet ble omtalt som «reconnaissance» til tross for at det i praksis ikke var behov for orientering – skiløperne måtte følge en telefonlinje for å være sikker på at de ikke rente utfor et stup i de bratte alpine. Premierløytnant Amundsen intervjuet i *Morgenbladet* 16.01.1908: 1

Firsoff refererte til en artikkel fra *Der Winter* 1915, men denne nevner ingenting om at det var skyting i patruljeløpet i 1908.²²

Qvale nevner ikke skyting med et ord i sin omtale av skiskolen i Briançon, men fra en svensk oversettelse av skiskolens reglement vet vi at skytingen alltid skulle skje i en skytterlinje med fire stegs mellomrom. Den svenske artikkelen inkluderte et bilde av en slik skytterlinje, som viser at de franske skisoldatene støttet geværet på skistaven. I samme artikkel er det også et bilde av en mann med ski på beina som ligger og skyter. Fra disse fotografiene kan vi anta at den franske militære skiskolen også drev med skyteøvelser fra ski.²³

I et forsøk på å tidfeste de eldste konkurransene i langrenn med skyting i Frankrike søkte jeg etter franske begrep for skiskyting i det franske nasjonalbibliotekets digitale database *Galica*. Det eldste treffet jeg fikk var i avisen *Le Matin* den 23. februar 1910:

«Ski et tir. – GRENOBLE, 21 février. – *Dépêche particulière du «Matin»*. – Pour la première fois en France ont eu lieu hier au Sappey, à la Grande-Chartreuse, de concours de ski et de tir combinés. Ces épreuves, organisées par le Ski dauphinois et la Société de tir de Grenoble, ont obtenu le plus grand succès. La curiosité avai attiré sur les pentes de neige plus de mille personnes.²⁴

Videre i artikkelen står det at vinneren var 14 år gamle Marcel Cocat som traff med seks av åtte skudd, til tross for snø og storm. Det nevnes ikke noe om tid eller poenggiving for skiløpingen, det er derfor uklart om dette faktisk var et langrenn med skyting, eller bare skyting med ski på beina.

Figur 6.1 Skyting ved den militære skiskolen i Briançon.²⁵

²² *Der Winter* 25.01.1915: 65-67

²³ G. Westerlund *På skidor 1910-11*: 93, 98

²⁴ *Le Matin* 23.02.1910: 5

²⁵ Bilder fra *På skidor 1910-11*: 93, 98

Det som er tydelig fra artikkelen er at konkurranseformen ble opplevd som noe helt nytt i Frankrike. Denne observasjonen sannsynliggjør at det ikke var langrenn med skyting i Club Alpins internasjonale konkurranser i 1908 og 1909. Det er interessant at den franske konkurransen representerte et samarbeid mellom skiløpere og skyttere, på samme tid som nettopp slike samarbeid ble vektlagt i den norske idrettsdiskursen. Det er kanskje tilfeldig, men nettopp i 1910 var svenske offiserer, som å studere språk og militærvitenskap i Grenoble, skiinstruktører hos *Le Ski Dauphinois*.²⁶

I 1912 ble Club Alpin sitt årlige militære patruljeløp arrangert *med* skyting. Ingen norske utøvere deltok. I Skiforeningens årbok blir skytingen bare nevnt under et bilde av det franske laget som «vandt første prémie i løp med skyting.»²⁷ Alfred Couttets navn var i kursiv, han var allerede kjent i Norge som deltager i Holmenkollrennene.²⁸ Magne Killén, som deltok i Club Alpins hopprenn beskrev patruljeløpet i en avisartikkel. Løpet tok sted 2. februar 1912 i Chamonix og var på 35 kilometer. Franskmennene gikk med 10 kilos pakning og gevær, med skytingen underveis og ikke ved innkomst. Resultatene er oppgitt i tid, uten antall treff og Killén nevner ikke antall skudd.²⁹ Det kommer ikke frem fra kildematerialet hvordan franskmennene bestemte seg for å inkludere skyting i patruljeløpet. To svenske patruljer deltok i patruljeløpet, men de sto neppe bak idéen om å ha skyting i patruljeløpet. De deltok nemlig uten gevær og pakning – dermed uten å skyte.³⁰ Det kommer heller ikke frem av kildene mine om dette løpet bidro til idéen om å ha skyting ved det norske militære langrennet i 1916.

Det var planlagt skyting ved Club Alpins Françaises militære patruljeløp i 1913. Dette året sendte Norge en offisiell tropp ledet av N. R. Østgaard, og blant medlemmene var Lauritz Bergendahl.³¹ Troppen fra Norge møtte opp med pakning og karabin, var tydeligvis innstilt på å konkurrere i skiskyting på lik linje med deltagerne fra Frankrike, i motsetning til troppen fra Sverige året før. Det ble likevel ikke skyting, da det regnet og ikke var snø på skytebanen. Pakningen ble også redusert fra ti til seks kilo, for å kompensere for de vanskelige forholdene.³² Denne praksisen viser at skytingen ikke ble sett på som en essensiell del av patruljeløpet. Dette er et kjennetegn den franske skimarsjprøven delte med det norske militære

²⁶ Dette var et forbund av 8 skiklubber med til sammen 1500 medlemmer. *På skidor 1910-11*: 87-88

²⁷ Signert «I. B.» Skiforeningens årbok 1912: 126

²⁸ Signert «I. B.» Skiforeningens årbok 1912: 125-126

²⁹ Det er mulig at løpet blir omtalt i den svenske skiforeningens årbok fra 1912. En årgang jeg ikke har lest, da det var lakune på Oslos universitetsbibliotek. Magne Killén *Aftenposten* 22.01.1912: 4

³⁰ Magne Killén *Aftenposten* 22.02.1912: 4

³¹ N. R. Østgaard i Skiforeningens årbok 1913: 65-71

³² N. R. Østgaard i Skiforeningens årbok 1913: 65-71; *Aftenposten* 4.02.1913: 1

langrennet, i motsetning til den svenske skiskytingen.³³ Dette kommer også frem av at det internasjonale patruljeløpet i 1914 ble gjennomført uten skyting.³⁴

Før første verdenskrig var Club Alpin Françaises militære patruljeløp i en formingsfase, der reglene ble tilpasset forholdene på stevnedagen. Deltagerne kunne ikke vite på forhånd hvor lang løypen var eller pakningens vekt. Skyting fremstår heller ikke som en essensiell del av rennet, og kunne sløyfes ved behov. På et punkt var det likevel en standard: alle rennen var konkurranser mellom patruljer i militær utrustning, ledet av offiserer.³⁵ Nettopp dette kjennetegnet ville senere bli overført til de militære patruljeløpene i vinter-OL etter første verdenskrig.

6.2 SKILØPERE I KRIG

Ved starten av første verdenskrig var det optimisme knyttet til skienes nytteverdi. Skiene ble forstått som en mulighet for troppene til å bevege seg raskt gjennom vanskelig terreng, slik at man kunne komme med overraskende angrep. Det var nettopp slike overraskelsesangrep langrenn med skyting var ment å simulere. Frank beskriver strategien til skiløperavdelinger som en videreføring av kavaleritaktikk fra den amerikanske borgerkrigen. Målet var å komme bak fienden, men det viste seg vanskelig i en skyttergravskrig uten flanker.³⁶ I fjellkjeden Vosges var det trefninger mellom tyske og franske skiløpersoldater, der den tidligere nevnte skiløperen, Alfred Couttet ble oppgitt å ha vært blant de som mistet livet.³⁷ Det nyttet ikke å storme mot mitraljøseild, og i de bratte fjellene var det lite plass til å manøvrere på ski. Dermed ble det stillingskrig også i Alpene.³⁸

Tundraen og de åpne slettene i Russland ga større rom for skiløpersoldatenes strategier. Under de finske og russiske borgerkrigene kom skiene til sin rett. Mai 1918 angrep finske skisoldater Pechanga nordvest for Murmansk. Vinteren etter fikk den hvite armeen støtte av soldater fra rekke land, inkludert Frankrike.³⁹ Blant disse troppene var det et kjent navn. Henrik Angell, som hadde vært instruktør i Briançon, vervet seg høsten 1918 til Den franske fremmedlegionen. Målet var å kjempe mot tyskerne, men den krigen gikk mot slutten. Angell ble skiinstruktør og ledet flere frivillige rekognoseringspatruljer bak fiendens linjer. Disse

³³ Se forrige kapittel.

³⁴ Magne Killén *Norsk idrætsblad* nr. 4 1914: 35

³⁵ Den norske skiforeningens årbøker 1908: 66; 1909: 49-50; 1910: 81; 1912: 128; 1913: 67-68

³⁶ Frank 2013: 42-43

³⁷ Frank 2013: 44; Aftenposten 30.12.1921: 4

³⁸ Frank 2013: 44; Allen 2007: 158-159, 162

³⁹ Styrker fra Canada, Italia, Serbia, Frankrike og England, som en del av den allierte intervensjonen mot bolsjevikene. Frank 2013: 46-47

spilte en viktig rolle i planleggingen av angrep. Angells beskrivelser viser også farene skiløpersoldatene møtte. På sitt siste oppdrag ble han overrasket av en snøstorm. Angell klarte å redde en annen soldat fra å fryse i hjel, havnet selv i koma av kolbrand, men overlevde.⁴⁰

Skiløpernes suksess i fra 1918 til 1919 skal ha ført til at Bolsjevikene inkluderte skitrening i militærets opplæring.⁴¹

6.3 INTERNASJONALE KONKURRANSER ETTER FØRSTE VERDENSKRIG

På 1920-tallet ble skiskyting utøvd i en rekke land. I Finland fikk skiskyting en større rolle etter den finske borgerkrigen og i 1923 ble det arrangert nasjonalt mesterskap i skiskyting.⁴² I Sverige fortsatte man med skiskyting i forbindelse med den årlige riksfeltskytingen.⁴³ I 1923 drev man med langrenn med skyting «etter svenskt mönster» i Praha, Tsjekkoslovakia.⁴⁴ I 1924 begynte den røde armeen også med konkurranser i militære patruljeløp, men Frank spesifiserer ikke om de var med skyting.⁴⁵ Alexandr Kurakin hevder at Sovjetunionens første militære patruljeløpet med skyting av sportslig betydning var i 1933.⁴⁶ Under vinterlekene i Chamonix 1924 deltok dessuten utøvere fra Italia og Polen i det internasjonale patruljeløpet med skyting. Kildematerialet mitt nevner ikke om det fantes tradisjon for skiskyting i landene.⁴⁷

Det ser ikke ut til å ha vært vanlig med internasjonale konkurranser i skiskyting. Både i Norge og Sverige ble nasjonale mesterskap i skiskyting arrangert ved siden av internasjonale skirenn. Det samme skjedde i Lahti 1926 da det internasjonale skiforbundet arrangerte internasjonale skirenn, samtidig som det finske heimevernet konkurrerte i langrenn med skyting.⁴⁸ Det fantes unntak, stevner der finske og estlandske soldater konkurrerte mot hverandre.⁴⁹

I 1922 ønsket tre franske alpejegere å delta i det militære langrennet med skyting i Norge. Blant franskmennene var Couttet, som hadde overlevd sin egen dødsannonse.⁵⁰ For skribenten i *Sportsmannen* virket det som en selvfølge at franskmennene skulle få lov å delta,

⁴⁰ I ett tilfelle marsjerte Angells patrulje 160 kilometer på 41 timer og spanet to mil bak fiendens linjer. Andersen 2000: 212-215

⁴¹ Frank 2013: 47

⁴² I disse stevnene var langrennet på 8 kilometer. Vasara 1997: 159, Frank 2013: 56

⁴³ *På skidor* 1910-1911: 143-150; 1917: 95-99; 1920: 59

⁴⁴ *På skidor* 1924: 244-245

⁴⁵ Frank spesifiserer ikke om dette var med eller uten skyting. Frank 2013: 62

⁴⁶ Kurakin 2008: 256

⁴⁷ Ingen av landenes patruljer fullførte løpet. Avé, Denis & Burbon 1924: 701-702

⁴⁸ Ingolf Hysing Olsen *Bergens Tidende* 17.02.1926: 1, 5

⁴⁹ I disse stevnene var langrennet på 8 kilometer. Vasara 1997: 159, Frank 2013: 56

⁵⁰ Frank 2013: 44, Aftenposten 30.12.1921: 4

men den franske militærattache skal ha nektet franskmennene å skyte under konkurransen; «uvisst av hvilken grund og for oss helt uforstaaelig.» Alpejegerne gjennomførte derfor rennet uten å skyte og utenfor konkurransen.⁵¹

6.4 CHAMONIX 1924 – FØRSTE OL MED SKISKYTING

I 1920 begynte Club Alpin Française igjen å arrangere konkurranser i militære patruljeløp i forbindelse med «Coupe de France.»⁵² Disse rennene fikk begrenset oppmerksomhet i den norske dagspressen, og det kom ikke frem om de ble arrangert med eller uten skyting. I en notis om «Coupe de France» i *Aftenposten* 1923, omtales et 12 kilometer militært langrenn for lag, hvor Tsjekkoslovakia vant med tiden 4.20.19. Det nevnes ikke noe om antall treff, noe som kan tyde på at stevnet var uten skyting.⁵³

I 1924 inviterte Club Alpin Française sammen med IOC og Det franske forbundet for vinteridrett, til en internasjonal vinteridrettsuke i Chamonix.⁵⁴ Blant øvelsene var et militært patruljeløp med skyting med lignende form som før første verdenskrig. Stevnet ble omtalt som «l'épreuve militaire de ski» på fransk.⁵⁵ I 1926 fikk vinteridrettsuken retroaktivt status som første vinter-OL.⁵⁶ IOC regner i dag derfor det militære patruljeløpet i 1924 som en offisiell olympisk øvelse.⁵⁷

Den offisielle rapporten fra Chamonix er sparsom på detaljer. Patruljeløpet var på 30 kilometer med skyting underveis. Hver mann gikk med pakning, men det er ikke oppgitt hvor mye denne skulle veie. Trolig var vekten omtrent den samme som ved Club Alpins tidligere konkurranser, seks til ti kilo.⁵⁸ Det er heller ikke oppgitt hva man skjøt på, men treffene ble målt binært i treff/bom, noe som tyder på at det var en figurskive. For hvert treff fikk laget et halvt minutt fradrag fra langrennstiden.⁵⁹ Hver patrulje besto av fire mann, hvorav en offiser som var patruljeleder og gikk uten gevær. De tre andre hadde gevær og skulle skyte seks

⁵¹ Couttet smurte feil og ga opp, men Ravanelle og Payot fikk gode tider. *Sportsmanden* 27.02.1922: 7; *Aftenposten* 24.02.1922: 1

⁵² Intervju med Henry Cuënot i *Aftenposten* 10.01.1929: 5

⁵³ *Aftenposten* 03.02.1923: 2

⁵⁴ Avé, Denis & Burbon 1924: 643

⁵⁵ Avé, Denis & Burbon 1924: 701

⁵⁶ Vinteridrettsuken i Chamonix var først planlagt som vinter-OL, men Norge, Sverige, Canada og Sveits gikk imot forslaget i 1921. Dalby, Greve & Jorsett 2006: 30

⁵⁷ Patruljeløpet i 1924 har en offisiell resultatliste i motsetning til 1928. Den internasjonale olympiske komité (u.å.).

⁵⁸ Se over.

⁵⁹ Avé, Denis & Burbon 1924: 701-702

skudd hver.⁶⁰ Fra et bilde i den offisielle rapporten kan vi anta at det var tillatt å støtte geværet på skistavene.⁶¹

Det var ingen deltagere fra Norge i patruljeløpet i Chamonix 1924. Dette til tross for at tropper fra Norge hadde vunnet lignende konkurranser, arrangert av samme klubb før krigen, og til tross for at norske utøvere deltok i andre skirenn.⁶² De seks landene som deltok i konkurransen var: Sveits, Finland, Frankrike, Tsjekkoslovakia, Italia og Polen. Det finske laget skjøt best, med 11 treff, men Sveits var best på ski og vant sammenlagt. Patruljene fra Polen og Italia fullførte ikke løpet.⁶³

6.4.1 Transnasjonal utveksling?

Etter patruljeløpet i Frankrike var det flere som var skuffet over at Norge ikke deltok og dermed «ga bort» en opplagt medalje i et langrenn.⁶⁴ I denne sammenheng hevdet J. A. Hoff, Skyttervesenets kontorsjef, at den franske skiskytingen var inspirert av det militære langrennet

(...) som vakte opsikt baade i civile og militære kredser endog utenfor landets grænser. Se, her kom repræsentanter for stormaktshære for at sætte sig ind i hvordan vi ved praktiske øvelser underbygger vort forsvar!

Og saa holdes der et verdensidrætsstevne i Frankrike med militært langrend som et ganske stort nummer i programmet. Var det *uten* skytning? Nei, det var *med*. Det var militært langrend med skytning, formelig efter norsk mønster.⁶⁵

I Hoff's narrativ hadde det frivillige Skyttervesenet deler av æren for at skiskyting var blitt en olympisk sport. Stemmer det at det franske patruljeløpet var påvirket av det norske militære langrennet?

Det var ikke uvanlig med hverken utenlandske gjester eller offiserer blant publikum. Den svenske militærattacheen til stede ved flere anledninger og i 1922 også den franske militær attaché blant tilskuerne ved innkomsten til det militære langrennet i Kristiania.⁶⁶ Noen av likhetene mellom det militære langrennet i Kristiania og patruljeløpet i Chamonix, kan

⁶⁰ *Aftenposten* 30.01.1924: 2

⁶¹ Avé, Denis & Burbon 1924: 701-702

⁶² Avé, Denis & Burbon 1924: 688, 691, 693-694

⁶³ Avé, Denis & Burbon 1924: 701-702

⁶⁴ *Aftenposten* 30.01.1924: 2; 08.02.1924: 5; 13.02.1924: 4; 03.03.1922: 6

⁶⁵ *Aftenposten* 08.02.1924: 5

⁶⁶ *Aftenposten* 28.02.1919; *Aftenposten* 24.02.1922: 1, *Sportsmanden* 27.02.1922: 7, *Aftenposten* 27.02.1923: 4

forklares med transnasjonal idéutveksling før krigen. Det militære langrennets form var som nevnt trolig inspirert av de franske patruljeløpene før krigen. Det er likevel slående, og neppe tilfeldig, at ett treff under den franske konkurransen i 1924 ga samme tidsfradrag som i det norske militære langrennet etter endringene i 1923. Spørsmålet er hvilken vei idéutvekslingen har gått. Lot franskmennene seg inspirere av Norge, eller motsatt? Eller var begge konkurransene inspirert av noe annet som ikke kommer frem i mitt analysemateriale? Det finnes et hint i det norske kildematerialet. David Thue brukte treffverdien i Chamonix til å legitimere endringene han gjorde på det militære langrennet i Norge 1923, men han gjorde dette først etter OL i 1924.⁶⁷ Dersom Thue hadde kjent til at andre land brukte en lignende standard før 1923, ville han trolig ha brukt dette som argument i avisdebatten i 1923. Dette sannsynliggjør at det norske militære langrennet inspirerte reglene til det franske patruljeløpet i 1924, men et nærmere studium av franske kilder er nødvendig for å svare utfyllende.

Det er interessant at både Hoff og Thue ønsket å knytte det militære langrennet opp mot en internasjonal standard. Det virker også som at Hoff's argument om at konkurransen i Frankrike var *med* skyting hadde en viss effekt. I årene som fulgte ble den norske skimarsjkonkurransen bli arrangert med skyting.⁶⁸ Det er vanskelig å bedømme om det olympiske patruljeløpet hadde en direkte effekt på deltagelsen i det norske militære langrennet i årene som fulgte. I 1924 ble den norske skimarsjkonkurransen arrangert uten skyting og i 1925 ble stevnet avlyst på grunn av snømangel.

Tabell 6.1 Resultater fra det militære patruljeløpet i Chamonix 1924.⁶⁹

	Langrenn	Skyting		
Land	Tid	Treff	Tidsfradrag	Endelig tid
Sveits	4.00.06	8	04.00	3.56.06
Finland	4.05.40	11	05.30	4.00.10
Frankrike	4.10.53	2	01.00	4.18.53
Tsjekkoslovakia	4.22.24	5	02.30	4.19.54

⁶⁷ Thue, D. *Aftenposten* 26.03.1924: 3-4

⁶⁸ Se forrige kapittel.

⁶⁹ Avé, Denis & Burbon 1924: 702

6.5 ST. MORITZ 1928 – UTEN SKYTING

Ved vinterlekene i St. Mortiz deltok Norge i det militære patruljeløpet – og vant. Men dette året var patruljeløpet uten skyting og bare som en oppvisningsidrett.⁷⁰ Det er ikke klart hvorfor det ikke var skyting dette året. Under IOCs utøvende komités møte i Brussel 1927 ble det åpnet for at patruljeløpet kunne organiseres etter samme linjer som konkurransen i Chamonix 1924.⁷¹ Det er overaskende at Sveits som vant konkurransen med skyting i 1924, ikke ville ha skyting fire år senere. Sveits hadde en tradisjon for patruljeløp med skyting som gikk tilbake til 1905.⁷² Kanskje hadde det oppstått en kultur for skimarsjkonkurranser uten skyting siden den gang? For å kunne svare på dette spørsmålet trengs det nærmere studier, som er utenfor denne oppgavens rekkevidde.

Det er tydelig fra kildene mine at militære patruljeløpet hadde høy status i Sentral-Europa, men det kommer ikke klart frem hvorfor.⁷³ I en tale ved premieutdelingen i 1928 ble patruljeløpet imidlertid tillagt en patriotisk verdi.⁷⁴ Sannsynligvis hadde det en sammenheng med at patruljeløpet åpnet for direkte sammenligning av ulike nasjonenes soldater.⁷⁵

6.5.1 Regelverk

Patruljeløpet i 1928 hadde omtrent samme form som i Chamonix. Patruljene skulle bestå av en offiser, en underoffiser og to menige, som måtte komme samlet i mål.⁷⁶ Løypen var på 28,5 kilometer, med omtrent tusen meters høydeforskjell.⁷⁷ Offiserene skulle ha «revolver eller pistol, kikkert, kompass, kart og signalflyte.» De øvrige deltagerne skulle ha en karabin. Alle skulle gå med pakning som inneholdt nødproviant, samt utstyr for å reparere ski og staver.⁷⁸ Det fantes ingen klar standard for utstyret:

⁷⁰ Året etter vinterlekene i Chamonix vedtok IOC at de ulike olympiske vinteridrettene skulle følge sitt internasjonale særforbunds regler. Det ble likevel åpnet for lekene kunne inneholde en militær skikonkurranse, men at idretter som ikke ble organisert av et særforbund, kunne bare være på programmet som «oppvisningsidrett». Disse idrettene ville ikke regnet som offisielle idretter og ville ikke bidra til nasjonens samlede poengsum. Da IOCs utøvende komité i 1927 vurderte regelutkast for vinterlekene St. Moritz, ble det vedtatt det militære patruljeløpet ikke skulle inkluderes i 1928. Patruljeløpet kom bare på programmet – som oppvisningsidrett – etter en offisiell forespørsel fra Sveits. *Bulletin Officiel du Comité International Olympique* nr. 1 1926: 17; nr 4 1926: 12; nr 6. 1927: 12

⁷¹ *Bulletin Officiel du Comité International Olympique* nr. 6 1927: 12

⁷² Grundbacher 1986: 121

⁷³ Østgaard, N. R. Skiforeningens årbok 1928: 104

⁷⁴ F., Kåre. *Sunnmørsposten* 20.02.1928: 2

⁷⁵ Etter at Italia vant patruljeløpet i 1936, ble dette brukt som bevis på at landet hadde «verdens beste soldater». Gori 1994: 308.

⁷⁶ Det kunne ikke være mer enn 30 sekunder mellom første og siste mann i patruljen. Skiforeningens årbok 1928: 104

⁷⁷ Amundsen 1930: 26

⁷⁸ Skiforeningens årbok 1928: 103

Enkelte hadde små ryggsekker, nærmest for brødpose å regne, små lette karabiner, der mest lignet på salongrifler, og en av patruljeførerne hadde en revolver, som man kunde tenke sig best hørte hjemme i en dameveske.⁷⁹

Dette medførte at det var stor forskjell på vekten utøverne måtte bære. Den norske og tyske patruljens ryggsekk og karabin veide syv kilo, mens andre patruljers utstyr var lettere «helt ned til 3,5 kg. – en differanse av stor betydning under de svære stigninger løpet bød på».⁸⁰ Regelverket ga også rom for tolkning av hvilken uniform utøverne skulle bruke, og noen av patruljene gikk for antrekk som veide mindre, men som de norske deltagerne mente ikke ville egnet seg i krig.⁸¹ Dette kan ses som et uttrykk for sportifisering, hvor man ofret nytteverdien for å forbedre mulighetene for å vinne. Deltagerne fra Norge uttrykte misnøye med denne sportifisering og takket nei til å låne lettere gevær.⁸² Dette var vel så mye et uttrykk selvtilitt, som et ønske om å få militær nytteverdi. Den norske troppen nemlig hadde gjort grundige forberedelser med sikte på å prestere best mulig.

6.5.2 Norsk deltagelse

Før patruljeløpet hadde troppen hatt en trenings- og akklimatiseringsperiode i Sveits på nesten tre uker.⁸³ En sterk kontrast til idealet om at den nyttige idretten ikke skulle gå utover arbeidstiden. Nyttårsaften 1927 ble det holdt konkurranse for uttak, for å sikre best mulig kvalitet. Av de norske deltagerne ble patruljeleder Ole Reistad beskrevet som den svakeste, men Norge vant løpet foran Finland med fire minutter.⁸⁴ Dette var samme tidsdifferanse som Reistad vant uttaket med over Helge Gleditch, som var reserve i St. Moritz. Uttaket kan dermed ha hatt en avgjørende betydning på den norske troppens prestasjoner i 1928. De andre deltagerne var Leif Skagnæs, Ole Stenen og Reidar Ødegaard. Den norske troppen ble ledet av tre tidligere skiskyttere: I. Smith-Kielland, N. R. Østgaard og Olaf Helseth, som var blitt nestleder i Norges skiforbund.⁸⁵

Da Norge vant fremhevdde en norsk reporter hvor slitne de finske deltagerne var i forhold til den norske troppen: «Hver tropps fører skulde avlegge rapport ved innkomsten,

⁷⁹ Skiforeningens årbok 1928: 106

⁸⁰ Skiforeningens årbok 1928: 106-107

⁸¹ Ibid.

⁸² Ibid.

⁸³ Ibid.

⁸⁴ Kåre F. Sunnmørsposten 20.02.1928: 2

⁸⁵ Idrettsliv nr 2 1928: 11; Skiforeningens årbok 1928: 104; Morgenbladet 02.02.1928: 8

men finnenes offiser var så anstrengt etter løpet at han ikke fikk et ord frem.»⁸⁶ Etter den norske seieren ble det en skarp økning i antall påmeldte til det militære langrennet på Holmenkollen seg, fra 313 påmeldte i 1927 til 445 i 1928 og 628 i 1929.⁸⁷ Det er ikke sikkert denne økningen skyldes seier i det militære patruljeløpet, men i 1930 ble det for første gang satt begrensninger på antall deltagere ved stevnet.⁸⁸

6.6 ZAKOPANE 1929 – FØRSTE VM I SKISKYTING?

I 1929 ble det arrangert et patruljeløp med skyting i forbindelse med det internasjonale skiforbundets renn i Zakopane, Polen. Det internasjonale skiforbundet (FIS) ble stiftet på en skikongress i forbindelse med OL i Chamonix i 1924.⁸⁹ Etter dette arrangerte det internasjonale skiforbundet store internasjonale skistevner i de årene det ikke var OL. Fra 1937 ble disse konkurransene omtalt som verdensmesterskap.⁹⁰ Konkurransene før 1937 har også blitt beskrevet som verdensmesterskap, selv om dette ikke var praksis i samtiden.⁹¹ 1929 var ikke det første året det ble holdt et stevne i skiskyting samtidig med det internasjonale skiforbundets renn. I Lahti 1926 arrangerte det finske heimevernet konkurranser i langrenn med skyting. Kildene mine sier lite om denne konkurransen, bortsett fra at de militære deltagerne «gav indtrykk av at være udmerket organisert, og det var en fornøielse at se den færdighet de hadde baade i skiløping og skyting.»⁹² Denne konkurransen var ikke åpen for utlendinger, på linje med det militære langrennet i Norge, og skiskytingen i forbindelse med *Nordiska spelen*. I 1929 var derimot det militære patruljeløpet åpent for utenlandsk deltagelse, som ved OL i 1924 og 1928.

Det militære patruljeløpet i 1929 fikk lite oppmerksomhet i Norge. Dette skyldes trolig at ingen norske utøvere deltok i skiskytingen. Norske utøvere deltok derimot i hopp, langrenn og kombinert.⁹³ Patruljene som deltok var fra Tsjekkoslovakia, Finland, Frankrike, Jugoslavia, Romania og Polen.⁹⁴ Det er ikke klart hvorfor Norge valgte å stå utenfor konkurransen, særlig med tanke på at det ble norsk seier i en lignende øvelse i 1928. Skiforbundet valgte også ikke

⁸⁶ F., Kåre *Sunnmørsposten* 20.02.1928: 2

⁸⁷ *Nationen* 04.03.1927: 2; *Morgenavisen* 07.03.1928: 7; *Morgenbladet* 01.03.1929: 8

⁸⁸ Se forrige kapittel.

⁸⁹ Dette var den åttende internasjonale skikongressen. Den første ble holdt i Oslo i 1910 og la grunnlaget for den internasjonale skikommisjonen, en forløper til det internasjonale skiforbundet. Amundsen & Helset 1933: 52-55

⁹⁰ Gundersen 1958: 37

⁹¹ Lunde 1992: 15, Hansen 1996: 38, Breili 1983: 6

⁹² Ingolf Hysing Olsen. *Bergens Tidende* 17.02.1926: 1, 5

⁹³ Hansen 1996: 38-39

⁹⁴ Dette kan vi se ved at Romania fikk høyere poengsum for skytingen enn Polen. Se Tabell 6.2.

sende deltagere til «slalåm og bakkeløp» til Cortina 1927 og Zakopane i 1929. Begrunnelsen var at forbundet ikke ville delta i konkurranser som de norske skiløperne ikke hadde «forberedt seg for.»⁹⁵

6.6.1 Regelverk

Patruljeløpet ble ikke beskrevet i norske kilder, men jeg har funnet sammendrag av reglene i to polske idrettstidsskrift. I dette rennet skulle hver patrulje bestå av en offiser (patruljelederen) og tre menige. Langrennet var på 27 kilometer, omtrent samme lengde som ved de olympiske patruljeløpene. Dette året var pakningen oppgitt med en minimumsvekt på 7125 gram.⁹⁶ Dette representerte en standardisering i forhold til St. Moritz og kan ses som et tegn på sportifisering.

Skytingen ble gjort mot 13 figurskiver fra 200 meters hold. Det er ikke angitt om avstanden var ukjent. Jeg vet heller ikke om figurskivene sto på samme plass eller var spredt utover løypen, slik det var vanlig i Sverige. Det skulle skytes totalt 30 skudd.⁹⁷ Trolig har hver av de tre menige skutt ti skudd, som i Oslo 1930. Dette kan tyde på at patruljelederen gikk uten gevær, som i St. Moritz. Siden det var 13 figurskiver og 30 skudd, er resultatene oppgitt med både antall truffne figurer og antall treff totalt, og begge telte med i poengsummen. Man fikk høyere poengsum av å treffe en ny figur, enn å treffe samme figur med flere skudd.⁹⁸ Dette henter om at patruljeløpet ble sett fra et nytteperspektiv, der antallet «døde fiender» var viktigere enn antall treff på hver fiende. Det nevnes ikke hvor stort tidsfradrag hver figur og hvert treff ga, men både beste skytter og beste langrennstid fikk 20 poeng.⁹⁹ Dette speiler den norske praksisen med å forsøke å balansere langrennet og skytingen, ved å gi samme poengsum til beste skytter og beste langrennsløper. Totalsummen som avgjorde den endelige plasseringen var gjennomsnittet av hvert lands poengsum i skyting og i langrennet.

⁹⁵ Torgersens Axel: 139.

⁹⁶ «Międzyarmijny bieg patrolowy». I *Stadion* nr. 7 1929: 4; «Wojskowy bieg patrolowy». I *Sport* nr. 3 1929: 44–45

⁹⁷ Ibid.

⁹⁸ Dette kan vi se ved at Romania fikk høyere poengsum for skytingen enn Polen. Se Tabell 6.2

⁹⁹ Tabell 6.2.

Tabell 6.2 Resultater fra det militære patruljeløpet i Zakopane 1929.¹⁰⁰

	Skyting			Langrenn		Sum	
	Figurer	Treff	Poeng	Tid	Poeng	Totalt	Plassering
Finland	12	20	20,000	3.11.44	20,000	20,000	1.
Polen	9	12	13,712	3.16.13	18,300	16,006	2.
Romania	10	11	14,200	3.19.18	17,000	15,600	3.
Tsjekkoslovakia	1	1	1,437	3.12.24	19,800	10,618	4.
Jugoslavia	7	7	9,625	3.34.22	11,000	10,312	5.
Frankrike	5	8	8,062	3.52.50	3,600	5,831	6.

6.7 VINTERIDRETTSUKEN I OSLO 1930

I 1930 ble det arrangert to internasjonale konkurranser i Oslo i skiskyting, med bare tre dagers mellomrom. Først et internasjonalt patruljeløp med skyting 23. februar, som ble omtalt som en fortsettelse fra patruljeløpene i 1928 og 1929.¹⁰¹ Deretter det militære langrennet i forbindelse med Holmenkollrennene – for første gang som en internasjonal konkurranse.¹⁰² Dette skjedde i forbindelse med vinteridrettsuken i Oslo, omtalt som det største vintersportstevnet verden noen gang hadde sett.¹⁰³ Det skal ha vært 60 000 tilskuere på hopprennet på Holmenkoll dagen og en avis anslo at det hadde vært «til sammen 150 000 tilskuere.»¹⁰⁴ Vinteridrettsuken var ment å romme det internasjonale skiforbundets renn, samt militært langrenn og patruljeløpet, internasjonale konkurranser på skøyter inkludert ishockey. Skøyteløpet ble senere forkastet og ishockey arrangert som en nasjonal konkurranse.¹⁰⁵

6.7.1 Arrangører

Blant arrangørene var det representanter fra begge sider av debatten om det militære langrennet med skyting i perioden 1922 til 1924.¹⁰⁶ Det var både de som ville ha militære skirenn med skyting, og personer som helst ville ha rene skimarsjprøver.

Blant de som tidligere hadde gitt uttrykk for at langrennet var det essensielle i militære skikonkurranser var Kaptein David Thue (medlem i hovedkomiteen for det militære

¹⁰⁰ «Międzyarmijny bieg patrolowy» *Stadion* nr. 7 1929: 4; «Wojskowy bieg patrolowy» *Sport* nr. 3 1929: 44–45

¹⁰¹ *Aftenposten* 14.11.1929: 6

¹⁰² Amundsen 1930: 6

¹⁰³ *Nordisk Tidende* 06.03.1930: 10

¹⁰⁴ Ibid.

¹⁰⁵ N. R. Østgaard «Forord» i Amundsen 1930: 3

¹⁰⁶ Se forrige kapittel.

patruljeløpet 1930), Finn Qvale (representant for skiforeningen) og N. R. Østgaard (leder for vinteridrettsukens hovedkomité).¹⁰⁷ På den andre siden sto kapteinene C. Frølich Hanssen og I. Smith-Kielland (begge medlem i hovedkomiteen for det militære patroljeløpet 1930), som hadde jobbet for et sterkere samarbeid mellom idrett og skyting.¹⁰⁸ I tillegg til dette var Kristiania skytterlag var også involvert, med Hjalmar Krag som juryformann for patroljeløpet og E. Helset som ansvarlig for skytingen.¹⁰⁹

6.8 INTERNASJONALT PATRULJELØP

Vinteridrettsuken ble åpnet søndag 23. februar med det internasjonale patroljeløpet. «Med den flotte aapning søndag med 50 000 mennesker på Besserudtjernet og den overveldende norske seir i det første militære patroljeløpet var da ogsaa stevnets suksess sikret.»¹¹⁰

I avisene ble det militære patroljeløpet fremstilt som fortsettelsen av patroljeløpene i St. Moritz 1928 og Zakopane 1929.¹¹¹ Rapporten fra vintertidrettsuken ble konkurransen plassert i en lignende kontekst:

*Patruljeløpet er en ny konkurranseform, som fra første stund av (1928) erobret en forgrunnsplass ved de store internasjonale skirenn. En sterkt medvirkende årsak hertil er denne lagkonkurransens karakter av en landsrepresentasjon, som mere enn individuelle konkurranser appellerer til nasjonale følelser. Laget, patroljen, er som en liten utkrystallisering av vedkommende lands sportslige og militære kraft i forening.*¹¹²

Han nevnte ikke Chamonix 1924 eller konkurransene i Frankrike før første verdenskrig. Dette er overraskende, med tanke på at rapporten er skrevet av K. V. Amundsen var leder for den første norske troppen som deltok ved Club Alpin Françaises renn i 1908.¹¹³ Var dette et forsøk på å fremheve den norske seieren i 1928? Eller så ikke han sammenhengen mellom konkurransene? Disse spørsmålene gir ikke teksten svar på, men Amundsen virket skeptisk til patroljeløpets status i Sentral-Europa:

Hvor vidt og i hvilken grad løpets forgrunnstilling er berettiget skal her være usagt. Det vil sannsynligvis inngå som et fast ledd i fremtidige internasjonale skirenn.¹¹⁴

¹⁰⁷ *Dagens Nyt* 30.12.1929: 3, Amundsen 1930: 3

¹⁰⁸ Ibid.

¹⁰⁹ *Dagens Nyt* 30.12.1929: 3

¹¹⁰ *Nordisk Tidende* 06.03.1930: 10

¹¹¹ *Aftenposten* 14.11.1929: 6

¹¹² Amundsen 1930: 24,26

¹¹³ Intervju med Henry Cuénot i *Aftenposten* 10.02.1929: 5

¹¹⁴ Amundsen 1930: 26

Denne kommentaren får det til å fremstå som at patruljerennet bare var inkludert for å følge normen fra St. Moritz og Zakopane.

6.8.1 Regelverk

Reglene ble bestemt av det norske forsvarsdepartementet. Patruljeløpet var med skyting, men langrennet og skytingen ble premiært hver for seg.¹¹⁵ Formannen i vinteridrettsukens hovedkomité skrev i 1928 at «*Skytning* bør som nu fremdeles holdes utenfor» fremtidige militære patruljeløp, men Zakopane var det med skyting.¹¹⁶ Med tanke på patruljeløpets status internasjonalt, kan det ha vært vanskelig å fjerne skytingen helt. På en annen side hadde patruljeløpet i St. Moritz vært uten skyting. I norsk kontekst hadde det vært debatter om militære skirenn skulle være med eller uten skyting i årene 1922-1924.¹¹⁷ I 1922 mente Qvale, som i 1930 var med i vinteridrettsukens hovedkomité, at skytingen og langrennet burde premieres separat.¹¹⁸ Dermed fremstår premieringsdelingen i 1930 som et kompromiss som bygde på nasjonale og internasjonale debatter om hva som var det viktigste i militære skirenn.

Skiløpet var noe kortere enn tidligere patruljeløp, på 21,7 kilometer. Oslos geografi betydde dessuten at høydeforskjellen var mindre enn i alpeløpet i 1928.¹¹⁹ Løypen var oppmerket, men ble holdt hemmelig til dagen før konkurransen.¹²⁰ Dette var trolig et forsøk på å gjøre løpet mer rettferdig. Hver patrulje besto av to befall, hvorav minst en offiser og to mann som hadde gjennomgått førstegangstjeneste. Det skulle ikke være mer enn et halvt minutt mellomrom mellom fremste og bakerste mann ved målgang. Føreren skulle (som i 1928) bære pistol eller revolver, kompass, kikkert og signalflytte. De tre andre deltagerne skulle ha en karabin, ti patroner og ryggsekk, som til sammen veide minst ti kg.¹²¹

Hver mann med gevær skjøt ti skudd på ukjent avstand, ikke over 300 meter, omtrent midtveis i løpet. Dette opplegge var forholdsvis likt ti-skudsmodellen. Det var mulig en sammenheng med at Hjalmar Krag var juryformann på patruljeløpet og E. Helset hadde ansvaret for skytingen. Skytingen var også ganske lik den i Chamonix og Zakopane, men målet og målingen var andreledes. I Oslo ble det skutt på en fremdelt skive slik at hver mann kunne få maksimalt 50 poeng.¹²² Dette representerte en abstrahering i forhold til figurskivene

¹¹⁵ Amundsen 1930: 10-12

¹¹⁶ Se forrige kapittel

¹¹⁷ Ibid.

¹¹⁸ Qvale, Finn. *Aftenposten* 02.01.1922: 2

¹¹⁹ Amundsen 1930: 26

¹²⁰ Amundsen 1930: 11

¹²¹ Det var også en kommentar om at man skulle gå uten sabel, samt at karabinen skulle være uten bajonett. 1930 Amundsen: 10-11

¹²² I 1924 ble det trolig skutt 6x3 skudd og i 1929 10x3 skudd. Se over. Amundsen 1930: 9, 11; *Dagens Nyt* 30. 12.1929: 3

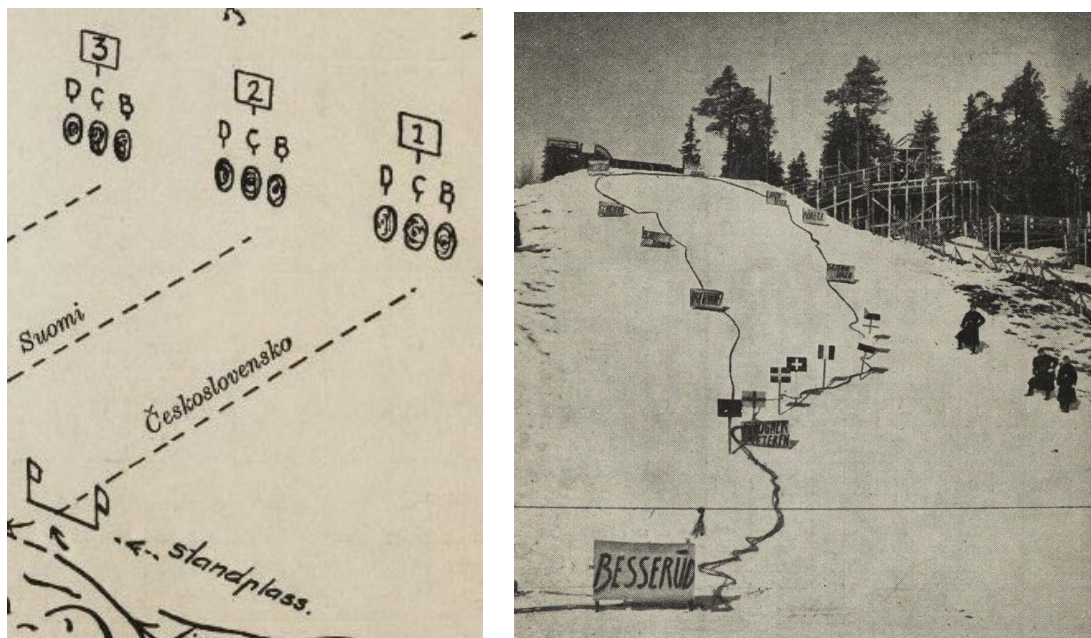
som hadde blitt benyttet tidligere. I motsetning til i Chamonix, var det ikke lov å støtte geværet på ryggsekk eller skistaver.¹²³ Siden skytingen og langrennet ble vurdert separat, var det ikke behov for å vekte de to øvelsene mot hverandre.

6.8.2 Gjennomføring

Den norske patruljen besto av Lunde, M. P. Vangli, Oscar Aas-Haugen og Leif Skagnes. Den sistnevnte deltok også i St. Moritz. Den norske patruljen vant både patruljeløpet og skytingen. I *Porsgrunns dagblad* ble dette omtalt som at patruljen «med glans forsvart sin lederplass fra St. Moritz 1928». Som i fire år tidligere ble det også lagt vekt på at «alle fire var i finfin kondisjon ved innkomsten.»¹²⁴

Tilskuerne kunne følge patruljeløpets utvikling i en modell av løypen som var utstilt i Holmenkollbakken. Her var hver patrulje representert ved nasjonens flagg.¹²⁵ Dette var trolig en videreutvikling av et tavlesystem som ble benyttet ved det militære patruljerennet i 1928.¹²⁶ Dette og det store antallet tilskuere, tyder på at denne konkurransen vekket en viss interesse i Norge.¹²⁷ På en annen side er det ikke tydelig hvor mange av tilskuerne som var der for å se løpet, og hvor mange som bare kom for å få med seg vinteridrettsukens åpning.

Figur 6.2 Sirkelskiver og Besserud bakken ved patruljeløpet i 1930.¹²⁸

¹²³ Amundsen 1930: 11

¹²⁴ *Porsgrunns Dagblad* 24.02.1930: 3

¹²⁵ Amundsen 1930: 19. *Porsgrunns Dagblad* 24.02.1930: 3

¹²⁶ *Idrettsliv* nr. 24 1928: 170

¹²⁷ *Nordisk Tidende* 06.03.1930: 10

¹²⁸ Illustrasjonen til venstre er kuttet slik at sirkelskivene kommer tydelig frem. Fra Amundsen 1930: 19, 21

Tabell 6.3 Resultater fra det militære patruljeløpet i Oslo 1930.¹²⁹

Langrenn		Skyting	
Land	Tid	Land	Poeng
Norge	2.19.14.8	Norge	115
Sverige	2.27.42.5	Tsjekkoslovakia	94
Tsjekkoslovakia	2.31.03.0	Polen	73
Sveits	2.38.23.6	Finnland	67
Tyskland	2.40.09.0	Tyskland	58
Finland	2.43.08.5	Frankrike	52
Frankrike	2.47.11.3	Sverige	48
Polen	2.48.21.8	Sveits	39

6.9 TRENDER VED DET INTERNASJONALE PATRULJELØPET

Fra 1924 ble det arrangert fire større internasjonale militære patruljeløp på ski: Chamonix (1924), St. Moritz (1928), Zakopane (1929) og Oslo (1930). Disse patruljeløpene ser ut til å være basert på Club Alpin Françaises militære patruljeløp før første verdenskrig. Det fantes ikke et internasjonalt forbund for militære patruljeløp før 1930. Resultatet var stor variasjon fra stevne til stevne.

Selve patruljeløpene kan likevel beskrives som delvis standardiserte. Alle patruljene besto av tre menn med gevær i militær utrustning med sekk, ledet av en offiser uten gevær, som måtte komme samlet i mål. Den største forskjellen i skiløpingen kom som en følge av geografiforskjell mellom Norge og Alpene. Langrennene var ellers alle på omtrent 30 kilometer. Utrustnings vekt ble også gradvis mer standardisert, for å sikre like konkurransevilkår. Dette kan ses som tegn på en sportifisering. Den var kanskje ikke planlagt, men kan derimot være en reaksjon på at enkelte utøvere forsøkte å skaffe seg fordeler ved å gå med lettere utrustning.

Skyting var derimot ikke standardisert. Noen år var det med skyting, andre år uten. I 1930 ble langrennet og skytingen ble premiært separat. De tre årene med skyting var det dessuten variasjon i hva det ble skutt på, hvor mange skudd som ble skutt og hvordan poengene ble regnet ut. Det eneste tegnet på standardisering av skyting var at hver mann med gevær trolig skjøt ti skudd i både 1929 og 1930. Overgangen til å skyte på sirkelskiver (og ikke

¹²⁹ Amundsen 1930: 20

menneskeformede figurer) i 1930 kan imidlertid ses på som en abstraksjon, og dermed et tegn på sportifisering. Men uten en klar sammenheng i skytingens form fra stevne til stevne, kan figurskivene i like stor grad ses som et uttrykk for lokal variasjon.

Stevnenes dekning og omtale i media, samt antallet tilskuere vitner om en viss publikumsinteresse for de internasjonale patruljeløpene. Det var også et visst konkurransefokus, som var synlig i forbindelse med patruljeløpet i 1928. Samlet sett fremstår likevel de militære patruljeløpene som lite standardiserte, bare begrenset sportifiserte i 1930.

Tabell 6.4 Sammenligning av regelverk i internasjonale patruljeløp 1924-1930

Sted	Chamonix ¹³⁰	St. Moritz ¹³¹	Zakopane ¹³²	Oslo ¹³³
År	1924	1928	1929	1930
Lengde	30 km	28,5	27 km	30 km
Patrulje	En offiser, en underoffiser, to menige.	En offiser, en underoffiser, to menige.	En offiser, tre menige.	En offiser, en underoffiser, to menige.
Antall skudd	6 skudd x 3 menn?	Ingen skyting	Totalt 30 skudd (trolig 10 skudd per mann med gevær)	10 skudd per gevær (tre menn med gevær)
Tidsfradrag per treff	1/2 min		Ikke oppgitt.	Langrenn og skyting vurdert separat
Mål	Ikke oppgitt, men målt binært.		13 figurskiver	En femdelt skive per mann
Avstand	Ikke oppgitt i kildene.		200 meter	Under 300 meter. Ukjent for deltagerne.

6.10 AVSLUTTENDE REFLEKSJONER

Da jeg begynte denne undersøkelsen hadde jeg forventet å finne at de internasjonale konkurransene i langrenn med skyting var mer standardiserte enn de lokale stevnene i Kristiania. Dette har ikke vist seg å være tilfelle for de internasjonale militære patruljeløpene før 1930. Vi kan kanskje si at det militære patruljeløpet ikke var *én* internasjonal konkurranseidrett før 1930, men en rekke ulike konkurranser som bygde på lokale tradisjoner, men hadde tilfelles at de inneholdt langrenn for militære patruljer.

¹³⁰ *Aftenposten* 30.01.1924: 2; Avé, Denis & Burbon 1924: 701-702

¹³¹ Amundsen 1930: 26; Skiforeningens årbok 1928: 103-106

¹³² «Międzyzarmijny bieg patrolowy». I *Stadion* nr. 7 1929: 4; «Wojskowy bieg patrolowy». I *Sport* nr. 3 1929: 44-45

¹³³ Amundsen 1930: 8-26

Studiet av de internasjonale militære patruljeløpene har vist at det var en transnasjonal debatt om den militære skiskytingens form som førte til en rekke regelendringer, fra stevne til stevne. Under disse regelendringene, skjedde det en sportifisering i små drypp. Ved utgangen av 1930 hadde imidlertid ikke dryppene blitt en dam og de militære patruljeløpene fremsto fremdeles som lite sportifiserte.

7 KONKLUSJON

7.1 OPPGAVENS FUNDAMENT

I denne oppgaven har jeg analysert utviklingen til skiskyting i Norge før 1930 i et forsøk på å svare på hovedproblemstillingen: *hva kan forklare hvordan og hvorfor langrenn med skyting ble konkurranseidrett i Norge?* Der langrenn med skyting er definert som «konkurranser i skiløping med innlagte stasjoner for geværskyting, hvor både tidsbruk og treff teller med i resultatene». Denne idrettens historie har tidligere fått liten oppmerksomhet. Tidligere litteratur om perioden mellom 1767 og 1930 ga meg bare noen få «noder» som utgangspunkt: Forsvarsrennet i 1912, det militære langrennet fra 1915 og de internasjonale patruljeløpene i vinter-OL 1924 og 1928. Siden jeg hadde få holdepunkter fra eldre forskning, var først nødvendig å kartlegge *hva* som skjedde med henhold til langrenn med skyting før 1930.

For å identifisere konkurranser, trender, arrangører og andre aktører innen idretten tok jeg i bruk et bredt kildemateriale. Hoveddelen av kildene var aviser, årbøker og idretts- og skyttertidsskrift fra Norge. For å få et mer komplett bilde av utviklingen i Norge benyttet jeg også kilder fra en rekke andre land, hovedsakelig Sverige. For å bearbeide det store antallet kilder opprettet jeg en database over kilder, og utarbeidet jeg en systematisk lesestrategi.

For å bedre kunne analysere kildene konstruere jeg et teoretisk rammeverk basert på sportifiseringsteori. På grunnlag tidligere idrettshistorisk forskning satt jeg opp en liste over kjennetegn på moderne konkurranseidrett. Slik håpet jeg å lettere kunne identifisere langsiktige utviklingstrender i idretten. For at ikke forskningen skulle få preg av et deterministisk utviklingssyn, konstruerte jeg også en liste som ville la meg identifisere avvik fra den forventede sportifiseringen av idretten. En slags «desportifiserings typologi». Jeg benyttet dessuten to del-problemstillinger i håp om å bedre kunne svare på hovedproblemstillingen. *Når og hvorfor ble langrenn med skyting etablert som konkurranseidrett i Norge? I hvilken grad ble langrenn med skyting sportifisert (i Norge og internasjonalt) før 1930?*

7.2 FORKLARINGER PÅ FREMVEKSTEN AV LANGRENN MED SKYTING I NORGE

En rekke ulike faktorer som spilte inn på hvordan og hvorfor langrenn med skyting ble konkurranseidrett i Norge på 1890-tallet. Skirenn ble kombinert med skyting allerede på 1760-tallet, og gjennom 1800-tallet ble idéen om at ski og skyting sammen hadde militær nytteverdi holdt i levende blant offiserer og skyttersaksforkjempere. Denne «ski- og skyttersaken» var nært knyttet til utviklingen av allmenn verneplikt, som økte behovet for borgere med ski- og våpenferdigheter. Den underliggende årsaken for utviklingen av langrenn med skyting på 1890-tallet var den europeiske opprustningen, som bidro til en ny hærordning i Norge basert på allmenn verneplikt. Samtidig fungerte parlamentskrisen på 1880-tallet og den tidvis spente stemningen med Sverige frem mot 1905, og senere første verdenskrig, som utløsende årsaker.

Langrenn med skyting bygde på to eksisterende idretter: langrenn og feltskyting. Feltskyting representerte i seg selv en militarisering, «desportifisering», av baneskytingen, og var ment å simulere skyting under krig. På 1880- og 90-tallet var det flere skytterlag som kombinerte feltskyting med skiturer. Det var kanskje en glidende overgang fra feltskyting til langrenn med skyting. Som «allsidig» kombinasjonsidrett, representerte kombinasjonen av langrenn og skyting i seg selv et brudd med utviklingen, som var kjennetegnet av økende spesialisering innen idretten.

Arrangørene av langrenn med skyting var ofte skytterlag, og nesten alltid skyttersaksforkjempere med et uttalt mål om at idretten skulle ha en militær nytteverdi. Frem til 1930 ble langrenn med skyting ofte fremstilt som en øvelse ment å simulere situasjoner i krig der man skjøt på «fiender», og noen ganger, rollen til en militær budbringer. Intensjonen var konkurranser, og ofte premier, skulle bidra til å få flere interessert i aktiviteter som kunne være nyttige i nasjonens forsvar. I mitt kildemateriale har jeg ikke sett et eksplisitt ønske om at skiskytingen skulle få et sportslig preg. Tvert imot tilla arrangører «spesialisering» og «rekordjakt» negative konnotasjoner. Det er likevel mulig å identifisere en sportifisering av langrenn med skyting før 1930, som små drypp gjennom gradvise regelendringer.

7.2.1 Sportifisering av langrenn med skyting før 1930

Da jeg begynte på denne oppgaven forventet jeg å se en sportifisering av langrenn med skyting, med tydelig utvikling fra ustandardiserte lokale konkurranser til mer standardiserte internasjonale patruljerenn med skyting. Det er mulig å observere en slik utvikling, men mest

på grunn av et det oppsto en rekke lokale varianter av langrenn skyting. Langrenn med skyting fremstår tvert imot som *mest* standardisert i forsvarsrennet, en lokal konkurranse.

I Norges hovedstad la Kristiania skytterlags skiklubbs ti-skudsmodell grunnlaget for en felles standard for skyting i kombinasjonsidretter. De to største årlige stevnene i langrenn med skyting i Norge, Forsvarsrennet og det militære langrennet, fulgte begge denne standarden frem til 1923. Innen det militære langrennet skjedde det en rekke mindre regelendringer som førte til konkurranse på likere premisser.

Også i de internasjonale patruljeløpene er det mulig å peke på tegn på sportifisering. Det fantes ikke et internasjonalt forbund for idretten, og det var stor variasjon fra konkurranse til konkurranse, særlig når det gjaldt skytingen, som ikke alltid ble inkludert. Det er imidlertid mulig å observere en viss standardisering av utøvernes utstyr og skiløpene lengde.

Samlet sett fremstår langrenn og skyting med skyting likevel som en motkultur til den økende sportifiseringen av idretten. Skiskytingens militære formål var synlig både i diskursen og i idrettens form frem til 1930. Skytingen tok ofte form som feltskyting mot menneskeformede skiver, på avstand ukjent for deltagerne. Langrennet ble også tillagt stor militær betydning. Det militære formålet var kanskje enda tydeligere i militære langrenn og militære patruljeløp, hvor deltagerne gikk med uniform og militær opprustning. Om noe, så representerte skiskytingen Centralforeningens syn på at idrett burde være et virkemiddel til å nå sosiale mål.

I litteraturen fremstår ofte sportifisering som en ustoppelig prosess - og dagens olympiske skiskyting har et tydelig sportifisert uttrykk, så kanskje er den det. Utviklingen av langrenn med skyting før 1930, er likevel eksempel på at sportifiseringen ikke alltid er lineær. For selv om det er mulig å observere hint av en gradvis og ujevn sportifisering av langrenn med skyting etter 1895, så er det like naturlig å se selve konstruksjonen av feltskyting og langrenn med skyting som et brudd – en «desportifisering» av idretten, hvor dens ytre rasjonalitet, og særlig den militære nytteverdien kom i fokus.

7.2.2 Transnasjonale kretsløp

I denne oppgaven har jeg identifisert en håndfull lokale konkurranser i langrenn med skyting på 1890-tallet. De to eldste konkurransene i mitt kildemateriale var begge i 1895. Det etablerte likevel ikke en varig tradisjon for langrenn med skyting i Norge på denne tiden.

Langrenn med skyting i Norge oppsto ikke i isolasjon men i et komplekst transnasjonalt samspill av idéutveksling. Skiidrett fra Norge ble innført i en rekke land, men påvirkningen gikk begge veier. I Sverige etablerte langrenn med feltskyting som konkurranseidrett med nasjonale mesterskap fra 1904. Først fra 1910 ble det arranger regelmessige konkurranser i langrenn med skyting i Norge, som en reaksjon på skiskytingen stilling i Sverige. Det militære langrennet med skyting, Norges store årlige nasjonale militære mesterskap i skyting fra 1918, var også påvirket impulser fra andre land og dro veksler på militære skikonkurranser i Frankrike og sentraleuropeiske marsjtradisjoner. Kanskje finnes det også andre slike transnasjonale kretsløp, som ikke er like synlig i mitt kildemateriale.

7.3 BEGRENSNINGER OG VIDERE FORSKNING

Denne oppgavens utforming og prioriteringer gir noen begrensninger, som åpner for videre forskning. Siden skiskytingens historie var lite belyst i eldre litteratur, var det nødvendig å undersøke et langt tidsspenn for å avgrense den videre undersøkelsene. For perioden mellom 1767 og 1880 har jeg imidlertid hovedsakelig støttet meg på tidligere forsknings kildestudier. Det er dermed mulig at jeg har gått glipp av noen kilder i dette tidsrommet. Et mulig forskningsspørsmål er om det var en praksis for skiturer med skyting allerede i 1812.

Undersøkelsen av skiskyting i Norge fra 1880 til 1930, og særlig 1909 til 1924 bygger på et bredt empirisk kildegrunnlag. Det er likevel noen lakuner, som kommer frem i tabellene over kilder i oppgavens første kapittel. Det er også rom for å senke undersøkelsesnivået, for eksempel ved å se nærmere skytterlagenes uttrykte kilder. Dette vil trolig gi et mer nøyaktig svar hva som skjedde i skiskytingens formingsfase fra slutten 1870-tallet. Det er også mulig å forlenge eller flytte fokuset til senere perioder. Et studium av utviklingen av langrenn med skyting fra 1930 til for eksempel 1978 da en i *biathlon d'hivier* gikk over til finkalibrede rifler, eller et senere tidspunkt vil, trolig kunne gi ny innsikt i sportifiseringen av våpenbaserte idretter.

Den geografiske avgrensingen har også satt noen begrensninger. En bredere undersøkelse av for eksempel svensk, fransk eller sveitsisk kildemateriale vil sannsynligvis kunne kaste lys over langrenn med skytings formative periode. Slike studier vil også i større grad kunne si noe om hvordan idretten i de ulike landene ble påvirket av impulser utenfra, og dermed gi en bedre forståelse for den transnasjonale kretsløpene som bidrar til å forme idretter.

Konklusjon

Denne oppgavens fokus på sportifisering bringer noen begrensinger, og det er rom for å se kildematerialet gjennom andre analytiske rammeverk. Dersom en for eksempel benytter en mer sivilisasjonsteoretisk tilnærming, er det for eksempel mulig å se utviklingen av skiskyting i opp mot samfunnets forhold til vold og krigføring. Det er også plass til nærmere studier av den *faktiske* bruken av ski og skyting i krig. Det er trolig også fruktbart med studier av skiskytingens nasjonsbyggende funksjon, som skisport og konstruert tradisjon.

Samtidig åpner denne oppgaven for tilsvarende studier av andre konkurranseidretter som er basert på praktiske volds- og våpenferdigheter, men som i dag har et mer abstrahert, sportifisert, og kanskje mindre voldelig uttrykk. Her tenker jeg særlig på idretter som moderne femkamp, judo, spydkasting og fekting. Et sentralt spørsmål slike undersøkelser kan være: hvordan blir vold til sport?

8 TABELLER OG VEDLEGG

8.1 TABELLER

Tabell 8.1 Oversikt over noen sentrale langrenn med skyting før 1930

År arrangert	Sted	Beskrivelse
Årlig fra 1912	Oslo	Forsvarsrennet
Årlig fra 1916/ 1918	Oslo	Det militære langrennet med skyting
1912	Chamonix	Club Alpains Françaises militære patruljeløp med skyting
1924	Chamonix	Det militære patruljeløpet med skyting i vinter-OL.
1929	Zakopane	Det militære patruljeløpet med skyting i forbindelse med FIS-rennene.
1930	Oslo	Det militære patruljeløpet med skyting i forbindelse med FIS-rennene.
1930	Oslo	Det første internasjonale militære langrennet med skyting.

Tabell 8.2 Oversikt over utvalgte idretts- og skytterorganisasjoner i Norge før 1930

År	Organisasjon
1861–1893	Centralforeningen for Udbredelse af Legemsøvelser og Vaapenbrug
1893–d.d.	Det frivillige Skyttervesenet
1893–1920	Centralforeningen for udbredelse av idræt
1894–d.d.	Foreningen til Ski-Idrettens Fremme
1908–d.d.	Norges Skiforbund
1910–1919	Norges Riksforbund for Idræt
1919–1940	Norges Landsforbund for Idræt

Tabell 8.3 Lengde, tidsfradrag og skuddhold ved militære langrenn i Kristiania før 1930

År	Omtrentlig lengde i kilometer ¹	Tidsfradrag i minutter per treff ²	Omtrentlig skuddhold i meter ³
1916	30	02.11 ⁴	250
1917	25-30	06.08	200-300
1918	23-25	04.31	250
1919			
1920	20	04.00	
1921			
1922	25	05.00	250
1923		00.30	175
1924	30	Ingen skyting	
1925	Avlyst grunnet snømangel.		
1926	30	01.10	75 ⁵
1927		Ca. 02.17 ⁶	
1928	28	02.00 ⁷	Ca. 150
1929	30	02.00	
1930	27	01.04	190

¹ Variablene i denne tabellen har noen begrensninger. De oppgitte talene var ofte basert på deltagere eller tilskuers estimer, og er dermed ikke nødvendigvis nøyaktige. *Aftenposten* 24.02.1922: 1; 22.02.1924: 4; 03.02.1926: 6; Amundsen 1930: 28; *Dagbladet* 02.01.1920: 2; *Gjengangeren* 07.03.1928: 2; *Morgenbladet* 01.02.1917: 8; 01.03.1929: 8; *Norske intelligenssedler* 23.02.1918: 5; Torgersen 1916: 30-31

² *Aftenposten* 24.02.1920: 2; 30.01.1923: 4; 02.02.1923: 6; 15.01.1924: 5; 01.03.1929: 8; *Dagbladet* 05.03.1926: 8; *Den 17de Mai* 25.02.1922: 1; *Middagsavisen* 11.02.1925: 4; Skiforeningens årbøker 1917: 94; 1918: 47; *Smaalenenes Amtstidende* 27.02.1930: 2

³ *Aftenposten* 19.03.1923: 6; 04.03.1926: 6; Amundsen 1930: 30; *Avisen* (Oslo) 10.03.1928: 11; *Den 17de Mai* 25.02.1922: 1; Skiforeningens årbøker 1917: 94; 1918: 47; Torgersen 1916: 30-31

⁴ Ved dette stevnet var differansen mellom beste tid og makstid bare 21 minutter og 52 sekunder. Dermed ble den effektive verdien på hver treff på 2 minutter og 11 sekunder, omtrent som ved Forsvarsrennet. *Dagbladet* 07.02.1916: 2; Torgersen 1916: 31

⁵ Først planlagt 150 meter. *Aftenposten* 04.03.1926: 6

⁶ Mellom 02.12 og 02.22. Kalkulert fra resultater i *Dagbladet* 04.03.1927: 8

⁷ Kalkulert fra resultater i *Dagbladet* 07.03.1928: 7 og *Aftenposten* 01.03.1929: 8

Tabeller og vedlegg

Tabell 8.4 Sammenligning av datoene for det militære langrenn og holmenkollrenn⁸

År	Det militære langrenn	50 kilometer langrenn	Holmenkoll-dagen
1915	16. februar	25. februar	1. mars
1916	24. februar	24. februar	28. februar
1917	22. februar	22. februar	26. februar
1918	22. februar	21. februar	25. februar
1919	28. februar	27. februar	3. mars
1920	24. februar	19. februar	23. februar
1921	18. februar	17. februar	21. februar
1922	24. februar	23. februar	27. februar
1923	27. februar	22. februar	26. februar
1924	27. februar	21. februar	25. februar
1925	Innstilt	Innstilt	2. mars
1926	3. mars	24. februar	28. februar
1927	3. mars	2. mars	6. mars
1928	6. mars	29. februar	4. mars
1929	28. mars	27. februar	3. mars
1930	26. mars	3. mars	2. mars

⁸ *Aftenposten* 24.02.1920: 6; 30.01.1923: 4; 26.01.1924: 6; 03.02.1926: 6; *Dagens Nyt* 19.02. 1919: 4; *Middagsavisen* 11.02.1925; *Morgenbladet* 14.02.1921: 3; 07.02.1928: 8; 01.03.1929: 8; *Morgenbladet* 31.01.1930: 6; *Nationen* 14.02.1921: 3; 13.02.1922: 6; 04.03.1927: 2; Skiforeningens årbøker 1915-1930

8.2 VEDLEGG: KOMMISJONER OG KOMITEER FOR MILITÆR SKISKYTING I NORGE

8.2.1 Kommisjon til å utarbeide anvisninger for anordning av den militære idrett

Opprettet 17. mars 1917 av Forsvarsdepartementet.

Medlemmer: Kaptein C. Frølich Hanssen (formann 1917-1919, hærens konsulent for idrett)., kaptein R. Hvorslef, rittmester H. Houge, kaptein K. V. H. Amundsen, sanitetspremierløytnant J. P. Torgersen, marinekaptein H. Hartmann. Premierløytnant I. M. E. Smith-Kielland (formann fra 1919, hærens konsulent for idrett).¹

Sannsynligvis nedlagt i forbindelse med overgangen fra Riksforbundet til Landsforbundet.

8.2.2 Komiteen for idrett og skytning

Opprettet 11. november 1920 av Norges Landsforbund for idretts idrettsstyre.

Medlemmer: Premierløytnant I. M. E. Smith-Kielland (formann, hærens konsulent for idrett)., J. A. Hoff (Skyttervesenet)., K. V. H. Amundsen (Skiforbundet)., Sverre Gundersen (Idrettsforbundet, dvs. friidrett)., Olaf Nielsen (Cykleforbundet).²

Lagt ned etter at David Thué ble hærens konsulent for idrett i 1922.³

8.2.3 Komiteen for militære langrend

Første møte 10. januar 1923.

Medlemmer: Kaptein D. Thué (hærens konsulent for idrett)., løytnant Just, løytnant H. Gleditsch, løytnant Motzfeldt, løytnant Hauge og det militære langrennets lege.⁴

Dette er den eneste fullstendige komiteen jeg har sett beskrevet i detalj, men kanskje hadde David Thué som hærens konsulent for idrett, ansvaret for lignende komiteer i årene som fulgte.

¹ Haffner 1925: 669-670

² Landsforbundets årbok 1919-1920: 86-87

³ *Norsk skyttertidende* 06.10.1926; *Nordlandsposten* 25.08.1922: 3

⁴ *Sportsmanden* 11.01.1923: 3

8.2.4 Hovedkomiteen for det militære patruljeløpet i 1930

Opprettet i 1929 før vinteridrettsuken i Kristiania 1930

Medlemmer: A. Horne (formann), kaptein D. Thué (hærens konsulent for idrett), oberstløytnant T. F. Graff-Wang (gardesjefen), kaptein S. Blom (forsvarsdepartementet), kaptein Frølich Hanssen (formann i reklame- og finanskomiteen), kaptein I. Smith-Kielland (formann i mottagelseskomiteen), premierløytnant O. Helset (den norske troppens leder), kaptein Heyerdahl Larsen (formann i arrangementskomiteen), premierløytnant Winsnes (formann i inkvarteringskomiteen) og premierløytnant Eckhoff (sekretær).⁵ Sannsynligvis var det også denne komiteen som hadde ansvaret for det militære langrennet ved vinteridrettsuken. T. F. Graff-Wang og en «langrennsnevnd» ledet av Heyerdahl Larsen hadde ansvaret for det militære langrennet. Kanskje var denne «nevnden», den samme som «arrangementskomiteen» over.⁶

I vinteridrettsukens hovedkomité var N. R. Østgaard formann og representant for Skiforbundet.⁷ Finn Qvale var representant for Skiforeningen. Ingvald Smith-Kielland var programkomitéens formann og Olaf Helset hadde ansvaret for innkvarteringen.⁸

Forsvarsdepartementet og Akershus kommandantskap hadde ansvaret for de militære skirennene.⁹ I praksis falt ansvaret på H. M. Kongens garde, med oberst Aasmund Horne som leder for patruljeløpets hovedkomité.¹⁰ Som sjef for Garden fra 1925 til 1929 må han ha kjent godt til det norske militære langrennet.¹¹ Blant denne komiteens medlemmer var David Thue, Frølich Hanssen (ansvarlig for økonomi og markedsføring), I. Smith-Kielland (velkomstkomiteens leder), Olaf Helset (den norske patruljens leder), T. F. Graff-Wang (den nye gardesjefen) og S. Blom (fra forsvarsdepartementet). Reistad var også involvert, som kontaktperson for den Sveitsiske troppen.¹² Trolig ble det militære langrennet arrangert av samme komité.¹³ Kristiania skytterlag var også involvert, med H. Krag som juryformann og

⁵ Amundsen 1930: 3; *Dagens Nyt* 30.12.1929: 3

⁶ Ibid.

⁷ Østgaard var samtidig det internasjonale skiforbundets visepresident. Fra 1934 til 1951 han det internasjonale forbundets president. Østgaard 1956: 156-157

⁸ Amundsen 1930: 6

⁹ Forsvarsminister Torgeir Anderssen-Rysst var patruljeløpets ærespresident og Ivar Aavatsmark, kommandanten i Oslo, patruljeløpets president. Amundsen 1930: 3, 8-9

¹⁰ Det nevnes ikke hvem som var medlemmer i denne komiteen. Amundsen 1930: 9

¹¹ Horne var tilstede ved Det militære langrennet i 1927, 1928 og 1929., *Morgenavisen* 07.03.1928: 7; *Morgenbladet* 01.03.1929: 8; Petersson 1957: 241, 252-253; *Tidens Tegn* 4. mars 1927 s. 7

¹² *Dagens nyt* 30.12.1929: 3

¹³ K. V. Amundsen skriver at gardesjefen T. F. Graff-Wang og en «langrennsnevnd» hadde ansvaret for dette rennet. Sannsynligvis var denne «nevnden», den samme som beskrevet over. Amundsen 1930: 28

E. Helset som ansvarlig for skytingen.¹⁴ Blant arrangørene var det dermed både representanter som ville ha militære skirenn med skyting, og personer som helst ville ha rene skimarsjprøver. Dette la trolig grunnlaget for et kompromiss.

¹⁴ *Dagens Nyt* 30.12.1929: 3

9 FORKORTELSER, KILDER OG LITTERATUR

9.1 FORKORTELSER

Centralforeningen = Centralforeningen for Udbredelse af Legemsøvelser og Vaabenbrug (fra 1893: Centralforeningen for Udbredelse af Idræt).

Den svenske skiforeningen = Föreningen för skidlöpningens främjande i Sverige

IOC = Den internasjonale olympiske komité

FIS = Det internasjonale skiforbundet

Garden = Hans Majestet Kongens Garde

Landsforbundet = Norges Landsforbund for Idræt:

OL = Olympiske leker

RA = Riksarkivet

Riksforbundet = Norges Riksforbund for Idræt

Skiforbundet = Norges skiforbund

Skiforeningen = Foreningen til Ski-Idrettens Fremme

Skyttervesenet = det frivillige Skyttervesenet

9.2 TRYKTE KILDER

9.2.1 Aviser, serier, periodika:

Bulletin Officiel du Comité International Olympique. Tidsskrift: 1926-1929

Centralforeningen for Udbredelse af Legemsøvelser og Vaabenbrug, Centralforeningen for udbredelse af Idræt: Årbøker: 1861, 1865, 1868, 1869, 1877-1883, 1887-1890, 1893, 1895-1918

Der Winter: Organ de Bayerischen Skiverbandes. Tidsskrift: 1915

Foreningen til Ski-Idrettens Fremme. Årbøker: 1894-1900, 1902-1931

Föreningen för skidlöpningens främjande i Sverige. Årbøker: 1906-1911, 1913-1930

Idræt. Tidsskrift: 1915-1924

Idrætsliv. Tidsskrift: 1916, 1918, 1919-1924

Norges Skiforbund. Årbøker: 1909-1928

Norges Landsforbund for Idræt. Årbok: 1919-1920

Norsk skyttertiende. Tidsskrift: 1882-1930

Norsk idrætsblad. Tidsskrift: 1891-1902, 1905, 1907, 1909, 1910-1912, 1914-1915

Norsk idrætsblad og sport. Tidsskrift: 1915-1920, 1922-1923

Sport (Norge). Tidsskrift: 1909-1911, 1913-1915

Sport (Polen). Tidsskrift: 1929

Stadjon. Tidsskrift: 1929

Sportsmanden. Tidsskrift: 1913, 1915-1920, 1922-1925, 1928, 1930

Stortingsforhandlinger: 1892, 1894, 1902, 1903

Værg dit land. Tidsskrift: 1912-1917

Olympic Review. Tidsskrift: 1983

Fulle referanser er oppgitt i fotnotene.

9.3 LITTERATUR

Aarvold, Anne Kari. (1998). «*En Nations Idrætsliv er Maalet for dens Kraft!*» *En sammenligning av det nasjonale tankegodset i Centralforeningen for Udbredelse af Idræt og Deutsche Turnerschaft mellom 1860 og 1906* (Hovedfagsoppgave). Universitet i Oslo, Oslo.

Allan, E. John B. (2007). *The Culture and Sport of Skiing: From Antiquity to World War II*. University of Massachusetts Press.

Amundsen, K. V. (1930). *De internasjonale skirenn under Vinteridrettsuken i Oslo 1930*. Oslo.

Amundsen, K. V. & Helset, Olaf. (1933). *Norges skiforbund: dets tilblivelse og virke: 1908-1933*. Oslo: Grøndahl.

Andersen, Roy. (2006). *Henrik Angell – en nordmann på tvers*. Oslo: Aschehoug.

Archibald, Andy. (2012). *Modern Pentathlon A Centenary History: 1912-2012*. Surrey: Grosvenor House Publishing.

Arentz, H. M. (1934). *Christiania Vaabenøvelsesforening, Oslo Skytterlag*. Oslo: Oslo skytterlag.

Asker skytterlag. (1960). *Asker skytterlag gjennom 100 år*. Sandvika: Asker skytterlag.

Avé, A, Denis, C. & Bourdon, G. (Red.). (1924). *Les Jeux De La VIIIe Olympiade: Paris 1924: Rapport Officiel*. Paris: La Librairie de France.

Berg, Roald. (2001). *Norsk forsvarshistorie 1814-1905*. Bergen: Eide forlag.

Berglia, Knut. (1959). *Eker skytterlag, 1859-1959* Drammen: Eker skytterlag.

Bergvall, Erik. (Red.). (1913). *Olympiska spelen i Stockholm 1912. Officiell Redgörelse*. Stockholm: Organisationskommittén.

Bløtekjær, Nils. (1963). *Under BUL-merket i 50 år*. Oslo.

Breili, Magnus. (1983). Ski-revy gjennom 75 år. I Jensen, Bjarne. (Red.). *Norges skiforbund 75 år: 1908-1983* (s. 4-13). Oslo: Schibsted.

Breili, Magnus & Thorleif Schjelderup. (1982). *100 år med ski på beina*. Oslo: Dreyer.

Bull, Edvard & Einar Jansen. (Red.). (1931). *Norsk biografisk leksikon: Bind 5*. Oslo: Aschehoug.

Dalby, Åge, Jan Greve & Per Jorsett. (2006). *Olympiske vinterleker: 1924-2006*. Oslo: Akilles forlag.

Den internasjonale olympiske komité. (u.å.). *Military Patrol Men*. Hentet 29. mars 2019 fra <https://www.olympic.org/chamonix-1924/military-patrol/military-patrol-men>.

Erdmann, G. (1946). *Skuddebok for Skyttere: med rettleiing i Presisjons- og Feltskytning*. Oslo.

Firsoff, V. A. (1943). *Ski Track on the Battlefield*. New York: Barnes and company.

Foreningen til ski-idrættens fremme. (1933). *Foreningen til ski-idrættens fremme: gjennom 50 aar: 1883-1933*. Oslo: Dybwad.

Frank, William D. (2013). *Everyone to Skis! Skiing in Russia and the Rise of Soviet Biathlon*. Illinois: Northern Illinois University Press.

Fuglum, Per. (2009, 13. februar). Johan Sverdrup. I *Norsk biografisk leksikon*. Hentet 10. mars 2019 fra https://nbl.snl.no/Johan_Sverdrup.

Goksøyr, Matti (1988). *Sivilisering, modernisering, sportifisering – Fruktbare begreper i idrettshistorisk forskning?* (Oppgave). Norges Idrettshøgskole, Oslo.

Goksøyr, Matti. (1991). *Idrettsliv i borgerskapets by: En historisk undersøkelse av idrettens utvikling og organisering i Bergen på 1800-tallet* (Doktorgradsavhandling). Norges Idrettshøgskole, Oslo.

Goksøyr, Matti. (1994). «Nationale Idrætter» - et 1800-tallsprodukt. I Sørensen, Øystein. (Red.). *Nasjonal identitet – et kunstprodukt?* Oslo: Norsk forskningsråd.

Goksøyr, Matti. (2008). *Historien om norsk idrett*. Oslo: Abstrakt.

Goksøyr, Matti. (2010). *Idrett for alle: Norges Idrettsforbund 150 år: 1861-2011*. Aalborg: Aschehoug.

Gori, Gigliola. (1994). Fascist Italy at the Winter Olympic Games of 1936. I Goksøyr, Matti, Gerd von der Lippe & Kristen Mo (Red.). *Winter Games Warm Traditions – Selected papers from the 2. International ISHPES seminar, Lillehammer 1994*. Oslo: Norsk Idrettshistorisk Forening & The International Society for History of Physical Education and Sport.

Graff, Rolf. (1936). *Forsvarsforeningen i Norge gjennom femti år. 1886-1936*. Oslo: Norges Forsvarsforening.

Grundbacher, Willy. (1986). *50 Jahre Schweizer Wehrsport: 1936-1986*. Thun: Ott Verlag.

Gundersen, Arnulf. (1958). Kombinert renn best. I Gundersen, A., Nordal, T. & Vaage J. (Red.). *Norges skiforbund 50 år: 21. februar 1908-1958* (s.31-40). Oslo: Grøndahl.

Guttmann, Allen. (2004). *From Ritual to Record: The Nature of Modern Sports*. (2. Utg.). New York: Columbia University Press.

Guttmann, Allen. (2007). Rules of the game. I Tomlinson, Alan (Red.). *The Sport Studies Reader USA*: Routledge.

Haarstad, Kjell. (1993). *Skisportens oppkomst i Norge*. Tapir.

Haffner, Vilhelm. (1925). *Innstillinger og betenkninger fra kongelige og parlamentariske kommisjoner, departementale komiteer m.m.: 1814-1924*. Oslo: Fabritius.

Hansen, Hermann. (1996). *VM på ski '97: Trondheim*. Trondheim: Adresseavisens forlag.

Hatlebak, A. & G. Erdmann. (1945). *Skyttersaka i Noreg (Tillegget. Del II): 1932-1940*. Halden: Det frivillige skyttervesenet.

Haugen, Roger Bjørn. (2000). *Holmenkolldagen: Ei historisk undersøkning av arrangementet si utvikling 1892-2000* (Hovedoppgave). Norges Idrettshøgskole, Oslo.

Hobson, Rolf. (2014). *Europeisk politisk historie: 1750-1950*. Latvia: Cappelen Damm Akademisk.

Hovland, Edgar. (2013). Norge i rødt, hvit og blått. I Helle, K, Dyrvik, S., Hovland, E. og Grønlie T. *Grunnbok i Norges Historie* (s. 195-297). Oslo: Universitetsforlaget.

Holm, Kristiansen & Skjelbred. (1994). *I militære skispor: skiløping og vintertjeneste i den norske hær*. Oslo: Forsvarsmuseet.

Holm, Tor. (1965). *En hærordningsforandring offentlig premiering av skiløping og opprinnelsen til den moderne skisport for 200 år siden*. Oslo: Hærmuseet.

Hunstford Roland. (2006). *To planker og en lidenskap, skiløpingens historie*. Overs. Jan Christensen. Oslo: Aschehoug. Overs. av *Two Planks and a Passion, A History of Skiing*. 2006.

Johnsen, Arne Odd & Gunnar Christie Wasberg. (Red.). (1969). *Norsk militærhistorisk bibliografi*. Oslo: Gyldendal.

Jönsson, Åke. (2001). *Nordiska spelen: Historien om sju vinterspel i Stockholm av olympiskt format 1901 till 1926*. Värnamo: Bokförlaget Arena.

Jordheim, Helge. (2011). *Verden: Begreper i historien*. Oslo: Unipub.

Jorsett, Per. (1956). Oslo Østre Skytterlags Skilag. I Johnsen, Ragnvald. (Red.). *Norske skiløpere. Østlandet sør* (s. 475-477). Oslo: Skiforlaget.

Jorsett, Per. (Red.). (1983). *Skyttersaken i Oslo gjennom 100 år*. Oslo: Oslo skyttersamlag.

Jorsett, Per. (Red.). (1958). *Oslo Østre Skytterlag gjennom 75 år*. Oslo: Oslo østre skytterlag.

Jorsett, Per. (2005). Statistikk. I Hanstad, Dag Vidar. *Fullt hus: eventyret norsk skiskyting* (169-214). Oslo: Akilles.

Jorsett, Per. (Red.). (2008a). *Oslo Østre Skytterlag gjennom 125 år*. Oslo: Oslo østre skytterlag.

Jorsett, Per. (Red.). (2008b). *Hvem er hvem i Oslo Østre*. Oslo: Oslo østre skytterlag.

Kjelsås, Jens. (1960). Skiskyting. I Johnsen, Ragnvald (Red.). *Norske skiløpere: Namdal og Nord-Norge* (s. 142-147). Oslo: Skiforlaget – Erling Ranheim.

Kjelsås, Jens. (1966). Skiskytingens utvikling i Norge. I Jorsett, Per (Red.). *Skyttersaken i Norge 1941-1965* (s. 40-43). Gjøvik: Skytterstyret.

Kumar, Krishan. (2006). *Modernization*. Hentet 26. november 2018 fra <https://www.britannica.com/topic/modernization>.

Kurakin, Alexandr. (2008). Soviet/Russian biathletes set the pace. I Lehotan, I., Magyar, J. & Lange, P. (Red.). *50 years of Biathlon 1958 to 2008: A Success Story*. Ainring: Herausgeber.

Lilletvedt, Karl H. (1988). *Skibruk og skiutstyr i Norge før «Centralforeningen, med hovedvekt på perioden 1800-1860*. (Hovedfagsoppgave). Norges Idrettshøgskole, Oslo.

Lorge, Peter A. (2012). *Chinese Martial Arts: From Antiquity to the Twenty-First Century*. USA: Cambridge University Press.

Lorge, Peter A. (2016). « Practising Martial Arts Versus Studying Martial Arts». *The International Journal of the History of Sport*, 33:9, 904-914, DOI: 10.1080/09523367.2016.1204296

Lund, John Olav. (1976). *Skiskyting i Norge. Belyst ved en spørreundersøkelse av deltakerne i NM-uka i skiskyting 1975*. (Hovedfagsoppgave). Norges Idrettshøgskole, Oslo.

Lunde, Jon Vegard. (1992). *Han satte spor: fortellingen om Ole Stenen*. Øyer: Øyer.

Lundquist, K. A. Z. (1914). *Beretning fra Norges Riksforbund for Idræt*. Bergen: Norges Riksforbund for Idræt.

Manger, Terje. (2013). Motivasjon for skularbeid. I Krumsvik, Rune Johan & Säljö, Roger (Red.). *Praktisk pedagogisk utdanning en antologi*. Bergen: Fagbokforlaget.

Melve, Leidulf. (2018). Å arbeide komparativt. I Melve, Leidulf & Ryymen, Teemu. (Red.). *Historikerens arbeidsmåter*. Oslo: Universitetsforlaget

Munthe, Preben. (1992). *Norske økonomer*. Oslo: Universitetsforlaget.

Munthe, Preben. (2009, 13. februar). Wilhelm Keilhau. I *Norsk biografisk leksikon*. Hentet 11. april 2019 fra https://nbl.snl.no/Wilhelm_Keilhau.

Niinimaa, Veil M. J. (1998). *Double contest: Biathlon, history and development*. IBU

Nåvik, Ørnulf. (1997). *Vernepliktens historie 950-1996*. Oslo: Elanders.

Olstad, Finn. (1987). *Norsk idretts historie: forsvar, sport, klassekamp 1861-1939*. Oslo: Aschehoug.

Oslo militære samfund. (1950). *Oslo Militære Samfunds Portrettgalleri*. Oslo: Oslo militære samfund.

Oslo skytterlag. (1959). *Oslo Skytterlag: 1859 - 1959*. Oslo: Oslo skytterlag.

Rasch-Eng, Rolf. (1997). *Den Nordenfjeldske skieløberbattailon*. Oslo: Elanders.

Rørholt, Arnold. (1925). *Christiania Militære Samfund gjennom 100 aar. 1825-1925*. Kristiania: Christiania militære samfund.

Petersson, A.J.T. (1957). *H. M. Kongens Garde gjennom 100 år*. Oslo: Aschehoug.

Petersson, A. J. T. (1969). Militært langrenn. I Johnsen, Ragnvald (Red.). *Norske skiløpere: Supplementsbind* (s. 400-410). Oslo: Skiforlaget – Erling Ranheim.

Saunier, Pierre-Yves. (2013). *Transnational History* New York: Palgrave Macmillan.

Seeberg, Frantz Gustav. (1887). *Et velordnet Skyttervæsens Betydning for Armeen og Landsforsvaret i Almindelighed*. Kristiania: Norges Forsvarsforening.

Seeberg, Frantz Gustav. (1906). Hvorledes bør vi under et vinterfelttog udnytte skierne og befolkningens dygtighed i skiløbing? *Norsk Militært Tidsskrift* (69)., 217-241.

Shannon, Thomas R. (1996). *An Introduction to the World-System Perspective*. Colorado: Westview Press.

Sheard, Kenneth, Dunning, Eric & Mangan, J. A. (2005). *Barbarians, Gentlemen and Players: A Sociological Study of the Development of Rugby Football*. London: Routledge.

Slagstad, Rune. (2015). *Sporten: En idéhistorisk studie*. Oslo: Pax Forlag.

Snorri Sturluson. (1979). *Noregs kongesoger*. Oslo: Samlaget.

Steen, Ragnar. (1996). *Den Sønderfieldske skieløberbattailon i krig og fred*. Oslo: Elanders.

Stegen, Arthur. (1979). *Biathlon*. Washington: NRA.

Stokvis, Ruud. (1992). Sports and Civilization: Is Violence the Central Problem? I Dunning, Eric & Chris Rojek. (Red). *Sport and Leisure in the Civilizing Process: Critique and Counter-Critique*. London: Macmillan Academic and Professional Ltd.

Storsveen, Viktor. (2018). *Våre skiskyttere 1958-2018. Skisporten gjennom 60 år – sett fra innsiden*. Hamar: Vist Media.

Torgersen, J. P. (1916). *Marsjtræning*. Kristiania.

Torgersens Axel, Leif. (2004). *Kryssende spor. Ti kapitler av skihistorien*. Ydale forlag.

Vaage, Jakob. (1952). *Norske ski erobrer verden*. Oslo: Gyldendal.

Vaage, Jakob. (1979). Skiskyting midt i blinken for norsk ungdom. I *Skienes Verden*. Hjemmenes forlag.

Vaage, Jakob & Tom Kristensen. (1992). *Holmenkollen: Historien og resultatene*. Bærum: De norske Bokklubbene.

Vasara, E. (1997). Maintaining a military capability: the finnish home guard, European fashion and sport for war. *The International Journal of the History of Sport*, 14:3, 157-172, DOI: 10.1080/09523369708714005

Vigander, Haakon. (1932). *Norske studenters gymnastikk- og fekteforening: 1882-1932*. Oslo: Norske studenters gymnastikk- og fekteforening.

Wergeland, Oscar. (1865). *Skiløpingen, dens Historie og Krigsanvendelse*. Christiania.

Yttergren, Leif. (1996). *Täflan är lifvet: Idrottens organisering och sportifiering i Stockholm 1860-1898* (Doktorgradsavhandling). Stockholms universitet, Stockholm.

Østgaard, N. R. (1956). Det internasjonale skiforbund. I Johnsen, Ragnvald. (Red.). *Norske skiløpere. Østlandet sør* (s. 149-158). Oslo: Skiforlaget.